

Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag - Årsskrift for 2017

SKARVSETTA

Skolehistorie
fra Hitra

Pris kr. 250,-

Årgang 10

SKARVSETTA

er et årsskrift som Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag gir ut i fellesskap. Det har fått et navn som du kanskje synes er litt underlig. Bakgrunnen er denne: Før i tida var det ganske vanlig rundt om i grendene på Hitra at folk hadde mer eller mindre faste plasser der de samla seg, fortalte historier og løste lokale verdensproblemer. Ofte var det i godværet på søndager eller lørdags ettermiddager at folk kom sammen og hygga seg på denne måten. Tett i tett kunne de sitte utover lyngrabbene, gjerne med god utsikt, i le for austavindstrekken. På Sandstad hadde de en slik samlingsplass som ble kalt Skarvsetta. Namnet kommer trulig av at her satt folk tett som skarven på et skjær. Årsskriftet vårt skal forsøke å videreføre fortellertradisjonen og historiene fra Skarvsetta og fra liknende samlingsplasser rundt om på Hitra. Velkommen til Skarvsetta.

*«Skarvsetta» 2017 er tiende utgaven av årsskriftet vårt.
Utgavene fra 2008 - 2015 kan du også lese på Kystmuseets nettside:*

www.kystmuseet.no

ÅRETS TEMA: SKOLEHISTORIE

Dette er Akset skole på Fjellværsøya i 1926. En av legendene innen lærerstanden på Hitra, Johanna Fjeldvær, (f. Mastad), står her som stolt, nybakt lærer sammen med sine elever i storskolen. Hun ble uteksaminert fra lærerskolen i Tromsø i 1924 og arbeidet ett år i Finnmark, før hun fikk sin første post ved Akset skole i 1926. Her begynte hun selv som elev da skolen var nybygd i 1910, og her ble hun værende som lærer inntil denne skolen brant ned i februar 1946.

På bildet fra venstre: Asbjørn Aksetøy, Olaus Akset, Jakob Mastad, Helga Eggen, lærer Johanna Mastad, Ester Øyen, Charlotte Mastad, Jonny Aksetøy, Jonny Skarpnes, Eldbjørg (?), Mary Øyen, Arne Mastad, Hagbart Aksetøy og Gabriel Kristoffersen.

INNHold

- 5   Ord til leseren
Av Svein Bertil Sæther
- 6   Skolestellet i gammeltida
Av Svein Bertil Sæther
- 18   Hitterskolen på 1800-tallet
Av Svein Bertil Sæther
- 28   Fra skoletida mi, - tre forteller om sin skolehverdag:
Av Johanna Fjeldvær - Kari Strøm - Morten Lossius
- 38   “Langt, langt borte så han noe lyse og glitre“ Minner fra Fillan folkeskole
Av Inge Eidsvåg
- 46   Skolekretser på Hitra, en liten innledning
- 48   Skolekretsene i gamle Fillan kommune
Av Knut Ansnes, Edel Øyen Myhren, Steinar Nilsen, Anne Brit Berg
- 64   Skolekretsene i gamle Hitra kommune
Av Knut Ansnes, Edel Øyen Myhren, Fredrik Strøm, Hans Jakob Farstad
- 79   Skolekretsene i gamle Kvenvær kommune
Av Rigmor Brevikdal, Knut Ansnes, Erling Bøhle, Svend Sivertsen
- 95   Skolekretsene i gamle Sandstad kommune
Av Arnfinn Storø, Kari Mobeck, Svend Sivertsen
- 114   Sentralisering og skoletida etter 1964
Av Svend Sivertsen
- 122   Klassebilder fra hver gammelkommune
- 141   Hitra historielag

Ord til leseren

Vi er så forskjellige, vi mennesker.

Våre evner og ferdigheter går i ulike retninger. Noen er praktikere og mestrer det som for en teoretiker er komplett umulig. Andre er ordkunstnere og klarer å uttrykke tanker og opplevelser på måter som får oss andre til å leve oss inn i de vakreste eller mest dramatiske hendelser. Noen har bakgrunn fra andre verdensdelar og erfaringer fra helt andre kulturer og bidrar på den måten til å bringe viktige impulser og nye perspektiv hit til vår lokale andedam. Det at vi er så forskjellige er en berikelse og en styrke for samfunnet vårt.

Men – bortsett fra det biologiske – hva er det som binder oss sammen? Har vi, i all vår ulikhet, noe vi kan samle oss om? Er det noe vi alle har felles erfaring fra, om enn på ulike måter?

Skolen.

Alle har vi et eller annet slags forhold til skolegang, god eller vanskelig. Vi har minner fra vår egen skoletid, og vi har hørt fortellinger om andres. Skolen binder både generasjoner og kulturer sammen. For å bruke et uttrykk fra skoletida vår: Den er vårt felles multiplum.

Skarvsetta 2017 har skole som tema. Ikke så vidt og breitt som vi gjerne skulle ønske, for det ville sprengte Skarvsettas beskjedne ramme. Her må vi nøye oss med å presentere biter av den tidligere hitterskolens historie, helt fra dens spede begynnelse på 1700-tallet og fram mot den skolen vi møter på Hitra i dag.

At skolen er et tema som engasjerer mange, er det ingen tvil om. Aldri har Skarvsetta møtt slik interesse og hatt så mange flinke bidragsyttere som i år. Rundt om i de gamle skolekretsene har folk kommet sammen, minnes, fortalt og mimra til den store gullmedalje. Vi har fått inn bidrag fra fjern og nær, fra profesjonelle og amatører, alle med noe på hjertet om skolen og skoletida. For oss i redaksjonen har det vært en stor glede å kunne høste av dette engasjementet, og samtidig har det vært litt av ei utfordring å gjøre et utvalg og sette det sammen til en helhet.

Skarvsetta 2017 har hatt god drahjelp av Kystmuseet, som i 2017 har hatt ei lita temautstilling og ei stadig pågående nettutstilling om de gamle skolekretsene på Hitra. Og med fare for å fornærme noen tillater vi oss i år å nevne noen særlig aktive støttespillere og bidragsyttere: Steinar Nilsen, Edel Øyen Myhren, Knut Ansnes og Rigmor Brevikdal. Årets Skarvsetta er blitt til gjennom et fellesskap.

Hitra, oktober 2017,

Svein Bertil Sæther

Skolestellet i gammeltida

Har du lyst til å vera med på ei lita skolereise på Hitra langt, langt attover i tida? I så fall kan du slenge deg med her. Det er den skikkelige gammeltida vi skal tilbake til, den første tida det vart vanlig at ungene i Hitra prestegjeld gjekk på skole. Vi må meir enn 280 år tilbake i tida, til 1730-åra.

Dårlig stell

I 1731 fekk vi ny biskop i Trondheim. Han heitte *Eiler Hagerup*, og han var tilhengar av den lutherske trusretninga som blir kalla pietismen. Det fekk mykje å seie for utviklinga av skolevesenet, for pietistane ville at folk sjølve skulle kunne lesa Guds ord. Og for å få til det, måtte folk sjølvsagt læra å lesa. Så derfor måtte ein starte skole. Sommaren 1732 kom biskop Hagerup på visitas til Hitra, og så fann han på å overhøre ungdommen under preka i kjerka på Dolm. Au-au, det gjekk dårlig.

I visitasprotokollen skreiv biskopen at kunnskapen blant dei unge på Hitra var elendig, få kunne lesa i bok og ingen forsto kva som stod i boka! Hagerup skreiv brev til sokneprest *Anders Bull* etterpå og forlangte ei forandring: Alle unge måtte læra å lesa, og dei måtte læra Luthers katekisme og forklaringane utenat. Det var prestane som fekk ansvaret for å få skolen på stell.

Den aller første skoleordninga

Og dermed var det berre for Herr Anders å sette i gang med skole i Hitra prestegjeld. Det var vel ikkje rare greiene til å begynne med, og ikkje hadde han dei mest solide lærekreftene å sette inn, heller. Klokkaren *Kjell Jensen* og dei to hjelpeklokkarane *Per Larsen Bremvågan* og *Per Olsen Sørsætra* skulle vera skolemeistrar. Dei tre delte det store prestegjeldet frå Froan til Forsnes mellom seg: Kjell Jensen vart skolemeister i Dolm sokn, Per Sørsætra hadde Fillan sokn og heile Innhitra og Per Bremvågan skulle undervise ungene som sokna til kjerkene i Kvennværet, Titran og Sula. Lærarlønna var ein skilling frå alle som gjekk til alters. Det passa presten nøyte på, for alle vaksne var pliktige til å gå til alters minst ein gong i året, den gongen. Så vart det da litt å fordele mellom dei tre skolemeistrane. I tillegg skulle dei meir formuande betale skolemeisteren ei ort for å læra poden ABC-boka og ei ort og åtte skilling for å læra barnet heile Luthers katekisme. Og presten måtte følgje opp undervisninga, det bestemte biskopen. Presten skulle korte ned på preka i kjerka på søndagane, slik at det vart tid til å overhøre skoleungane. Og korleis gjekk det? Auka kunnskapen hos dei unge? I 1735 var biskop Hagerup tilbake på Hitra. Og han var fornøgd! Fire år seinare var han igjen tilbake, og etter besøket i 1739 skreiv han at klokkaren og dei to underklokkarane reiste rundt i distrikta sine og underviste, og *no kunne ungdommane både lesing og forklaring!* Han var fornøgd, sikkert også med at det same året – i 1739 – kom ei lov som bestemte at no hadde alle barn mellom sju og tolv

Eiler Hagerup d e var biskop i Nidaros 1731-1743

på landsbygda i Norge *plikt* til å gå på skole. Dei tre første åra skulle dei ha skole tre månader i året, og dei tre siste var det undervisning ein til to dagar i veka i vinterhalvåret. Og ikkje berre det: No var det ikkje lenger nok å lære ungene lesing og oppramsing av katekisma. No skulle dei lære skriving og rekning også.

Nedturen

Dette kom det reaksjonar på i Hitra prestegjeld. Fleire meinte at no gjekk kongen i København for langt. Særlig mausundværingane vart arge og slo i bordet. Skriving og rekning? Kva skulle ungene med det? Nei, ungene måtte vera heime og hjelpe til på sjø og land, det var opplæring dei hadde bruk for. Dessutan vart det alt for dyrt å lønne desse lærarane. Livet var stritt nok som det var, om ein ikkje også skulle betale denne *skoletolla*, som ho vart kalt.

Anders Bull var sokneprest i Hitra prestegjeld 1705-1735. Han bodde på Dolm og tok over embetet etter svigerfaren sin, Rasmus Rosing.

Reaksjonane kom over heile landet, og det resulterte i ei moderert skolelov i 1741. På bakgrunn av denne fekk Hitra prestegjeld ei ny skoleinnretning i 1746. Ho startar slik: *Udi Hitterens Præstegjeld kan ingen Bestandig Skoele-Huuse være, formedelst Øernes og Gaardernes store Distance.* Her går det også fram at i tillegg til klokkaren skal det vera minst to, helst tre, skolemeistrar til å ta seg av undervisninga i prestegjeldet, men det blir understreka at skolestellet ikkje må bli ei for tung bær for folk. Dette gjorde det ikkje så enkelt for sokneprest Broch, ettermannen til Anders Bull, å utvikle skolestellet i positiv le Sjølv om han var prest her i mesta tretti år, sleit han med å samarbeide med soknebarne sine på fleire område. For skolestellet førte det mellom anna til at han i 1740-åra måtte gi opp offentleg innkreving av sko-

I denne digre protokollen finn vi samla mykje av skolehistoria i prestegjeldet frå 1780 til midt i 1860-åra. Protokollen er å finne i Arkivsenteret på Dora i Trondheim.

letolla. No måtte skolemeistrane sjølve gå rundt til folk og krevje inn lønna si, og det gjekk ofte dårlig. Tilsette skolemeistrar slutte ofte etter kort tid, etter som dei ikkje fekk lønn. I 1740- og -50-åra, gjekk det tilbake med skolestellet på Hitra og Frøya. Likare vart det ikkje av at han som avløyste gammalklokkaren Kjell Jensen i 1743, *Erik Lund*, ikkje brydde seg særlig om undervisning.

Nytt forsøk

Så fekk skolehaldet i Hitra prestegjeld likevel eit løft på 1750-talet. Det var da den gamle handelsmannen *Henrich Stockhoff* på Stein i Helsøysundet i 1753 testamenterte 400 riksdaler til eit fond, som skulle gå til å lønne lærarar i Kvennvær sokn og det distriktet dei hadde ansvaret for. No kom skolemeistrane *Anders Hågensen* i Kvennværet, *Ellev Jensen* i Sletta, *Nils Eeg* i Dolm og husmannsguten *Arnt Kristoffersen Brøttingsvågen* i Fillan. Sist i 1750-åra tok klokkaren sjølv over lærargjeringa i Dolm, og i 1760 – da guten frå Brøttingsvågen vart gard-

mann på Akset (Fjellværsøya) – var det ein klokkarson frå Bjørnør som kom til Ulvan og vart skolemeister i Fillan. Han heitte *Johan Bernt Eide* og vart i stillinga tre-fire år. *Johan Støren* vart sokneprest på Hitra i 1765, og han la ned mykje arbeid både i fattigstellet og i skolestellet. Skoleordninga frå 1746 trong ein revisjon, og det sette han i gang med. I tre av sokna kom det nye skolemeistrar i siste halvdel av 1760-åra: *Johannes Laurentsius Schultze* i Dolm, *Lorents Bernhoff* i Sletta og *Christian Schulz* i Fillan. Berre av namna forstår vi at dette var karar som kunne meir enn berre sitt Fadervår. Sokneprest Støren laga dessutan ei meir findeling av dei fire sokna, med mindre skolehald og samlingar. Trulig vart dette det første grunnlaget for dei små skolekrinsane vi kjenner heilt opp mot vår tid. Støren bør få ståkarakter for sin innsats for skolen i Hitra prestegjeld, og sjølv om det gjekk litt opp og ned, var han bra fornøgd med det han hadde fått til da han flytta ut av Dolm prestegard i 1774. Men han som same året flytta inn på Dolm, delte ikkje det synet.

Potetprestens skolestell

Det kom ny sokneprest til Hitra i 1774. Det var *Peder Schwane Bang*. Han påstod at det var han som innførte poteten til Hitra. Det er derfor vi kallar han potetpresten vår. Bang var dansk og eit barn av den såkalla opplysningstida. Han var sterkt samfunnsengasjert, og ikkje før var han komen til Hitra, så kasta han seg ut i arbeid med å få skikk på ulike samfunnsoppgåver. Fattigstellet som Johan Støren hadde fått til, måtte forbedras. Og Støren si skoleordning helt ikkje mål, meinte Bang. Han var kjent med den danske skolen og syntes skolestellet i Hitra prestegjeld var skrale greier. Like etter at han kom hit satt han på kontoret sitt på Dolm og skreiv til biskopen: *Ungdommens Oplysning har altid været et Hovedmaal for mine Bestræbelser, men hvor maa jeg ikke beklage de utallige Hindringer, som her findes og forudses i Hitterens Præstegjeld.*

Av dei skolemeistrane som Støren fekk tilsett, var det berre ein igjen da Bang kom til prestegjeldet. Det var Johannes Schultze i Dolm. I Kvennværssoknet hadde det ikkje vore skolemeister på seks-sju år. Skolemeister Bernhoff i Sletta hadde vore meir opptatt med skomakararbeid enn undervisning i skoletida, så i dette soknet nekta folk å betale skoletolla. Når skolemeisteren ikkje lenger fekk den lønna han skulle ha, så begynte han å drive sjøen i staden. Christian Schultz i Fillan sokn hadde visstnok vore ein flink kar, men han var opptatt med mykje anna. Dessuten hadde han dårlig helse og tålte sjølufta dårlig. Så han flytta sommaren 1774. Tre av dei fire sokna i prestegjeldet var dermed utan skolemeister.

Etter råd frå biskopen prøvde Bang å få nokre av fiskarbøndene til å få litt opplæring og ta på seg undervisning, men han fann ingen dugelige som ville, skreiv han til biskopen: *thi deres Fiskerie giver større og lettere Fortieneste end et retskaffen Skolehold*. Lærarlønna måtte aukas og ein skikkelig skoleinstruks måtte på plass, meinte Bang. Det siste var lettare å få til enn det første. I november 1775 leverte Bang sin nye skoleinstruks for Hitra prestegjeld. Den vart førande for skolestellet på Hitra og Frøya i mange år framover, og han fortel en god del om korleis skolen her var organisert og innretta for meir enn 240 år sia.

Her er det meste av Bangs skoleinstruks for Hitra prestegjeld, gjengitt på moderne bokmål:

1. I Hitra prestegjeld kan det ikke være noen faste skolehus. Gårdene ligger for spredt til det. Klokkerne kan ikke bli brukt til skoleholdere, for de har nok med å følge prestene på deres lange og mange kirkereiser.

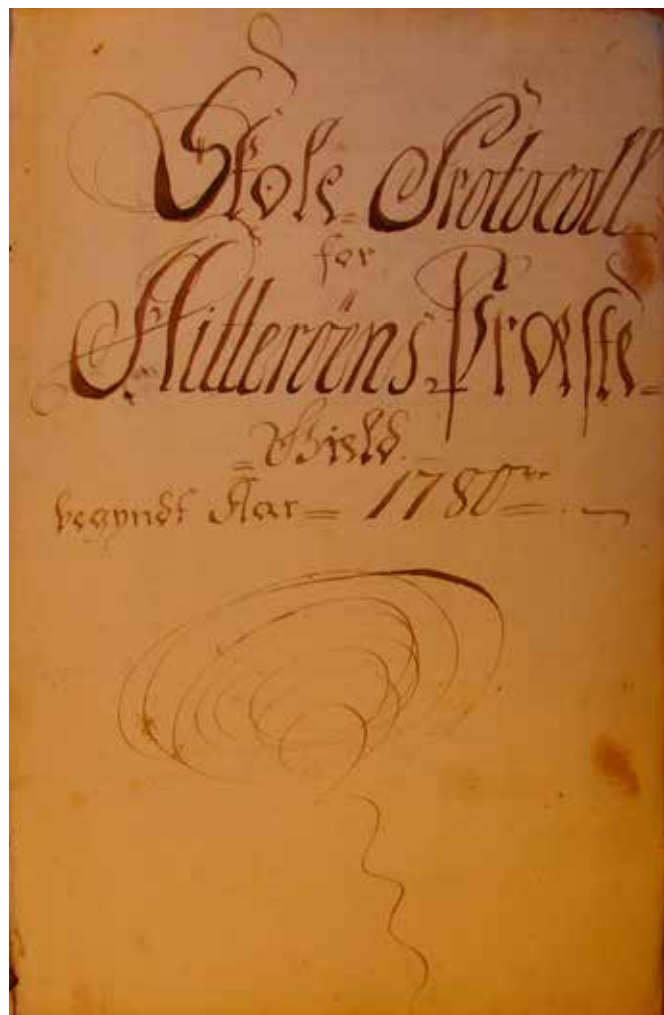
Til de fire kirkesokna trengs det minst fire skoleholdere, dersom de skal rekke å komme gjennom hvert sokn i løpet av et år. Til de to delene

av Dolmsoknet, som er to mil langt og består av 150 familier, trengs minst

2. Når noen av skoleholderne slutter, skal soknepresten ta en av de mest opplyste, rettfærdige og stødige bondekarene, som er villig, til skolemeister. Han skal settes godt inn i denne skoleinstruksen og i den kongelige instruksen fra 1739, og han skal øve seg i å legge tankene sine forståelig fram for andre. Dersom noen skoleholder forsømmer arbeidet sitt eller lever usømmelig, da skal presten først minne han på dette i hemmelighet og angi ham til prosten. Dersom han ikke forbedrer seg, kan prosten fradømme han embetet.
3. Skoleholderen skal ikke drive med gårdsbruk eller fiske av betydning, men hvis han gifter seg, kan han drive en husmannsplass i det distriktet hvor han underviser. Skoledistriktene inndeles i bestemte skolehold, slik at skolemeisteren kan rekke over hvert sokn minst 1-2 ganger i året.
4. Skolemeisteren rekker ikke å holde skole på hver gård i løpet av året, derfor må han samle barna fra det nærmeste grannelaget på bestemte gårder eller plasser. Skolen skal i årenes løp holdes etter tur på gårdene eller plassene innen grannelaget, men de som er så fattige at de ikke kan underholde skoleholderen og de barna som ikke får med seg mat heimefra, skal slippe å ha skolen.
5. Skoleholderen skal arbeide like godt med barn til de fattigste tjenerne og innerster som barna til de rikeste bøndene, for hans hensikt skal være å undervise all ungdom.
6. På grunn av at skolen nå har vært forsømt ei tid, skal skoleholderen se til at både mindre barn over

- fem år og de ukonfirmerte over 10 år hver dag møter fulltallig opp der skolen skal holdes. Når onna og fiskeriet er på det travleste, kan barna over ti år få være heime annenhver dag eller så ofte det er nødvendig. Dette kan bare gjøres dersom barnet møtte flittig på skolen da det var yngre enn ti år. Når de travle onnene er forbi, bør all ukonfirmert ungdom over fem år komme til skolemesteren når været tillater det.
7. Det skal føres liste over alle skolebarna i hvert sogn. Der skal det stå hvor langt hvert barn er kommet i sin lærdom og hvor mange dager de har forsømt skolen. Disse listene skal vises for soknepresten når han forretter gudstjeneste i soknets kirke.
  8. Om skoleholderen får greie på at foreldre med vilje holder barna sine fra skolen, da skal først presten formane foreldrene i enerom, seinere med medhjelperne til stede. Når det ikke hjelper, skal de ilegges en mulkt til skolekassen på fra åtte skilling til ei ort, alt etter deres vilkår. Videre skal de nektes sakramente, og de skal ikke få det før de har forbedra seg og skrifta. Dersom forseelsen gjentar seg, skal det meldes til stiftamtmanden. Han kan straffe vedkommende med større pengemulfter, fengsel eller gapestokk.
  9. Fra påske til mikkelsmess (29.september) skal det holdes skole fra klokka sju til elleve om formiddagen og fra klokka to til seks om ettermiddagen. Fra mikkelsmess til påske fra klokka åtte til tolv om formiddagen og fra klokka ett til tre om ettermiddagen. De som har lang vei, kan få gå heim klokka halv tre.
  10. Hver skoledag skal åpnes med at det først synges ei morgensalme. Så skal morgenbønna leses, og deretter skal de eldste barna skiftes om å lese et kapittel av Den hellige skrift. Til slutt skal det synges ei salme. Mens morgenbønna blir lest, skal alle barna ligge på kne, og skolemesteren skal da passe på at alt foregår med stillhet og andakt. Etter dette skal skolemesteren lese for barna, og han skal da passe på at guttene og jentene sitter hver for seg.
  11. Først skal skolemesteren lære barna å lese i bøker, og til det må han få hjelp av voksne eller av eldre barn, som kan lese reint og rett. Deretter lærer han dem Luthers katekisme med forklaring. Han skal gjøre innholdet forståelig for barna ved å bruke ord som de kjenner fra dagligtalen. Hvert stykke de leser, skal han dele opp i spørsmål og svar. De som så har lært barnelærdommen, får begynne å lese i Bibelen. Når foreldrene ber om det, skal skolemesteren lære barna å rekne og skrive.
  12. Skoledagen avsluttes på samme måten som den begynner, men på korte vinterdager kan det hele avkortes, slik at barna kan komme seg heim uten fare.
  13. Skolemesteren må passe nøye på at ingen banner, skjeller, snakker utuktig, støyer, kives, slåss, sladrer eller ser i boka når det holdes bønn eller når barna går ut av stua. Dersom han oppdager noe slikt, skal han først formane og straffe dem med ord, og om det ikke hjelper, skal han straffe dem med ris.
  14. På søndager eller andre helligdager når det er gudstjeneste i kirka, skal ungdom over åtte år møte skolemesteren der. De skal overvære preka og katekisasjonen. Skolebarna bør få en egen plass i kirka, der skolemesteren kan holde øye med dem, slik at de oppfører seg sømmelig, blir opplærte til å slå opp i salmeboka og synges med menigheta. Dersom noen av barna ikke kan komme til kirka en søndag,

- skal skolemesteren passe på at disse kommer neste prekesøndag.
15. Når biskopen besøker skolen, skal skoleholderen være til stede med all ungdommen. Barna skal da deles inn i klasser: Først de som har lært en eller flere av de fem delene i Luthers katekisme, så de som har lært forklaringene og til sist de som har lært de sju Davidssalmene. Slik kan biskopen undersøke ungdommens framgang og skoleholderens dyktighet.
  16. På samme måte skal det gjøres når prosten er på visitas. Og skolemesteren skal vise fram listene der navnet og fraværet til alle barna står skrevet.
  17. All ugift ungdom, både ukonfirmerte og konfirmerte, skal hver kirkesøndag møte til prestens katekisasjon. Når det er messefall, skal skolemesteren lese evangeliet, synge salmene og katekisere ungdommen i kirka. Når været er slik at folk ikke kommer seg til kirka, skal skolemesteren holde gudstjeneste på det stedet hvor han oppholder seg og samle folk i grannelaget om seg.
  18. Skolemesteren skal også ta seg av de konfirmerte unge, som reint har glømt barnelærdommen sin.
  19. De barn som er late, skjødesløse og uvillige til å lære, skal skolemesteren holde lenger i skolen enn andre. Om dette sammen med formaninger ikke hjelper, da skal barna tuktes med ris i foreldrenes nærvær. Når barna er tydelig trassige, banner, lyger eller skjeller, skal skolemesteren straks straffe dem med ris i de andre barna sitt påsyn.
  20. Skolemesteren skal ha tjue riksdaler i året for arbeidet sitt. Dessuten skal han ha fri skyss, husrom, seng, kost, varme og lys etter som allmuen har råd til det.

Det var sokneprest Peder Schwane Bang som oppretta skoleprotokollen for Hitra prestegjeld, og dette er tittelsida, skrive av Bang sjølv.

Dersom noen er uvillige til å gi skoleholderen de nødvendige rettighetene hans, skal prest, prost og amtmann sørge for at han får det han skal ha. Skolemesteren skal være fri for alle skatter, dersom han ikke driver gårdsbruk.

21. Alle i menigheta, unntatt almisselemmer og barn under 15 år, skal betale skoletoll, og det skal gjøres slik:
- Gårdmenn, enten de er gifte og har barn eller ikke, betaler ti skilling
  - Husmenn og strandsittere betaler ått skilling
  - Gutter over 15 år betaler seks skilling og jenter betaler fire skilling.
  - Av konfirmantene skal de formuende gi ei ort, de mindre formuende seksten skilling og de fattige ingenting.
  - Hver brudgom skal gi ei ort, seksten skilling eller tolv skilling, alt etter hvor rik han er, og ellers skal skoletavla (kollektbøssa for skolekassen) bæres omkring i bryllupet.
  - De fornemme skal gi etter hvor rike de er, men ikke mer enn fra ei ort til seksten skilling fra hvert hus. Sognepresten gir fire riksdaler og kapellanen to ort.

Sjøl om forskjellige mulkter og gaver til skolekassen kommer i tillegg, blir ikke dette nok til de 80 riksdalerne de fire skolemestrene til sammen skal ha i lønn. Men når en i tillegg får de årlige rentene av Stockhoffs legat på 400 riksdaler, blir det nok til lønn.

22. Skolemesteren skal føre manntall over de som skal betale skoletoll og hva de skal yte. Dette skal kontrolleres av sognepresten. Futen skal oppnevne egne inkassasjonsmenn i hvert sokn, fire for Dolm sokn, to for Fillan, to for Frøya og en for Kvenvær. Disse skal innkassere pengene etter manntallet. Ved mikkelsmess skal de bekjentgjøre på kirkebakken når hver enkelt skal betale, og de skal ha makt på linje med lensmannen til å utpante hos dem som ikke betaler i rett tid. Dersom inkassatorene ikke får inn pengene, blir de sjøl ansvarlige.

23. Før jul hvert år skal inkassasjonsmennene betale skolemestrene lønna deres i vitners nærvær.
24. Dersom skoleinntektene overstiger skolemestrenes lønninger, skal det kjøpes inn ABC-bøker, katekismer og forklaringer, nytestamenter og bibler. Resten fordeles mellom skolemestrene.
25. Presten skal føre skoleregnskap og skoleprotokoll.
26. Dersom det blir gitt legater til skolekassen, skal presten sørge for å plassere pengene med sikkert utbytte, slik at den kan lette skattebøra for folk, særlig i uår.
27. Denne instruksjonen skal gjelde fra året 1776.
28. Tallet på skolemestre må ikke skjæres ned. Det må heller økes, dersom skolekassens inntekter tillater det.
29. For at alle skal være klare over sine plikter, bør denne skoleinstruksjonen leses offentlig på kommende sommerting på Hitra.

Dolmøy, 10. november 1775

P S Bang

Sjøl om både sommartinget og hausttinget 1776 gjekk føre seg heime hos sogneprest Bang på Dolm prestegard, så vart ikkje skoleinstruksjonen lesen opp på tinget, men vi får rekne med at presten sjølv sørger for at han vart gjort godt kjent etter gudstenestene på kyrkjebakkane rundt om i prestegjeldet. Denne instruksjonen fekk mykje å seie for skolestellet her i lang tid framover, og ved bispevisitasen i 1777 var biskopen bra fornøgd: «*Ungdommen befanttes i Almindelighed vel oplyst, og Skolemesterne fik gode*

Forts. side 15

Hans Ross sin inndeling i skolekretser fra 1797:

I håp om bedre øvelse for ungdom til å lære rett å lese i bok, er etter hans høyærværdighet biskopens uttrykkelige vilje og befaling gjort en bedre og nøyere inndeling av gårdene i Hitra prestegjeld i henseende til skolevesenet.

Når skolehold utlyses eller ungdom tilsies å møte på en gård i fjerdingen, da skal den ungdom som hører samme fjerding til, møte på det bestemte sted, og bli

i skolen så lenge skolen holdes i samme fjerding. De foreldre som holder deres barn eller tjenere motvillig fra skolen bestemte tid, skal etter biskopens befaling og skolefundatsens § 8 av skoleholderen føres opp på en liste, som innleveres til sognepresten, som pålegger dem tilbørlig mulkt.

(Omskrive frå dansk til konservativt bokmål)

Dolmøy skolefjerding	Honneset	Vikan, Øya, Barman, Aunet, Kleiva, Kjølsøya, Honneset
	Vollen	Vollen, Øverdalen, Fausland, Sveneset, Gjørsdalen, Hammerstad, Eidsøya, Sandåsen, Glørstad, Gåsvika
	Norddolm	Norddolm, Jektvika, Bjønneset, Kvalvika, Knudshaugen, Beøya, Skaget, Fetn
	Bremvågan	Inner og ytter Bremvågan, Mattesvika, Øya, Hallarvika, Tøfta, Kjerringvåg, Kjerringvågsjøen, Skreddarøya
	Hjertøya	Hjertøya, Borbukta, Sveen, Leikvam, Myra, Mortensvika, Risneset, Gautvika
	Langøya	Langøya, Småg, Smågasjøen, Hamna, Strauman
	Melland	Melland, Klokkargården, Undås, Mellandsjøen, Madsvågen
	Vassætra	Vassætra, Kvennhusvika, Vikstraum, Stakkvika, Aunet, Litl-Heggåsen, Leirdammen, Heggervika og Heggåsen
Kvennvær og Straumfjorden skolefjerding	Øyene	Edøya, Burøya, Olderøya, Monsøya, Henriksøya, Torsøya, Jens Jakobsøya
	Nord-Straumfjord	Hestnes, Asmundvåg, Skipneset, Hofstad, Håvika, Straum
	Sør-Straumfjord	Gryta, Helbustad, Tømmervika, Holmen, Berge, Grefsnes, Holvika, Faksvåg
	Helsøysundet	Dønnesvika, Ottervika, Svankilen, Vikan, Båtvika, Stein, Helsøya, Snekkvika, Hernes
	Hakkbuan	Jøssøya, Brattvikan, Gangstøa, Skåren, Hakkbuan, Kalven, Rørøya
	Andersskog	Jelsøya, Kjeøya, Andersskog, Lya, Tunga
	Forsnes	Dalen, Forsnes, Verøya, Morvollan, Kvammen, Nordkvammen, Blåbervika

Forts. neste side

Hans Ross sin inndeling i skolekretser fra 1797:

Forts. fra forrige side

Indre og ytre Frøya skolefjerding	Daløya	Daløya, Bustvika, Håvika, Titran
	Fillingsneset	Fillingsneset, Avlessa, Bekken, Hallaren, Skarpneset
	Flatval	Flatval, Skarsvågen, Hammarvika, Hammaren
	Dørvikan	Dørvikan, Ervika, Fredagsvika, Yttersian, Myra, Innersian, Bekken, Rabben, Inntian
	Rottingen	Rottingen, Vikan, Straumøya, Staulan, Svellingen, Berget, Breivika, Ramsøya, Hellesvikan, Orda, Steinvika, Nettet, Klauva, Madsvågen, Uttian
	Bremneset	Bremneset, Sandvika, Klubben, Sjørdalen, Norddalen, Dragsneset, Bonenget, Leirvika
	Tuvneset	Tuvneset, Tverrvågen, Valen, Espneset, Husvika, Nordskaget, Kverva, Sørskaget, Måsøya, Homlingsværet
	Sørdrøya	Sørdrøya, Setra, Kvalværet, Norddrøya, Dyrøya, Sjønhalsen, Kvennøya
	Vågøya	Vågøya, Kynnøya, Gåsøya
	Sula	Sula
	Mausund	Mausund
	Froan	Froan
Fillan og Innhitra skolefjerding	Fillfjorden	Ulvågan, Tranvikan, Hanekamvika, Skreddarvika, Kalklovan, Øya, Nettet, Valen, Skage, Smedvika, Leirvågan, Oldervika, Vikan, Fillan
	Ansnes	Eid, Jevika, Langfjæra, Grindfaret, Ansnes, Myra, Sandvika, Jensøya
	Akset	Heggvika, Brøttingsvågen, Akset, Straumneset, Mastad
	Knarrlaget	Ulvan, Kjevikan, Melkvika, Berget, Knarrlaget, Ingeborgvika, Skjærbusdalen, Selvågan
	Botnvågen	Botnvågen, Leirvika, Bekkvika, Breivika, Kastvika, Sjørbotn, Nordbotn, Herøya, Rekse
	Fjellvær	Fjellvær, Nord- og Sørsætra
	Bjønnnavågen	Bjønnnavågen, Utset, Utsetøya, Drågen, Nettet, Rabben, Vika, Lian
	Vedøya	Vedøya, Stora, Børøysundet, Børøya, Hestvika, Grindvika, Sætra, Strand
	Sandstadsundet	Aunøya, Jøsnøya, Sandstad, Sandstadvika, Haltlan
	Indre Akset	Akset, Saga, Hamna, Olsvika
	Balsnes	Balsnes, Båtsvika, Aunet, Sørsætra

1797
 1. Sjølv om det er en ny inndeling av skoleskretsar inn i protokollen
 2. Vidnesbyrd af Præsten for Flittighed med Ungdommen. Å
 3. jau, potetpresten gjorde nok det han kunne for at hans
 4. eigen skoleinstruks vart følgt opp.
 5. I med- og motvind
 6. Sjølv om Hitra prestegjeld hadde fått ein grundig sko-
 7. leinstruks, var ikkje det nokon garanti for eit godt sko-
 8. lestell. Gjennom 1700-talet og langt ut på 1800-talet

1. Sjølv om det er en ny inndeling av skoleskretsar inn i protokollen
 2. Vidnesbyrd af Præsten for Flittighed med Ungdommen. Å
 3. jau, potetpresten gjorde nok det han kunne for at hans
 4. eigen skoleinstruks vart følgt opp.
 5. I med- og motvind
 6. Sjølv om Hitra prestegjeld hadde fått ein grundig sko-
 7. leinstruks, var ikkje det nokon garanti for eit godt sko-
 8. lestell. Gjennom 1700-talet og langt ut på 1800-talet

I 1797 førte kapellan hans Ross ei ny inndeling av skoleskretsar inn i protokollen

Vidnesbyrd af Præsten for Flittighed med Ungdommen». Å jau, potetpresten gjorde nok det han kunne for at hans eigen skoleinstruks vart følgt opp.

I med- og motvind

Sjølv om Hitra prestegjeld hadde fått ein grundig skoleinstruks, var ikkje det nokon garanti for eit godt skolestell. Gjennom 1700-talet og langt ut på 1800-talet

var dette avhengig av interessa hos kjerka sine folk: Biskop, sokneprest og kapellan. Rett nok fekk vi dei såkalla bygdekommisjonane i 1790-åra, der bygdas fremste menn skulle vera med og halde orden på både skole- og fattigstell, men det låg likevel til prestane, prosten og biskopen å følgje opp. Etter at potetpresten Peder Schvane Bang flytta frå Hitra i 1780, var det Otto Stub som tok over som sokneprest. Også han var opptatt av skolen, men det var nok mest Stub sin kapellan, Hans

Ross, som ser ut til å ha stått for det meste av innsatsen for skolen etter at han kom til Hitra i 1788. I 1792 meldte Ross dette inn til biskopen om stoda for skolehaldet i Hitra prestegjeld:

Presten Bang si skoleordning fungerer fint. Omgangsskole må vera det einaste rette i Hitra prestegjeld. Det er fire skolemeisterar, og dei har tjue riksdalar i årslønn kvar. Ross meiner at dette er i minste laget, og at skolemeisterane med høgare lønn «kunde leve uden Kummer, og med Lyst forrette deres Gierning». Skolemeisterane her er utan utdanning, så dei kan berre lære ungane å lesa i bok og katekisma og forklaringane utanåt. Ross meiner at det ville ha vore bra om skolemeisterane kunne få tilgang til nyttige bøker, slik at dei også kunne bli sette i stand til å lære barna skrivning, rekning og salmesong. Han ser fram til at det ein gong «bliver oprettet en Skole i Trondhiem, hvor Skoleholdere kan opdrages som Seminarister, beredes til en god og rigtig Læremaade, og finde Veyledning til at udvide deres Kundskaber til Landets Nytte».

På denne tida var det desse fire som gjorde skolemeister-teneste i prestegjeldet:

- Elling Olsen Dahl i Dolm fjerding. Han budde på Barman, var ein flink kar og førte eit sømmelig liv, men han var fattig og måtte drive sjøen attåt skolegjerninga.
- Ole Einarsen Sollia i Sletta fjerding var den flinkaste av dei fire. Han kom hit som skolemeister i 1786 og fortsette i stillinga langt utover 1800-talet. På grunn av at distriktet hans var så stort, fekk han fem riksdalar meir i året enn dei andre.
- Ole Grøntvedt var skolemeister i Kvennvær fjerding. Han var ein flittig og god skolemeister. I 1801 fekk han ein lærarpost i Kristiansund og flytta dit.
- Anders Andersen Sødalen var skolemeister i Fillan fjerding. Han begynte i stillinga rundt 1790. Han hadde dårlig helse, og ikkje hadde han stort med

kunnskap, heller. Likevel utførte han skolegjerninga på ein bra måte.

I 1794 opplyste prosten i Fosen at «*Ungdommens Kundskab og Oplysning var meget god*» i Hitra prestegjeld, best i heile prostiet.

Kapellan Hans Ross laga ei meir detaljert inndeling av skolefjerdingane i 1797: Fillan fjerding skulle deles inn i elleve skolekretsar, og kvar kretsen skulle ha tre-fire veker skole i året. Sletta fjerding vart inndelt i tolv kretsar, og heller ikkje her vart det rom for meir enn tre-fire veker skolegang i kvar kretsen. Litt meir skole vart det på dei i Dolm fjerding. Dolm vart delt inn i åtte skolekretsar, med fem til seks veker skole i kvar. Siste fjerdingen omfatta Straumfjorden, Bispøyen og Kvennværet, i alt sju kretsar, og her fekk ungane i kvar kretsen seks til sju veker skolegang i året. Om vi reknar i hop kretsane for berre Hitra, ser vi at det blir 26 kretsar, akkurat same talet skolekretsar som dei fire hiterkommunane hadde på 1950-talet.

Det grunnlaget som prestane Bang, Stub og Ross hadde lagt, såg i fleire år ut til å verke bra. Men det kom andre tider, og verken frå prestegarden Dolm eller frå kapellangarden Vikstraum vart det etter århundreskiftet 1800 vist like stor interesse for skolestellet som før. Sokneprest Otto Stub døyddde i 1797, og året etter tok Tobias Brodtkorb over embetet. Kapellan Hans Ross flytta frå Hitra i 1802, og etter han kom Christopher Qvale som ny kapellan. I 1807 var det på nytt bispevisitas på Hitra. Biskop Peder Olivarius Bugge var ikkje fornøgd. Han rapporterte at «*Ungdommen var heel vankundig*», og skolestellet var «*aldeles forsømt*». Etter kort tid var berre to av dei fire skolemeisterane tilbake. Berre Anders Andersen Sødalen i Fillan og Ole Einarsen Sollia i Sletta fortsette i stillingane sine. Brodtkorb fekk ikkje tak i andre enn to gamle gubbar til Dolm og Kvennvær. Den eine

av desse heitte Lambrigt Olsen Gagnat. Han vart skolemeister i Dolm fjerding hausten 1802, og Brodtkorb skreiv om han: «*Lambrigt udmerker sig ikke ved Kundskaber, men hans Character og Embeds samt levnedes Førelse, er aldeles ulastelig*». Kanskje skreiv Brodtkorb nettopp dette fordi den førre skolemeisteren Elling Olsen Dahl måtte slutte i stillinga si fordi han ifølge soknepresten «*besmittede sin Ægteseng*». Da skolemeister Ole Grøntvedt slutta i Kvennværet i 1800, fekk dei tak i Tore Mortensen Røe, ein gammal enkemann på over 70 år frå Kristiansund, som manna seg opp og gjorde skolemeistereneste nokre månader i 1802 og fram til mars 1803, men elles vart Kvennværet utan skolemeister i fire-fem år.

Når det gjekk dårlig med skolestellet i første delen av 1800-talet, hadde det sjølvsagt ikkje berre med prestane å gjera. Heller ikkje Hitra prestegjeld slapp unna nødsåra på denne tida. Folk hadde meir enn nok med å livberge seg, og om skolen hindra barn og ungdom i strevet for klede på kroppen og mat på bordet, så kan vi forstå at folk var lite villige til å sende ungane på skolen og attåt betale skoletoll til lærarlønn. Brodtkorb prøvde å sette hardt mot hardt. Han ville bruke bøter og tukthusstraff for å få borna på skolen, men der fekk han ikkje medhald frå biskop Bugge – heldigvis.

Denne artikkelen bygger delvis på ein artikkel eg skreiv for Årbok for Fosen 1982
Svein Bertil Sæther

Kjelder og litteratur elles:

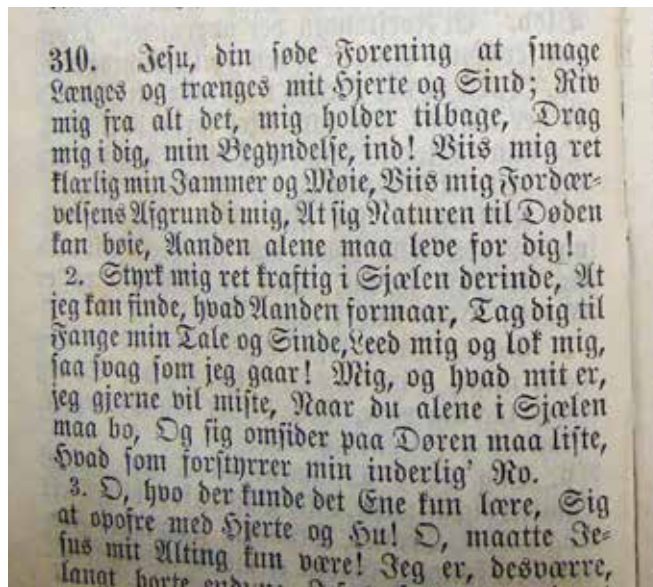
- Hitra sokneprest. Skole 1780-1896. 634. III.2a.1-2e.2. Statsarkivet i Trondheim
- Trondheim biskop. Visistasprotokoll, 1732-1770 og 1771-1841. Statsarkivet i Trondheim
- Trondheim biskop. Kopibøker. Statsarkivet i Trondheim
- Trondheim biskop. Pakkesaker. Statsarkivet i Trondheim
- Fosen prosti. Konduitelister. Statsarkivet i Trondheim

Om hitterskolen på 1800-tallet

Kjære leser! Om du nå har satt deg godt til rette og trur du skal få ei utfyllende beretning om utviklinga av skoleverket på Hitra gjennom hele 1800-tallet, så må vi nok skuffe deg. Ei slik beretning vil være et mye lengere lerret å bleike enn det vi får plass til i beskjedne, lille «Skarvsetta». I beste fall er det et par hovedtrekk vi her vil forsøke å legge fram for deg. Det ene handler om hvordan omgangsskolen i løpet av dette århundret vart til en skole med faste skolestuer rundt om i grendene. Det andre dreier seg om lærerne: Hvor mange, hvem var de og hva veit vi om bakgrunnen og kvalifikasjonene deres.

Fra omgangsskole til faste skolehus

I 1700-åra vokste skolestellet på Hitra fram fra ingenting. Gjennom 1800-tallet fant skolen etter hvert ei form som noen av oss kan huske restene av fra noen år tilbake. Utviklinga av skolestellet vårt skjedde over mange år, fra den enkleste opplæring i lesing, salmesang og litt skriving til en skole med mange fag, utdanna lærere og brei formidling av kunnskap. Den største endringa i hitterskolen på 1800-tallet var nok overgangen fra omgangsskole til faste skolehus. Den besto ikke bare i at det kom nye, mer spesialtilpassa bygninger rundt om i grendene. Største forskjellen var nok et helt nytt læringsmiljø med nye pedagogiske muligheter. Likevel hadde den gamle ordninga sine fordeler også: Omgangsskolen

Salmeverv skulle læres på rams, sjøl om innholdet kanskje ikke alltid var så begripelig for alle. Fra Kystmuseets samlinger

var bygd opp slik at skolen skulle komme til barna. Med faste skolestuer vart det omvendt.

I Hitra kommune og prestegjeld – som fram til 1877 omfatta både Hitra og Frøya – tviholdt en lenge på omgangsskolen. Det var flere grunner til det, både praktiske og økonomiske. Men etter at Norge fra 1814 vart et eget land i union med Sverige, med sine egne lover og bestemmelser, satte myndighetene i gang satsing på skole

og utdanning for å bedre kunnskapsnivået i landet vårt. Dette førte «*Lov angaaende Almue-Skolevæsenet paa Landet*» vart undertegna på Stockholms slott av kong Carl Johan den 14. juli 1827. Denne loven tok for seg både skolens innhold og form, og bestemmelsene her skulle naturligvis alle forholde seg til. Allerede i skoleloven av 1827 åpna myndighetene for at en på landsbygda kunne bytte ut omgangsskolen med faste skolelokaler, slik en hadde i byene. Her går det fram at kirkesangeren ved hovedsoknet skulle «*holde fast Skole, enten i sit eget, eller at andet ham af Skolecommissionen anvist Huus, for alle Børn i den Omkreds, som Skolecommissionen bestemmer, dog at han tilstaaes en passende Godtgjørelse af beboerne i bemeldte Omkreds for Lys og Brænde til Skolen om Vinteren*». Det vart også gitt mulighet til å opprette faste skoler ellers rundt om i prestegjeldet dersom skolekommisjonen og folket i området ønska det, men det kom ikke noe påbud om faste skolehus ennå i 1827.

Lenge før det kommunale sjølstyret kom på plass med Formannskapsloven av 1837 hadde hvert prestegjeld på landsbygda et snev av demokrati gjennom skole- og fattigkommisjoner. Skolekommisjonene fortsatte også etter at vi fikk kommunestyre og formannskap, og skifta navn til skolestyre i 1889. Fra 1700-tallet og gjennom hele 1800-tallet var soknepresten den ubestridte leder av skolekommisjonen. Derfor var prestens interesse for skole ganske avgjørende for utviklinga av skolestellet i hvert enkelt prestegjeld. For Hitra prestegjeld er det en kjent sak at sokneprest Tobias Brodtkorb de første tiåra av 1800-tallet, ikke var blant de mest ivrige skolemenn. Da sønnen hans, Christian Johannes Brodtkorb, overtok embetet etter faren sin, begynte ei positiv utvikling for skolen i Hitra prestegjeld. Det har nok noe å gjøre med at Christian Johannes var mer interessert i de mer mjuke sidene av samfunnslivet enn faren hans var, men vi må ikke gløemme at begynnelsen av 1800-tallet var svært vanskelig år, med nød og krig. Fra 1820- og

Martin Luthers Katekismus fra 1835

30-åra av opplevde landet ei oppgangstid, noe som også fikk betydning for skolestellet. Stiftsdireksjonen, som besto av stiftamtmanden i Søndre Trondhjems amt (Sør-Trøndelag fylke) og biskopen i Nidaros, hadde overoppsyn med skolestellet i regionen. Skolekommisjonene rundt om i prestegjeldene kjente de lokale forholda og fremma forslag for stiftsdireksjonen, som tok de endelige avgjørelsene, særlig i større saker. Dessuten kunne stiftsdireksjonen øve press på skolekommisjonene rundt om, blant annet for å få skolestellet bedre i tråd med gjeldende lover og bestemmelser. Peter Olivarius Bugge, som var biskop i Nidaros fra 1803 – 1842, var en ivrig skolemann. I tidsrommet 1807 – 1838 var han på visitas i Hitra prestegjeld fem ganger, og særlig i de første visitasrapportene finner vi flengende kritikker av skolestellet i vårt prestegjeld. Bugge pressa også på for at bestemmelsen i skoleloven av 1827 om fast skolelokale i hovedsoknet – altså Dolm – måtte bli gjennomført, men skolekommisjonen på Hitra stritta imot. Skolekommisjonen i Hitra prestegjeld så ingen mulighet for faste skolehus i Hitra prestegjeld. Her var det ingen veier å snakke om. I beste fall fantes noen gangstier her

og der. Skolebarna måtte for det aller meste i båt for å komme seg til og fra skolehuset, og det var en alt for stor risiko å ta vinters dag, med mørke og dårlig vær. Og her vant faktisk skolekommisjonen fram. I mars 1838 fikk biskopen et brev fra kirkedepartementet om at Hitra prestegjeld inntil videre skulle fritas fra å opprette fast skole her. Omgangsskolen kunne fortsette, også i hovedsoknet.

Skoleloven av 1827 sa også noe om organiseringa og innholdet i skolen. Inndeling av hvert prestegjeld i skoledistrikter og roder skulle bestemmes av skolekommisjonene etter forslag fra sokneprestene, men biskopen skulle kunne gjøre endringer om han fant det fornuftig. Lærerne skulle ha fri kost og losji på sine skolereiser, og ved kysten skulle de også ha fri båtskyss. De skulle ha ei årslønn av skolekassen på minst 20 spesidaler. Etter sju års tjeneste hadde lærerne gjort seg fortjent til ei passelig lønnsøkning, som skolekommisjonene skulle bestemme. Rekrutteringa til læreryrket var et viktig punkt: «*De som ville blive omgaaende Skoleholdere, oplæres af Hovedsognets Kirkesanger, under Tilsyn af Sognepræsten, der tillige, om han dertil er villig, deeltager i Underviisningen*».

Barna skulle undervises i «*Læsning, forenet med Forstandsøvelser, Rekigion og Bibelhistorie, efter de anordnede Lærebøger, Sang, efter Psalmebogen, Skrivning og Regning*». I skolekista si skulle læreren ha en Bibel, et nytestamente, ei salmebok, en postill, et eksemplar av kongeriket Norges grunnlov, loven om allmueskolen og ei reknebok. Barna var skolepliktige fra de fylte sju år til de ble konfirmerte, og hver skolelærer skulle føre protokoll over alle skolebarna, med «*Enhvers Alder, Fremgang og Forhold, samt de Forsømmelser og Uordener, der maatte finne Sted*». Det kunne vanke bot om foreldre eller foresatte uten gyldig grunn holdt barna borte fra skolen, og så står det i loven: «*Saafremt det af Sognepræsten bevidnes, at Forældre, eller de, der ere i Forældres Sted, ere*

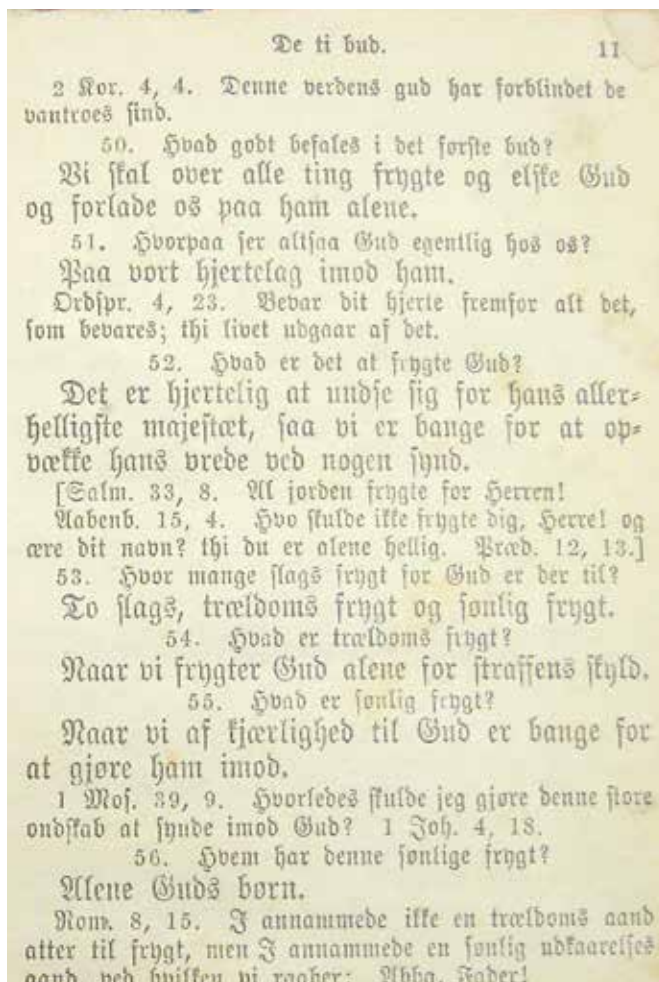
saa fattige, at de ikke kunne skaffe de dem betroede Børn fornødne Klæder og Føde under Skolegangen, bør disse Fornødenheder, saavel som de nødvendige Bøger og Materialer til Skrivning og Regning, anskaffes paa den Maade, Skolekommissionen bestemmer». De fattigste barna hadde også rett til undervisning.

Alle gårder hadde plikt til å ta imot skolen, også enkelte husmenn. Sa de nei, vanka det bot. De gårdene som hadde hus med mer enn ei stue, skulle overlate den ene til skolens bruk når skolen kom til gårds.

I 1860 kom en ny «*Lov om allmueskolevæsenet paa landet*». Den blir gjerne kalt for «*fastskoleloven*», fordi den hadde bestemmelse om faste skoler i egne bygg, også på landsbygda: «*Forsaavidt Bostederne ligge saa nær sammen, at Antal af mindst 30 skolepligtige Børn fra Hjemmet hver Dag kunne søge samme Skole, holdes denne i eget dertil opført eller leiet hensigtsmæssigt Locale. Bliver Antallet af skolepligtige Børn i nogen Krets saa stort, at de ikke hensigtsmæssigen kunne undervises af een Lærer til samme Tid, skal enten Børnene deles i Afdelinger, der søge Skolen til forskjellige Tider, eller Hjælpelærere (Mænd eller Kvinder) ansættes.*

*Hvor Kredsens Bosteder ligger mere adspredte, eller Stiftsdi-
rectionen efter Forestilling fra Skolecommissionen finder, at andre Hensyn gjøre Skolehold i eget Locale utilraadeligt, kan Skolen holdes som Omgangsskole, dog at forsvarlig Locale dertil afgives*». Her er det lite tvil om at det nå ønskes faste skoler, sjøl om det fortsatt åpnes for omgangsskole i spesielle tilfeller.

Den tidligere stiftsdireksjonen vart ved skoleloven i 1860 erstatta av regionale skoledirektører. Etter at skolekommisjonen i Hitra prestegjeld i 1861 svarte på den nye skoleloven med å tviholde på omgangsskolen og redusere undervisningstida til elevene fra tolv til ti ve-

Pietisten Erich Pontoppidan utarbeidet bøker med spørsmål og svar til både budene og Luthers katekismus som skolebarna måtte pugge og lære. Om ungene forstod så mye av Pontoppidans forklaringer er et åpent spørsmål. Fra Kystmuseets samlinger.

ker i året, troppa den ærede skoledirektør opp på Hitra for sjøl å ta situasjonen her i øyesyn. Han het Johannes Henrik Berg, og han vart ikke fornøyd med det ha så. Kritikken var hard. «De færreste Børn kunne skrive og

regne», undervisningslokala var små, låge og ofte urydige. Han skyldte både på de lokale myndighetene og på barnas foreldre og foresatte, og han mente det burde gå an å opprette faste skolelokaler i alle fall i noen av skolekretsene. Og kirkesanger og skolelærer Eilert Arntsen Snækvig på Dolmøya støtta skoledirektøren og sendte 5. desember 1863 inn et forslag til Hitra skolekomisjon om å få bygd et skolehus for Kjerringvåg skolekrets, i nærheten av Klokkargården på Kjerringvåg, der Snækvig med sin familie bodde. Men nei, kommisjonen støtta ikke forslaget. Likevel fikk presset fra skoledirektøren ei viss virkning. Skolekommisjonen i Hitra prestegjeld forsøkte å tilpasse seg loven, blant annet ved å leie skolelokaler over lengre perioder rundt om i prestegjeldet og ved å utvide undervisninga for barna fra ti til tolv veker i året.

Dette var et langt steg i retning av faste skolehus, og etter hvert som krava økte, vart det mange steder vanskelig å få leid skolelokaler som var gode nok. Dermed kom arbeidet med å få bygd egne spesialtilpassa skolehus rundt om i kretsene i gang. I 1871 sto Hitras første skolebygg ferdig. Det var i Hopsjø skolekrets, som strakte seg på begge sider av Dolmsundet. Skolen vart satt på Dolmøysida, en kilometers veg aust for prestegården på Dolm. I 1875 bygde de skolehus på Kjerringvåg, og i 1881 på Fjellvær. Året etter kom det skolehus på Burøya i Bispøyan, i Tranvikan og på Smågasjøen, i 1883 på Strand og i Botnvågen og i 1885 på Akset, Innhitra. 1880-åra vart den heftigste byggeperioden for skoler rundt om i kretsene, med ikke mindre enn ni nye skolestuer. I 1890-åra kom det seks-sju skolehus til, og i løpet av det første tiåret på 1900-tallet vart det bygd åtte nye. Kvammen fikk sitt skolehus i 1925, og i Helsøysund krets kom det egen prektig skole i 1936. Der hadde de fram til da holdt skole i den såkalte «Myrasalen». Den eneste skolekretsen som aldri fikk eget skolehus, var

Forts. side 25

ET SKOLEÅR I OMGANGSSKOLENS TID

Omgangsskolen foregikk på den måten at læreren reiste rundt med skolekista si fra grend til grend og samla ungene til skole der det måtte passe seg. Når skolen kom til et hus i grenda, måtte det ryddes plass og gjøres klart, slik at undervisninga kunne gjennomføres på best mulig måte og med så få forstyrrelser som mulig. Det var sikkert ikke alltid så enkelt, for folket som bodde der, hadde jo sine daglige gjøremål å ta vare på, både i hus og fjøs. Ofte var det trangt om plassen. Ungene satt tett i tett på benker og på krakker, noen fikk kanskje plass ved et langbord, ellers satt de nok med bøker og steintavler i fanget. Litt dagslys slapp inn gjennom de små vinduene på høgllys dag, men ellers ble det nok spandert så lite opplysning som mulig i rommet:

Ei lampe eller to hang kanskje på veggen, og et par talglys på et bord, det var alt. Når tussmørket senka seg utover ettermiddagen, vart det ikke lett å tyde de kronglete, gotiske bokstavene på et nesten uforståelig språk.

Men hvordan vart et skoleår organisert? Hvor lenge var det skole på en gård før de flytta over til neste? La oss dukke inn i et skoleår i omgangsskolens tid. Vi har valgt oss året 1829, og vi skal følge fire av Hitras omgangslærere året igjennom. De var vanligvis ei veker tid på hver plass, men det hendte de holdt seg på samme sted i to veker, andre ganger bare et par-tre dager. Når Johannes Lykke holdt skole i Froan på sommeren og hausten, ser vi at han var der tre veker i slengen.

	Kirkesanger Lasse Madsen Skagen	Henrik Knudsen Leikvam	Johannes Olsen Lykke	Nils Jørgensen Haavig
	DOLM	FILLAN	SLETTA	KVENNVÆR
<i>januar</i>			Bremnesset	
		Skage	Kverva	Andersskog
		Kjevikan		Jelsøya
	Skreddarøya	Nordbotn	Norddyryøya	Hernes
<i>februar</i>	Aune	Mastad	Sørdyryøya	Rørøya
	Aune	Jevika	Mausund	Straum
	Heggåsen	Fillan	Mausund	Hofstad
				Henriksøya
<i>mars</i>			Straumøya	
		Øya		
	Glørstad	Ulvan	Leirvika	
	Glørstad	Selvågan	Sjønhsalen	
<i>april</i>	Sveen	Herøya	Kverva	
	Langøya	Jobotn	Tverrvågen	
	Dolm		Sula	

	DOLM	FILLAN	SLETTA	KVENNVÆR
mai	Skreddarøya		Sula	
	Jektvika			
	Norrdolm		Norrdalen	Hestnes
	Heggåsen		Vikan	Burøya
juni	Heggåsen		Kvalværet	Burøya
	Kjølsøya		Froan	Torsøya
			Froan	Olderøya
			Froan	
juli				Tømmervika
			Mausund	
		Haugen	Mausund	Faksvåg
		Haugen		
august	Vollen		Sula	
		Fjellvær	Sula	
	Småg	Fjellvær		Snekkvika
september		Sætra	Vågøya	Stein
	Leikvam	Botnvika	Kvennøya	
	Klokkargården	Herøya	Dragsneset	Asmundvåg
	Klokkargården			
	Kvennhusvika	Berge	Froan	Edøya
oktober		Ansnes	Froan	
		Leirvågan	Froan	Skåren
	Heggåsen	Tranvikan	Staulan	Helsøya
			Berge	Helbustad
november	Svenneset	Fillan	Sørskaget	Gryta
	Kjølsøya		Tuvneset	Gryta
		Nordsætra		
		Nordbotn		Kjeøya
desember	Langøya	Breivika		Hernes
		Ulvan	Mausund	Monsøya
			Mausund	Hestnes
				Hestnes

Vi ser fort at noen områder mangler i her: Den delen av Frøya som hørte Dolm sokn til, likeens Innhitra, som var en del av Fillan sokn og Sørhitra, fra Forsnes til Kvamman. I disse kretsene var Cornelius Nilsen Edø og Ole Røstvik

omgangsskolelærere i 1829, men de var ikke oppført i dette oversynet. Det er deres områder som ikke er kommet med Likevel har vi fått nok kunnskap til å kunne slå fast: En omgangsskolelærer hadde i sannhet et omflakkende yrkesliv.

SKOLEHOLDET I 1865

Den 12. desember 1864 bestemte skolekommisjonen hvor og hos hvem det skulle holdes skole i året 1865:

Distrikt	sted	hos hvem	veker
1	Forsnes	Gunder Forsnes	6
	Andersskogan	Ole I Andersskov	2
	Lya		2
	Hernes	Johan Hernes	9
	Rørøya		5
	Gangstøa		4
2	Straum	John Hansen	4
		John Olsen	4
		Henrik	4
	Barman	Jens Aunet	18
3	Asmundvåg	Ole Peter	18
	Helbustad	Peter	12
	Faksvåg	Ellef Helsø	12
4	Småg	Markus Smaagesø	6
	Bispøyan	Elias Burø	12
	Fillingsneset	Erik Fillingsnes' enke	4
		Daniel Skarpnes	8
5	Vikstraum	på Melandsjøen	12
	Dolmøya	Andreas Kjerringvaag	18
6	Titran	hos Christi	4
		Kristian Haavig	4
		Kristian Daløy	4
	Espneset	hos Lars Espnes	18
7	Flatval	hos Johan Jacobsen	9
		Iver Vedø	9
	Rabben	Carl Myren	12
8	Dørvikan	Andeas Ervigs enke	6
		Kjel Næset	6
	Straumøya	Nils P Stølan	12
	Inntian	Ole Pedersen Indtjen	6
9	Leirvika	Kristoffer Lervig	12
	Sjønhalen	Hans Ulrik	12

10	Vågøya	Anders Vaagø	6
		Anton Dyrø	6
	Sula	Devig	12
	Uttian	Bringedal	6
11	Froan	Andreas Sørburø	4
		Ole Værø	4
		Borten	4
	Gjessingen	Ole Jakobsen Gjessingen	6
	Mausund	Albrekt Aursø	18
12	Ulvan	Andreas Selvaag	6
		Elling Ulven	6
	Ansnes	Even Andnes	6
	Jonas Gjevig	6	
13	Herøya	Sivert Herø	3
		Hans Nordbotten	6
		Kristoffer Lervig	3
	Fjellvær	Jens Fjeldvær	9
	Anton Envig	9	
14	Fillan	Kristoffer Skaget	12
	Mastad	Andreas Mastad	6
		Knud Akset	6
	Glørstad	Sten Glørstad	12
15	Utset	Lars Hansen Udset	12
	Strand	Ole Hansen	18
16	Akset	Ole Sætervig	8
		Ildri Akset	4
	Balsnes	A Strøm	?
	Kvammen	Peder Nordkvam	6

Dette beskriver et ganske forskjellig skoleår fra det vi så i 1829. I 1865 skulle det holdes skole over lengre tid i de samme lokalene. Hos Jens Aunet i Barmfjorden skulle det holdes skole i 18 veker, det samme hos Ole Peter Asmundvåg, Andreas Kjerringvåg, Lars Espnes, Albrekt Aursø i Mausund og Ole Hansen på Strand. Flere gårder skulle ha skolen i tolv veker og andre i ni. For noen skoledistrikt begynte dette å ligne på faste skoler.

Forts. fra side 21

Balsnes. Her vart det holdt skole i leide lokaler helt fram til kretsen vart nedlagt i 1955.

Lærerne

De første åra på 1800-tallet var det ikke akkurat flust opp med skolemestere i sving i Hitra prestegjeld. To tre og enkelte år opp til fire var det vanlige. I 1813 var Petter Falk lærer i Dolm sokn, Ole Einarsen Sollie i Sletta, Anders Sødal i Fillan og Jens Pedersen Lodgaard i Kvennvær sokn. I november 1817 skreiv sokneprest Brodtkorb til biskop Bugge at Hitra prestegjeld burde ha hatt minst seks skolemestere, men hadde ikke greid å skaffe flere enn tre. Disse var Sollie i Sletta, Iver Jensen Svelstad i Fillan og Lodgaard i Kvennværsområdet. Året etter kom Henrik Knutsen Leikvam som ny lærer på Innhitra, og etter at gammelklokkeren Colbanus Jensen i Stakkvika døde i 1818, vart det bestemt at det fra nå av skulle ansettes en kirkesanger, som også skulle ha skolemestertjeneste.

Hausten 1818 kom det en kar fra Sande i Sunnfjord, Lasse Madsen Skagen, som vart tilsatt på prøve som kirkesanger i Dolm hovedsokn. Han skikka seg sikkert bra, fikk stillinga og slo seg ned på Skreddarøya, plassrom under Dolm prestegård. Kirkesanger Skagen hadde undervisning i Dolm sokn. I 1819 fikk også Gunnar Lorentsen Hammervig stilling som lærer på Frøya, men han døde allerede i 1821, bare 25 år gammel. I 1821 vart Johannes Lykke tilsatt i Ytre Frøya distrikt, og han fortsatte som lærer og – etter hvert – kirkesanger i Sletta i 42 år. Lodgaard slutta i Kvennværet i 1825, og da vart Nils Jørgensen Haavig tilsatt som lærer og kirkesanger i Kvenvær. Gustav Wilhelm Sæterberg vart skolelærer på innsida av Frøya da gamle Ole Sollie slutta og fikk pensjon i 1826, men Sæterberg døde etter bare et par år, og da var det Cornelius Nilsen Edø som tok over posten

etter han. På Innhitra tok Ole Fredriksen Røstvig over som lærer og kirkesanger i Fillan etter Henrik Leikvam i slutten av 1820-åra. Han fortsatte i stillinga til sommeren 1853. Samtidig med han var Benjamin Olsen Vedø, gårdbruker på Yttergården Vedøya, lærer på Innhitra noen år på 1930-tallet. Han døde i 1838.

Utover 1830-åra vart det stadig bedre orden på skolestellet, og det førte til at flere lærere vart tilsatt i Hitra prestegjeld. Ole Barman vart ny lærer og kirkesanger i Kvennvær sokn midt i 1830-åra, og i 1842 tok Nils Halvorsen Schei fra Hemne over denne stillinga. Han slo seg ned i Snekkvika med kona Karen Maria og en stadig økende barneflokk. Samtidig var Petter Pettersen Minde fra Kvikne i Østerdalen skolelærer i området Småg, Straum, Helbustad og etter hvert i Bispøyen. Han og kona Christiane Andersdotter bodde i Gautvika. Lærerne bytta av og til poster seg imellom innafor samme soknet. Colbanus Jensen var lærer på Fjellværsøya og kirkesanger ved Fillan kirke fra 1839 til 1866. Han var fra Stakkvika på Dolmøya og var av gammel klokker- og lensmannsslekt. Colbanus gifta seg med Kirstina Maria Kristoffersdotter fra Ansnes, og de bodde på Grindfaret.

Fra gammelt av bodde klokkeren ved Dolm kirke på Kjerringvåg – på den såkalte Klokkargården der. Det meininga at kirkesangeren og læreren i hovedsoknet Dolm skulle bo og drive denne gården på 1800-tallet også, men av forskjellige grunner hadde kirkesanger Skagen valgt å bosette seg på Skreddarøya. Etter at Skagen døde i 1848, skulle Klokkargården på Kjerringvåg igjen bli bolig for kirkesangeren i hovedsoknet. Eisten Olsen tok over etter Skagen. Han slutta etter halvanna år. I 1850 vart Petter Ansnes kirkesanger ved hovedkirka Dolm og skolelærer i soknet. Han sa opp stillinga si i 1856, og han var tydelig på hvorfor: Klokkargården på Kjerringvåg var så til nedfalls at den nesten var ubeboelig og vanskelig å drive. Det kom en ny kirkesanger. Han

Med skriveopplæringa kom også pennalet. Her var det plass til penneskraft, pennesplitt, blyant og viskelær. Dette pennalet er rundt med skyvelokk. Fra Kystmuseets samlinger.

het Moen. Etter å ha bodd et knapt år på Kjerringvåg, ga han opp, slutta i stillinga og reiste. I 1857 vart det tilsatt ny kirkesanger og lærer i Dolm sokn. Det var Martinus Sivertsen fra Orkdalen. Han hadde eksamen fra Klæbu lærerseminar i 1851 og var den første læreren i Hitra prestegjeld med lærerutdanning. Sivertsen var en godt voksen kar da han kom med si kone og sine voksne barn til Hitra, og han visste å sette makt bak krava. Etter at mesteparten av den skrale fjøs- og låvebygninga på gården vart tatt av stormen vinteren 1857, ga han skolekommisjonen beskjed om at han ville si opp stillinga si om ikke gården fikk nye hus. I mai 1858 fikk Martinus Sivertsen beskjed fra en enstemmig skolekommisjon om å få bygd ny låve på Klokkargården Kjerringvåg på kommunens regning. Utover 1850- og -60-åra vart det ene huset etter det andre satt i stand på gården.

Tidlig på 1800-tallet vart lærerlønna utbetalt både i penger og i naturalia, først både korn og tørrfisk, etter hvert bare korn. I året 1821 fikk en omgangslærer 20 spesidaler i lærerlønn, 1 spesidaler og 72 skilling ekstra for oppfølging av konfirmantene og 10 tønner korn. Etter at året var omme, måtte læreren legge fram sin

skoleprotokoll, der det gikk fram hvor han hadde holdt skole, hvem som hadde deltatt og hvor mange veker han hadde undervist. Dersom han ikke hadde undervist de foreskrevne vekene, vart læreren trukket i lønn. Skolekommisjonen kunne imidlertid la være å trekke i lønn dersom læreren hadde gode grunner for manglende skolehold. Mer enn 20 år seinere, i 1844, var årslønna for en omgangslærer fortsatt på rundt 20 spesidaler i året. Skoleholder Røstvig på Innhitra hadde klart å komme opp i ei lønn på 25 daler, men så var han jo kirkesanger attåt og hadde vært i tjenesten i mange år.

I 1856 tok skolekommisjonen opp lærernes lønn som egen sak. Gjennom mange år hadde lønningene stått nærmest på stedet hvil, bare med noen mindre justeringer for de som hadde stått mange år i tjenesten. For å undervise 32 veker i året hadde kirkesangerne ved Fillan, Kvenvær og Sletta 24 – 25 spesidaler i årslønn, og det samme hadde de fire omgangslærerne. Kirkesangeren ved hovedkirka hadde etter gammel ordning lønna si i naturalia: 120 våger korn. I tillegg hadde alle en såkalt «dusør» på 2 – 5 daler i året for å følge konfirmantene til kirka og ha undervisning med dem. Nå mente kommisjonen at det var nødvendig å heve lærernes lønninger til 1 spesidaler og 60 skilling for hver undervisningsveke, og de foreslo at av dette skulle skolekassen dekke 1 spesidaler og Opplysningsvesenets fond 60 skilling, altså en halv spesidaler.

Skoleloven av 1860 stilte langt strengere krav til lærernes utdanning og kompetanse enn det hadde vært tidligere: «Som Lærere ved Kredsskolerne ansættes i Almindelighed kun de, som have bestaaet theoretisk og practisk Afgangsprøve ved et Seminarium eller en Lærerskole, eller som have underkastet sig en lignende Prøve, hvis Indhold og Form bestemmes af Kongen eller den, han dertil bemyndiger». Som hjelpe lærere kunne skolekommisjonene etter denne loven til og med ansette kvinner! Bortsett

fra kirkesanger Sivertsen ved Dolm var det ingen av lærerne i Hitra prestegjeld som hadde lærerutdanning da den nye skoleloven trådte i kraft i 1860. Skoledirektøren tok imidlertid sin oppgave alvorlig, og flere av de gamle skolemestrene, som hadde utført sin lærergjering etter beste evne gjennom mange år, kom nå i de nye skolemyndighetenes søkelys. Omgangslærer Petter Pettersen Minde, som hadde undervist så godt han kunne gjennom nesten 30 år i området Småg, Straum, Helbustad og Bispøyen, vart overhørt, veid og funnet i letteste laget. Skoledirektøren mente at gamle Petter Minde «befandtes at staa paa et saadant Trin af Dannelse og Udvikling at man maa betvivle, at han besidder Duelighed til at kunne virke med tilbørlig Frugt for Skolen». Men skolekommisjonen på Hitra tok Minde i forsvar: «I Anledning af Stiftsdirektionens Opfordring, tillader Kommissionen sig at yttre, at den vel antager, at Peter Minde savner Adskilligt af Kundskaber naar han skulde fyldestgjøre den nye Skolelovens Krav til Læreren, men man antager dog, efter den Erfaring man har gjort, at han endnu kan virke med Held i sit Ombud endnu nogen Tid». Og det fikk han. Men på denne tida begynte lærere med utdanning å komme inn i skolen også i Hitra prestegjeld.

Vi har møtt Martinus Sivertsen som begynte som lærer og kirkesanger i Dolm sokn i 1857. Samme året søkte hitterværingen Eilert Arntsen Snækvig om pengestøtte fra Hitra skolekommisjon til to års lærerutdanning ved Klæbu seminar, og kommisjonen gikk enstemmig inn for å gi støtta, mot at Eilert forbandt seg til å være lærer på Hitra i sju år etterpå. Det var greit for Eilert. Han vart uteksaminert fra Klæbu seminar 16.juli 1859 og var dermed den første hitterværingen med lærerutdanning. Han fikk stillinga som lærer og kirkesanger i Dolm etter Martinus Sivertsen i januar 1860 og gifta seg med Anna Marie, Martinus si datter samme sommer 1860. De slo seg til på Klokkargården Kjerringvåg.

To hitterværinger til utdanna seg som lærere tre-fire år seinere. Det var Cornelius Eriksen Hvidsand fra Fjellværsøya og John Arnt Johnsen Axseth fra Innhitra. Skolekommisjonen ga økonomisk støtte til disse karene også, mot at de først tok et forberedende kurs på seks veker sommeren 1863 hos Eilert Snækvig på Kjerringvåg, deretter gikk to år på Støren lærerskole og etterpå vart lærere i Hitra prestegjeld så lenge skolekommisjonen ønska det. Sommeren 1865 var de begge utdanna. Cornelius Hvidsand vart lærer i Bispøyen og Straumfjorden. John Axseth fikk lærerpost i sine heimtrakter på Innhitra. Og utover 1860- og 70-åra kom det mange utdanna lærere, blant disse: Ole Olsen Refset i Fillan, John Peter Haugum på Hestnes og Straum, Ole Olsen Leer på Strand, Bernhard Gitlestad i Kvennværet og på Sørhitra og Elias Lorentsen i Barmfjorden. Mot slutten av 1800-tallet kom også de første kvinnelige lærerne: Hanna Svebak i Fillan, Olaug Branzæg på Strand, Agnes Jenssen på Fjellværsøya og Brynhild Hammer på Innhitra.

Kjelder og litteratur:

- Hitra sokneprest. Skole 1780-1896. 634. III.2a.1-2e.2. Statsarkivet i Trondheim
- Hitra prestegjeld. Folketellinger 1865,1875,1900. Digitalarkivet
- Sivertsen/Sæther: Endring. Hitra kommune – 1964-2014
- Kommunalt selvstyre i Sør-Trøndelag 150 år 1837-1987. Hitra kommune
- Martin Lamvik: Skuledirektør på synfaring i 1860-åra. Årbok for Fosen 1989
- Hitrakalenderen 1997
- Notat utarbeidd av Edel Myhren 2017

JOHANNA MASTAD FJELDVÆR, KARI STRØM, MORTEN LOSSIUS

FRA SKOLETIDA MI, - tre forteller om skolehverdagen sin

Johanna Mastad Fjeldvær

På Mastad var skolegangen et kapittel for seg. Mastad og Akset var en skolekrets og hadde lærer sammen med Ulvøya.

Før 1909 skiftet man skolested, det var et halvår hos Martin Akseth og et hos Andreas Mastad. Så ble det bestemt å bygge skolehus, men hvor skulle huset stå? Resultatet ble Akset mot at man der tok på seg å "hyse" ungene, som ikke kunne fare heim hver dag i skoleveka.

Jeg begynte på skolen i 1910. Ved starten var vi ti elever, og hadde ti veker i småskolen med Hanna Svebak, senere Martinsen, som lærerinne. Hun var etter min mening født til lærer, kunne lære fra seg og skapte respekt uten dramatiske midler. Hanna var en gang borte i to veker, og vi hadde to vikarierende lærerinner. Ei veke hver. Den første terroriserte vi, og den andre terroriserte oss. Vi var glad da Hanna igjen tronet på kateteret i skinnvest og gullkjede. Enhver lærerinne med respekt for seg selv, hadde skinnvest og gullkjede den tida. Hver skoleveke varte i seks dager. Vi begynte klokka ni med fem timer à 50 min. i småskolen, og en time middagstid, og ti minutter friminutt. I storskolen var dagen på seks timer etter samme tidstabell, men med tolv veker skole. Senere ble skoletida utvidet til tolv og fjorten veker etter samme tursystem.

Johanna Fjeldvær (1902 -1998)

Dette var to veker skole med fire veker fri mellom turene. I fritida skulle vi lese gjennom leksene til neste tur. Vi hadde salmevers, heimerekning og avskrift, samt stil til eksamen. Hvert år var det årsprøve med oppbud av kretsformann og tilsyn. Da skulle vi kunne våre ting. Læreren kunne slå ned på oss hvor som helst i årspensumet. Ellers fikk vi vel karakterer etter det han mente om våre prestasjoner gjennom året.

Vi var seks elever som gikk ut av Akset skole i 1917. Hans Mastad, Inga Haugen, f. Mastad, og jeg lever ennå (1977), men de tre andre, Jens Heggvik, Olga Akset og Olette Aksetøy døde i meget ung alder. Vi var alle så gode kamerater.

I storskolen var det til vanlig 14-15 elever. Første året i storskolen hadde vi to lærere, Myhren og Mork. Så var H. O. Holmeseth fra Sunnmøre lærer i tre år. Høsten 1916 ble så Emil Herje tilsatt, og vi fikk lærer sammen med Ansnes krets. Herje var alt vi kunne ønske oss både som lærer og kamerat, og vi har mye å takke han for. Det var forresten Herje som gjorde opptakten til min lærerutdanning.

Utrustninga til skoleturen og ferden til Akset var ofte problematisk, særlig vinters tid og i uvær. Forberedelsene begynte søndag kveld. Da la vi ned i laupen, korga eller nisteskreppa, maten for veka. Det var brød og potetkake, smør og surost, en pose byggmjøl og litt flesk og kjøtt samt flatbrød og ei flaske med sirup. Skolebøkene var ikke flere enn vi fikk plassert sammen med det øvrige. Fisk, sild og poteter i ei sinkbøtte samt tretøfler hørte med, og om vinteren skeiser og ”purker”, muligens ski. Mandag morgen fikk vi nysilt melk i et spann. Alt var i orden, og skoleturen kunne begynne. En tid var vi sju storskoleunger på Mastad og Mastadøya. Alle skulle ha skyss mandag og hentes lørdag.

Som regel kjørte man med en færing, noen ganger med to. Skyssen gikk på omgang med to skysskarer i hver båt. Vi måtte altså fare sjørveien. I godvær gikk det greit, men det kunne by på problemer i vintermørke med storm og snøfokk. Likevel kan jeg ikke huske mandagsforsømmelser.

Først gikk turen heimefra til sjøen med ”pikk og pakk”. Omsider var en skokk unger og kaller samla ved sjøen.

Ved fjære sjø kom vi fram til Nausta uten større strev, men ved flo sjø, måtte vi over berg og bratte for å komme dit. Så var det å få ut båten og komme seg ombord.

Men det var vanskelig grunnet lang fjære og tangkledde steiner. I pålandsvind var det nokså mye drag. Endelig var alt ombord. Melkespann og matkopper i midtrommet. Jentene i fram- og bakskotten, mens guttene ble satt til årene, og det bar utpå ”bøljan blå”.

Som oftest rodde vi ”utom” fram til Akset, og der delte flokken seg fram til sine respektive vertsfolk. I storm derimot gikk ferden inn gjennom ”Navarsholet” (men det falt tørt på fjæra) eller gjennom Storstraumen inn i Vågan og så ut igjennom Fættastraumen. Når straumen bar kraftig, måtte vi gå over land og leie båten gjennom straumen mens en mann var ombord og staket. Så gikk vi fra Fætten eller Kjødalen fram til Akset.

Det hendte noen ganger at læreren ikke kom fram grunnet været. Da hadde vi ekstra moro i skolestua med både bryllup og barnsøl. Ellers hadde vi det trivelig. I friminnuttene leikte vi mye sangleiker. Noe som synes å være forsvunnet fra skolegårdene. Både guttene og jentene var med.

Ungene fra Heggvika, Aksetøya og Stranda var også på Akset i vintervekene. Ei tid var det ti-elleve fremmedunger fordelt hos Andrea, Jens og Martin Akseth, i tillegg til deres egne husfolk og unger, og dette uten vederlag. Vi hørte aldri vondord fra noen enda det om ettermiddagene kunne gå temmelig livlig for seg når et dusin unger og vel så det, var på farten. Jeg bodde hele tida hos Matea og Martin Akseth. Matea var en myndig, men rettferdig dame. Hun hadde oss under full kontroll. Den tida sto forresten alle husa i et felles tun, der huset til Olaus Akseth nå står, så det var nok av muligheter til leik og moro.

Det snakkes så mye om hvor fælt det er at barna bor borte. Jeg for min del ville ikke unnvært skoletida på Akset, takket være vertsfolka og samholdet oss imellom. Det skulle vært i dag! Ære være dem på Akset for det de gjorde for oss. Nå er skolehuset borte for alltid, og alle dem vi var sammen med. Men de gode minnene lever. Jeg kan ikke unnlate å nevne Hansine Akseth. Hun var

rengjøringshjelp og opptenner i skolen. Vi og Hansine var på bølgelengde.

(Skrevet i 1977 og trykt i Årbok for Fosen 1988 i artikkelen «Minner fra Mastad» av Johanna Fjeldvær)

Kari Strøm

Kari Strøm (100) begynte på Strand skole i 1924. Da var 1. og 2. klasse samlet i en klasse, og det første året holdt de til i sørstua på gården Sørstrand (hos Tora og Knut Børø).

En av de tingene Kari husker best fra dette året var at Tora hver dag kom inn i skolestua, og åpnet luka som gikk ned til kjelleren for å hente poteter til dagens middag.

Årsaken til at småskolen holdt til på Sørstrand, var at den flyttbare fylkesskolen holdt til på Strand skole. Dette var vel nærmest som en realskole, og ble flyttet rundt i fylket. Den gikk over to år, og Kari er mener det var fra 1923-1925. Hun nevner noen av elevene: Ivar Lykken, Fridtjof Hjertaas og Solveig og Gulla (Gunnhild) Ratchje. Senere ble de to siste gift med Karis brødre Tormod og John Aalmo. Lærere var Jørgen Reitan og Sverre Folkvord. Reitan var høyt utdannet og hadde en doktorgrad. Det må sies å være godt kvalifiserte lærere, selv om vi ikke kjenner noe til evnen til å undervise.

I sørstua på Sørstrand var det langbord med smale benker på hver side for elevene. De var ikke gode å sitte på, og Kari forteller at hun ble klar av å sitte der, og at

Kari Strøm - sprek hundreåring

hun ble tilsnakket av læreren for å legge seg litt ned på benken. Det var også et kateter i stua.

Strand skole var på denne tida 3-delt. 1. og 2. klasse var samlet, 3. og 4. klasse gikk sammen, disse to utgjorde småskolen. Storskolen var 5., 6. og 7. klasse. Elevtallet i første klasse, mener Kari var rundt 20.

Skoledagen begynte kl. 09:00 og varte til kl. 13:30 for småskolen, og til kl 14:30 for storskolen.

Skoleåret var 12 uker i småskolen og 17 uker i storskolen. Elevene gikk da en uke samlet og hadde fri tre uker. Lærerne underviste ved flere skoler, og lærerne ved Strand skole underviste også på Utset og Akset. Det hendte til og med at de var på Balsnes og Kvammen skoler.

I småskolen var Sofie Hokstad Strand lærer for Kari, i storskolen var Ole L. Aalmo hennes lærer, han var også hennes far. Etter han kom Lyder Sitter. (Sofie Strand gikk lærerskolen sammen med Lars Aalmo og en søster av Sitter, så det var nok en grunn til at hun kom til Strand.)

Sitter var en flink lærer, men han kunne være ganske utidig mot enkelte elever, og det sitter fremdeles en del vonde episoder i Karis minne. Enkelte ting selvopplevd, andre episoder mot andre elever. -Når jeg fortalte om dette hjemme sa far:”Bry dæ ikkje om det”, forteller Kari. Hun sier at de hjemme alltid snakket nordmørsdialekt. Foreldrene var fra Nordmøre, men når ungene var sammen med andre så snakket de hitterværing.

I friminuttene var elevene ute og lekte. Fagene på skolen var katekismus, bibelhistorie, sang, lesing, norsk og regning. Salmeversene ble pugget og terpet hjemme. Kari var heldig for hun lærte av søstrene Gjertrud (Hutt) og Ragnhild som var eldre enn henne. Salmeversene sitter fremdeles i Karis hode, hun ramset opp en salme som jeg aldri har hørt, men som vi fant i den gamle salmeboken - nr. 631 «Det er makt i de folde hender».

Fra storskolen minnes hun at de hadde mye lekser, da var fagene utvidet med kirkehistorie, naturfag, historie og geografi. Gymnastikk hadde de også, da var de ute og

gikk på veien, lærer Aalmo var opptatt av at de skulle gå pent. De gjorde også en del øvelser, som alt foregikk ute.

På 17.mai husker hun at det var fri fra skolen. Det var tog fra skolen, som enten gikk til Børøysundet, eller til Sandstad (til Knipa, dvs. butikken). Flagg var viktig i toget.

Hun minnes at de fikk noe å drikke når de kom til Børøysundet. Til syttende mai fikk jentene nye hatter, og det var stort. Alle måtte ha hatt, spesielt når de vokste til, de kunne ikke gå i kirken uten hatt.

På Strand skole var Sørstua for 1. og 2. klasse, småskolen, mens Nordstua var for storskolen, og slik var det helt til skolen ble lagt ned.

Strand skolekrets rakk til og med Storvågen i retning Utset, Sandstaddalen mot Akset og der hørte også Jøstnøya til.

Lærerne og skolestyreren hadde ansvaret for alt som foregikk på skolen den gangen, det var ingen vaktmester eller pedell.

Kari sier at det ikke var så vanlig å være med andre elever hjem. Hennes venner var de som bodde på Strand-gårdene, de var en del sammen, for flere av jentene her var på samme alder som henne. I og med at de bodde så nær hverandre var dette mulig, men ellers besøkte de hverandre bare når de hadde ærender. Kari forteller at hun og søsteren Hutt var i fjøset og melket før de gikk på skolen. Deres mor var ikke i stand til å gå i fjøset, derfor måtte jentene melke og ordne opp før de gikk til skolen. Etter skoletid var det også arbeide, både ute og inne. Barna hjalp til med alt, både torvtaking, hesjing, fjørsarbeid, husarbeid og ikke minst pass av mindre søs-

ken. Det var ingen mangel på aktiviteter, og fritid var ikke noe problem.

Kari husker en skoletur til Sundefjellet. Da rodde elevene over leia til Sunde, guttene rodde til og jentene rodde hjem. Så likestillingen var en selvfølge.

Kari fikk tuberkulosesmitte og knuterose i 7. klasse og var sengeliggende i seks uker. Hun kunne ikke være på skolen under avgangseksamen, så lærer Sitter satt ved hennes seng og passet på, mens hun skrev norsk stil om

”Sommernatt ved Tussevern”. Hun husker det som en vanskelig oppgave, og særlig at det var bare en oppgave, men Kari skrev så godt at hun fikk karakteren 1,2.

Kari husker skoletiden som positiv, hun likte skolen og skolearbeidet, og var veldig fornøyd når hun fikk gode karakterer. Kari hadde ingen bilder fra skoletida si, de hadde ikke kamera og bilder husker hun ikke ble tatt.

(Intervju ved Edel Øyen Myhren)

Morten Lossius

Nedenstående er skrevet av Morten Lossius (1889-1972). Morten var fiskersønn fra Gjæssøya (Kvalen) i Kvenvær. Han utdannet seg til lærer, og var bl.a. ved Hopsjø skole på Melandsjø i over 40 år. Han var også ordfører i gamle Hitra kommune en periode. Noen år før han døde skrev Morten Lossius ”Tilbakeblikk”, hvorfra hans barnebarn, Gunnar Lossius, har hentet og redigert nedenstående fortelling.

Da jeg enda bare var i seks-årsalderen hadde mor satt seg i hodet at jeg burde kunne lese inni bok, og skrive og regne litt før jeg gjorde min èntre i skolen. En ABC-bok ble anskaffet, en skrivebok uten linjer, samt stentavle og en tøres griffel. Far tok seg av skriveboka, og mor ABC-en, og utpå høstparten 1895 startet min møysommelige ferd gjennom undervisningens irrganger. Det gikk trått, uinteressert som jeg var, men mitt kjødelige opphav mistet ikke motet, skjønt jeg hadde tapt for lenge siden. Men både mor og far var veldig tålmodige og forståelsesfulle, og lot meg aldri sluntre unna. Far laget dobbelte linjer i skriveboka eller på stentavla og skrev underlige streker, kroker og mystiske tegn, alt som forberedede

øvelser til et brukbart resultat på skrivekunstens område. En ting var særs plagsomt for meg, jeg var kjevhendt, og ville på død og liv bruke venstre hånd og skrive fra høyre mot venstre. Etter mye møye og besvær lyktes da omleggingen til slutt. Vanskelighetsgraden i skriveboka økte etter hvert, og i forskriften tumlet far med historiske og geografiske navn, og da en liten geografibok ble skaffet til veie, hadde jeg stor moro av å lete meg frem på kartet.

ABC-boka var etter min mening en ytterst plagsom bok. Mor gjorde naturligvis bruk av den gamledagse stavemåten. Når et ord begynte med en vokal, stavet man alltid O siger o, I siger i, U siger u osv. Noe annet visste man ikke om den gang, og min lille ubrukte hjerne på området kunne umulig absorbere at de og de stoveøvelser utgjorde et kjent ord. Ofte gjetted jeg på alle mulige og umulige løsninger, men sjelden den riktige, f.eks O - siger o - es - te. Hva blir det? spurte mor. Tabu inne i min hjerne. Om igjen: O - siger - o - es - te. Jeg spekulerte iherdig, hva var ordet? Jeg gjentok ganske lavt: O-siger-o-es-te! Da trodde jeg plutselig å ha funnet det magiske ordet, og gledesstrålende utbrøt jeg: O - siger - o - es - te, = task! Mor tok en sving ut i kjøkkenet,

og jeg hørte henne klukk-le. Men et ord klarte jeg fint - sko. Og da skal jeg visst ha sagt: Gi, de' va' berre sko i heile boka!

To år senere nærmet den første ordentlige skoledagen seg. Mor hadde sydd en ransel av sekkestrie til meg og brodert ML midt på, med bord rundt kantene av rød ulltråd. Med ABC-boka, katekisme, stentavle, griffel og blyant i ranselen, og dessuten en matpakke, ruslet jeg en smule betenkt bortover til farbror Rasmus' hus i Gjæssøya, som skulle bli skolehuset mitt i de første årene - fordi det hadde vært en del trøbbel med gamlekløkeren om undervisningen i skolen på Nessa, med tilløp til skolestreik. Derfor hadde farbror Rasmus i Gjæssøya engasjert en lærerinne til privatundervisning for sine to barn, og for en yngre halvsøster av hans kone. Der fikk jeg være med. Far skulle betale 50 kroner for året, og farbror skulle sørge for nødvendig undervisningsmateriell, samt lokale til oss fire elever. Læreren, Petra Storø fra Namdalen, omlag 23 år, hadde fått sin utdannelse ved Levanger lærerskole. Farbror hadde laget en vegg-tavle og kuleramme, og skaffet tilveie forskjellig annet utstyr, f.eks. karter m.m.

Det som undret meg stort når jeg så på Afrikakartet var de mange hvite flekker. Det var jomfruelig, og ikke utforsket land, fikk jeg vite senere. Det varte ikke lenge før vi hadde fått anskaffet lærebøker, - Volrat Vogts mellomstore bibelhistorie, omlag tre ganger så tykk som minsteutgaven, Rolfsens lesebok, Seios Visebog osv. Petra hadde meget god sangstemme, og vi lærte et drøss av sanger og salmer. Hennes håndskrift var noe av det vakreste jeg hadde sett, en skjønnskift langt utenfor det vanlige. Etter omlag ett års skolegang sørget Petra for at vi fikk kjøpt hefter av godt lesestoff, f.eks. "Onkel Toms hytte", "Jorden rundt på 80 dager", "Barna i Nyskogen", m.fl. Ja, dette var saker for meg, og jeg leste om og om igjen.

Morten Lossius, bildet er tatt ca. 1955

Læreren vår var snill og godslig, men slappet aldri av på disiplinen. Hun var flink i sin undervisning som få, og krevde ganske mye av elevene sine. Hun hadde et godt tak på ny-norsken (landsmålet), og når hun deklamerte Per Sivle var hun rørende både å se og høre på.

Petra lå mange, mange hestelengder foran tiden i Kvenværet. Hun tok seg av ungdommen og stiftet lag. Fester ble holdt, og Petra var også der både pott og panne. Hun fikk de eldre med også, og da skytterlaget ble stiftet der

*Historia om Prillar-Guri ble gjort levende gjennom plansjen: «Oberst Sinclair's Landgang i Romsdalen 1612».
Fra Kystmuseets samlinger.*

i den tiden, var hun en drivende kraft i arbeidet for å forære laget en fane. Egenhendig sydde hun på fanen, og den var overmåte vakker, virkelig et syn for guder, den var hvit-rød av farge, av tykt stoff, og digre snorer med dusker hang ned fra tverrstangen. Den Norske løve var brodert i gull på selve fanen, alt sammen Petras verk. Fanen vakte berettiget oppsikt, og ble brukt ved festlige anledninger som f.eks. 17. mai. Denne fanen eksisterer enda så vidt jeg vet.

Petra fikk også stiftet ungdomslag mens hun var der ute i Kvenværet. På det første møtet ble Bernhard Bakken valgt til formann (han ble senere kaptein i Fosenselskapet). Da husker jeg Petra under møtet deklamerte "Tord Foleson" slik at hun vakte udelt beundring. Ellers gikk snart laget i stå, for det kunne ikke gå bra i lengden at

Petra trakk lasset, mens medlemmene satt på gulvet og lot seg trekke.

Sommeren 1899 skulle min lille skoleklasse på bytur. For mitt vedkommende den aller første. Petra ordnet det hele. Vi skulle bo hos en grandtante i "klosteret" - Thomas Angells Hus, - og D/S Rein tok oss med til staden. Far betalte for tur/returbilletten, vistnok litt under to kroner, og så leverte han Petra en femkrone, som hun skulle forvalte for meg. Selv hadde jeg omlag en krone i den lille pengepungen min, og følte meg temmelig godt rustet til denne ferden. Mat hadde vi med for fire-fem dager. Det ble en opplevelse av de sjeldne, besøk i Domkirken, Museet og på Kristiansten festning. Dette var før trikkens dager, og hesteomnibusser besørget trafikken gjennom gatene, ellers var det hestekjøretøy hvor en gikk og stod. Hesten var et verdifullt dyr rundt

århundreskiftet, og senere også. Vi hadde ikke nådd tidsalderen for rappfot, bicycle og automobiler enda. I nærheten av Munkholmen hadde i disse dager panserskipet "Tordenskiold" ankret opp under sin presentasjonsvisitt langs norskekysten. Petra fikk leid en kall i Ravnkloa, og han rodde oss utover, men desverre, vi fikk ikke lov til å komme ombord, og måtte derfor nøye oss med å ro rundt skipet, som lå der blankpusset og skinnende - lik en nyslått brudgom.

Ut på høstparten samme året skulle Petra reise, hun hadde fått seg ny post. Hun kom til Kvalen for å si farvel. Vakker, rank og spenstig stod hun der og tok mor i hånden og takket for mange hyggelige stunder, mens tårene rant nedover kinnene på begge, og jeg som stod ved siden av, kunne heller ikke holde tilbake noen drypp. Det ble et tomrom etter Petra som aldri ble fylt.

Sommeren 9 år senere (1908) gikk jeg utover Kongens gate. Til fiskerimessen. Jeg var den gang elev ved Trondhjemske Brigades Underofficerskole. Kommet til Ilevollen, møtte jeg en morsøster (Karen) i følge med en fremmed dame. Jeg stusset, jo, det var kanskje - det var Petra. Ganske fyldig var hun blitt, men de vakreste ansiktstrekkene hadde hun som før. "Nei, - nei, så stor og lang du er blitt" var det første hun sa, mens hun med øynene saumfor meg nedover uniformen. Petra var da gift og hadde to småjenter. Siden har jeg ikke truffet henne. Hvis hun fremdeles lever, må hun ha passert de nitti. Minnet om den kjære lærerinnen min, Petra, vil alltid stå levende for meg.

Egne skolehus var det lite av i gamle dager, og man måtte derfor ty til leide lokaler. Ute i Kvenværet ble skole holdt vekselvis på Hernes, Hakkbuan (i den store kirkestua) og i stua hos Ol-Sørnsa Skåren og hans kone Georgia. Imidlertid ble det i 1898 startet bygging av skolehus på Nessa (ble flyttet til Skårøy en mannsal-

der senere). Dit kom ungene i båt til skolehuset fra alle kanter av kretsen.. Da jeg begynte der gikk jeg oftest til naboen på Kvalskaget, der var det to - Jensine og Kristine som skulle til skolen. Fra Olesvik (Olavika), like over sundet, kom Martin og hans søster Marie. Vi rodde alle i samme båt til Gangstø. Videre gikk ferden over land omlag 1 km, før vi var fremme ved skolen. Omlag tjue unger hadde sisset seg, og omsider kom læreren inn fra leiligheten sin. Det ble sunget en salme, læreren holdt en bønn, og så begynte leksehøringen. Når kunnskapene var små, og det ellers gikk trådt, ble læreren fort varm i tøyet, slo i kateteret, og skjelte og smellte, noe som skapte stor forvirring blandt hans arme tilhørere. En gang fikk vi til oppgave å regne opp i tur og orden de fire store og de tolv små profeter. Hans favoritter, Stor-Morten (min fetter) og Paul, fikk greie ut om de fire store, og det gikk glatt. Men så kom turen til oss andre. De fleste skalv av hva som kunne hende. Den første som ble hørt om de tolv, kom bare en tre-fire nummer nedover på listen, og så sto han fast. Rasende strakte læreren hånden ut, pekte mot skammekroken, og den arme synderen trået lydig bort til forbedringens arena. Neste! - Etter litt ståtting og stamming gikk det hele i stå, og så avsted til kroken. En jente prøvde tappert å stri seg gjennom navnelisten. Men kommet omtrent halveis, stoppet hun plutselig og ble stående og mumle, halvt hviske - Habe... haba... Nå! skrek læreren - videre videre! Haha... ba..... Ha aaa ba aaa.... hvisket hun halvt forstyrrt av redsel. Læreren var nå blitt sinna til gangs, og sendte de to guttene med de store profetene på dør til friminutt, mens hele hopen forøvrig måtte sitte inne alle friminutter resten av dagen.

En av elevene, Stina, hadde så tungt for å lære geografi. Hun klarte å pugge i seg de fire-fem første linjene av leksen, og dermed stoppet det hele. En gang satt hun inne i middagstiden, som varte en hel klokke time, og vel så det. Hun skulle vær'så god å pugge geografileksen.

Etter en stund lot hun geografi være geografi, sprang opp fra pulten og begynte å valse bortover gulvet mens hun viftet med geografiboka. Alle vi som sto utenfor og bivånet dansen, moret oss kostelig. Da fikk vi se døra mellom kjøkkenet og skolestua åpne seg ganske forsiktig, og fjeset til læreren viste seg i døråpningen. I neste øyeblikk kom han farende over golvet, grep Stina i nakken og lingset henne ut i kjøkkenet. Da hun etter en liten stund kom inn, gråt hun, slengte seg ned på pulten og begravde ansiktet i hendene.

En dag i regnetimen satt min gode venn Julius og jeg og strevde med regnestykkene. Det var noe om en legering. Vi fikk ingen hjelp fra læreren, og da skolen var slutt ved fire-tiden om ettermiddagen, skulle vi to sitte igjen. Det var midtvinters, og et forykende uvær med snøkov utenfor, og snart ble det mørkt. Da det ennå var gått en tid, kom læreren inn og sa at vi kunne gå. Regnestykket, som vi ikke hadde gjort noe med, nevnte han ikke i det hele tatt. Julius klarte å ro seg bortover til en familie i nærheten og måtte overnatt der. Mine båtkamerater var jo reist for lenge siden, og jeg måtte derfor forsøke å

ta meg fram til fots den lange omveien hjem. Over berg og skar bar det, gjennom blautmyr og ulende, mens snøfokket nesten blindet meg. Jeg gikk meg ned i en åpen tørvdam, men kom meg opp og kavet videre avsted.

I mellomtiden hadde stormen løyet en stund, og far hadde tatt båten og rodd det vanlige stykket og kom fram til Nessa etter at jeg var gått. Såvidt jeg forsto etterpå hadde han lest læreren en skikkelig lekse.

Vinters dag, og under uvær, kunne vi bli temmelig våte av sjøskvett over lår og rygg, og så satt vi da på skolen og tørket på kroppen. Skolematen var ofte meget spartansk for de fleste, et par brødsiver med margarin på, noen hadde bare svart sirup på det grove brødet, andre hadde ikke brød en gang, men kaldgraut og skjør i et spann. Men ingen sure miner for det, lutter glade fjes, og noe av det morsomste var å kastbytte skolemat. Da kunne selv brødskiva med svartsirup smake godt. Lekeplass hadde vi ikke overhodet, bare noen bergknatter like ved skolehuset. Der fikk vi da tumle oss som best vi kunne på de få kvadratmetrene som var til rådighet.

Her er et heimelaga pennal med skyvelokk. Fra Kystmuseets samlinger.

«Langt, langt borte så han noe lyse og glitre»

Minner fra Fillan folkeskole

Den første skoledagen

Den første skoledagen, da ei ny tidsregning begynte og de tre kilometerne ble tilbakelagt i ett eneste byks. "Langt, langt borte så han noe lyse og glitre". Det var den hvitmalte skolestua - i dag et Soria Moria slott, som slo dørene på vidt gap og viste fram kateteret og vedovnen, skapet med vektene og reagensrørene, kartet over Jødeland, orgelet med de brusende tonene i.

Jeg hadde nye klær for anledningen, det vil si, nye og nye; buksa var sydd av Arvid skredder på Ansnes med stoff fra ei oppsprettet kåpe. Ulljakken hadde mamma strikket, og utenpåjakken hadde jeg arvet fra en eldre bror. I ranselen hadde jeg en skinnende matboks med bildet av en rådyrfamilie på lokket. Jeg husker hvordan det knepp så mykt når lokket ble klemt nedpå. Nisten var to brødsriver med svartpølse på, verken sirup eller brunost dugde på en slik dag. Melkeflaska var liten og rund, med korktopp og smørpapir under. Jeg hadde fått streng beskjed om at den måtte stå beint i sekken.

Å drikke melk fra flaska var karslig, det stivet opp en førsteklassing som kjente at huden nuppet seg av spent forventning. For sikkerhets skyld hadde jeg også tatt med utklippsboka med avisbilder av Hjallis, Martin Stokken, Ernst «Kruska» Larsen og andre berømtheter. De var limt inn med kaldpoteter etter alle kunstens regler. Boka skulle holdes i beredskap, hvis det ble spørsmål om interesser og åndelige sysler.

Inge Eidsvåg

Og så det røde plastpenalet! Det hadde jeg fått av ei eldre søster som hadde slått seg opp til å bli ekspeditri- se på en kolonialforretning i Trondheim. Med en slik klassereise hadde hun vist at en kunne nå langt her i livet om en bare kom seg inn til byen. Da jeg ble spurt

om hvem jeg hadde fått penalet av, svarte jeg skamløst «tante Alma», til tross for at hun altså var min eldste søster. «Tante» var et ord vi aldri brukte heime, men som jeg syntes lød finere enn «søster». På en slik dag måtte vel det kunne brukes? Ennå hadde jeg ikke hørt om «hvite løgner».

På trappa sto lærerinna, fru Torgersen, og tok imot oss; blid og godmodig med syngende nordlandsdialekt, blåblomstret ermeforkle og runde, snille briller. Jeg husker hun luktet så godt, helt annerledes enn alle andre kvinner jeg hadde vært i nærheten av. En forfinet duft av en fremmed verden, uendelig fjernt fra fjøslukta og sjøbruklukta heime.

Alt var nytt: den grønne tavla, de magiske krittstykkene, bildene av Jesus som samlet barna omkring seg, som stillet stormen, som mettet de 5000. Når vi sang, måtte vi reise oss, og når fru Torgersen spurte om noe, måtte vi rekke opp handa før vi svarte. Jeg tenkte: og dette vet ikke de heime at jeg er med på!

Så var det utdeling av ABC-bok med hane utenpå og gråspraglet skrivebok uten linjer. Jeg rakte opp handa og spurte om vi skulle begynne å lese med en gang? Fru Torgersen svarte at vi først måtte lære bokstavene. Denne boka skulle vi bruke gjennom hele året.

- Men jeg kan jo bokstavene, tryglet jeg.
- Jeg også, var det flere som istemte.

Fru Torgersen fikk stagget oss. Men jeg husker ennå skuffelsen over at vi måtte legge bort ABC-boka på selveste den første skoledagen.

I stedet skulle vi tegne huset vi bodde i. Vi fikk utdelt ei lita eske med fargestifter, linjal fikk vi ikke lov til å bruke. Igjen måtte jeg opp med handa:

- Men huset vårt har rette vegger.
- Ja, men det gjør ikke noe om det blir litt skjevt,

svarte fru Torgersen.

- Men skal det ikke ligne?
- Jo, men det kan ligne selv om det ikke er likt.

Dette gikk langt over min begripelse, men jeg fant det klokest ikke å gjøre flere innsigelser. Et nytt bevis på at skolen var en sprø verden, der andre lover gjaldt.

Da vi nærmet oss slutten på dagen, sa fru Torgersen:

- Nå kan dere begynne å pakke sammen, vi skal straks avslutte.

Jeg gjorde som jeg ble bedt om, tok ranselen på ryggen og la på dørr. Jeg ble stanset idet jeg passerte kateteret:

- Nei, men Inge, vi skal jo synge først.

Jeg bråstoppet og ble sprutende rød. Hvordan kunne jeg vite det? Dessuten hadde vi allerede sunget flere sanger. Jeg kreket meg tilbake til pulten mens lattermilde blikk skubbet meg fra alle kanter. Så tok jeg av meg sekken, la jakken over pultryggen, knepte hendene og istemte "Milde Jesus" for full hals. Den salmen var nok ikke tilfeldig valgt. Det siste verset måtte være skrevet for anledningen, til meg:

*Når jeg så skal ut i verden,
aldri jeg alene er.
Villgress vokser titt på ferden,
men du ser hva jeg ei ser.*

Den dagen gikk jeg heim på nye bein.

Flanellografen

Det må ha vært i 1957 eller 1958. Det var siste dagen før jul, og vi hadde kristendomskunnskap. Det var den dagen fru Torgersen, med munnen omspunnet av et hemmelighetsfullt smil, steg inn i klasserommet bærende på det flunkende nye vidunderet: flanellografen.

Fru Torgersen hadde laget den selv. Det var ei plate, ca.1 x 1 meter, trukket med lyseblå flanell. I en brun papirpose hadde hun med seg grønn gressbakke, palmer, Betlehem-stjerna, sauer og gjetere, esel og stall, Josef og Maria, de tre vise menn, krybben med Jesus-barnet. Alt dette hadde fru Torgersen klippet ut, men når sant skulle sies var det ikke lett å se forskjell på eselet og lammet, bortsett fra fargen.

Så begynte hun å fortelle. ”Og det skjedde i de dager ...” Etter hvert som hun fortalte, satte hun figurene opp på flanellografen. Først gressbakken, så trærne, så Josef og Maria, Jesus-barnet i krybben, sauene og gjeterne, stjerna – og til slutt de tre vise menn. Flanellets klebeevne kunne nok ikke ha vært av beste merke, for jeg husker at Betlehem-stjerna og de tre vise menn stadig ble overmannet av tyngdekraften og falt ned på gulvet. Fru Torgersen, som var rund og trinn, bøyde seg ned, plukket dem forsiktig opp og plasserte dem der de hørte heime. Trykket ble litt mer resolutt for hver gang. Det fikk da være måte på å følge dit stjerna ledet vei.

Denne timen etterlot to inntrykk: først fascinasjon. Flanellografen sugde blikkene til seg. Det lyseblå tøystykket ble forvandlet til markene ved Betlehem, der Josef og Maria måtte ty til stallen, fordi det ikke var rom for dem i herberget. Så skjedde underet – i stallen og i klasserommet der vi satt. Maria fødte sin sønn, den første-fødte, svøpte ham og la ham i en krybbe. Vi kunne se det med våre egne øyne. Flanellografens figurer, fru Torgersens handbevegelser og stadig hyppigere opphenting av falne sauer og gjetere fra gulvet, det var et drama som jeg husker ennå i dag.

Det andre inntrykket var forbauselse. Det var noe som ikke stemte. Josef og Maria var ikke slik jeg hadde forestilt meg. I min fantasi hadde snekkeren Josef blå snekkerbukser og svartskjermlue, slik Konrad Langfjæra

Plansjer gjorde bibelhistoria mer levende for den oppvoksende slekt. Her ser vi Jesus hos Pilatus. Var det her folket ropte: «Slipp Barabbas fri!»? Plansjen er i Kystmuseets samlinger.

hadde, den eneste snekkeren jeg kjente. Her hadde fru Torgersen utstyrt Josef med skjegg og lang kjortel, akkurat slik Moses var på bildet i Bibelhistorien. Og Maria – hun så ut som ei gammel kjerring, vindskeiv og stygg og langt fra det bildet jeg hadde dannet meg av Jesu mor. Jeg måtte opp med handa og spørre om dette, om hvordan Josef og Maria egentlig var? Fru Torgersen svarte at det var det ingen som visste, men at vi kunne forestille oss dem slik vi selv ønsket. Slik hun hadde gjort på fla-

nellografen. Dette var mitt første møte med et relativistisk menneskesyn. Det kjentes absolutt ikke frigjørende og berikende, men etterlot meg i den største tvil.

Det var også første gang en mistanke ble vakt hos meg om lærerens ufeilbarlighet. Ikke en gang fru Torgersen visste altså helt sikkert hvordan Josef og Maria så ut. Og når ikke hun visste, hvem kunne vi stole på da?

Skoleveien

Vi gikk annenhver dag på skolen. Når det var skoledag, sto vi alltid tidlig opp. Da måtte vi vaske oss ekstra grundig i vaskevannsfatet på kjøkkenet, etterpå ble ører, hals og hender nøye inspisert. Deretter var det på med skoleklærne, mamma satte sin ære i at de var rene og hele. Så var det å smøre matpakke og spise godt, for skoleveien var lang.

Vi gikk heimefra en time før skolen begynte. Oppe ved «Krysset hans Bernhard» møtte jeg Harald, bestekameraten min fra Myra. Så var det å begi seg i vei, forbi Hitterdalstua, opp til hovedveien og Litjvatnet, over Kjerkmyran, forbi Baraskråna, nedover til Fillvatnet, forbi kirka og ned til skolen. Den var en gråhvit bygning med to klasserom. Det lille rommet hadde vært leilighet for læreren før lærerboligen ble bygd.

Skoleveien var en viktig del av skoledagen, og det skjedde alltid noe. En gang i blant kunne det være en bil som kom, Hans på Eide i sin lastebil med et lass grus eller Ole Mellemsæther i sin drosje. Det var alltid spennende. Ville de stanse og la oss få skyss? Hvis været var ekstra dårlig, hendte det at de gjorde det. Men da måtte det enten være snøfokk eller vestavindskuling og regn.

På skoleveien hadde Harald og jeg god tid til å snakke sammen; om gjenstridige brøker, om det var Paris eller

Madrid som var hovedstaden i Spania, om det var Olav Tryggvason eller Olav den hellige som falt på Stiklestad, om hva den hellige ånd egentlig var. Men vi snakket også om læreren og de andre elevene i klassen, om hvor urettferdige, dumme eller feige de var. Og vi satte utnavn på dem. Det var Tørken, Ryggmargen, Klovna, Fleskberget, Fasitsvaret, Megga og Brilleslangen. Jeg tror ikke vi brukte disse navnene i skoletida, i hvert fall sa vi dem ikke høyt, men på skoleveien gikk det an. Der var det bare Harald og jeg, og da kunne vi være tøffe uten å bli satt på plass.

Skoleveien var også stedet for lesing av forbudt litteratur. En av oss hadde kanskje fra eldre søsken fått tak i et eksemplar av Vill Vest, med Dr. Salasso, Wendy og kaptein Micki. Vel forbi Hitterdalstua fisket vi det kulørte bladet fram, der det lå godt kamuflert i den grå skjønnskrikkboka. Så gikk vi tett sammen og opplevde dramatiske kamper med indianere og hester som stupte for hvinende kuler. Før vi var kommet til Baraskråna, hadde vi lest hele bladet. Vi kjente oss frydefullt syndige! Dette var noe annet enn de salmeversene og Luthers lille katekismus, som vi snart skulle høres i.

En sjelden gang hendte det at vi fikk hesteskyss. Aller gjevnest var det hvis det var Odd og Vika-hingsten. Jeg husker spesielt en vinterdag, det hadde snødd mye i det siste. Uvisst av hvilken grunn, gikk jeg alene fra skolen den dagen, gikk og trasket i egne tanker og med den myke snøen bølgende om beina. Ettermiddagen hang tung og melkehvit, og landskapet var pakket inn i en stor stillhet. Da plutselig hørte jeg trommende lyder bak meg. Jeg snudde meg, og der kom den svarte Vika-hingsten i fullt trav. Odd sto oppreist på sleden, midt inne i et gov av snø og dampende svette. Da han så meg, vrentge han tømmene så hestens hode sto rett til værs, stanset og spurte om jeg ville ha skyss. Gjett om jeg ville! Jeg fikk sitte på en høysekk bak en kasse, som

*På skolevei. - Tegning laget av Arnfinn Aune
til lokalavisa Hitra-Frøya*

var bundet fast til sleden. Så smalt tømmene over den svette hesteryggen og av sted bar det. Odd bante høylytt og ropte noe til hingsten, så smalt tømmene igjen, en tydelig beskjed om at det gikk for sakte. Jeg klamret meg fast til kassen foran meg, mens snøføyka sto som en sky over oss. Innimellom suste klumper av snø fra hestehovene over hodet på meg. Jeg angret bittert på at jeg

hadde takket ja til skyss, men nå var det for sent. Kom jeg fra dette med livet i behold, skulle jeg aldri mer utfordre skjebnen. Vel visste jeg at Odd og Vika-hingsten var bygdas svar på Hell's Angels, men at det var så ille hadde jeg aldri innbilt meg. Jeg kjente meg svimmel og sjøsyk, men våget ikke å slippe taket. Heller ikke se opp, for da fikk jeg snøspruten midt i ansiktet.

Da Odd stanset hingsten for å slippe meg av før han svingte ned mot Vika, var jeg forvandlet til en vett-skremt snømann. Odd snudde seg og så på meg, og synet må ha vært lattervekkende. Ennå husker jeg de lattermilde øynene. - Gikk det for fort? spurte han. - Nei, løy jeg i det jeg tumlet av sleden. Så strammet han tømme- ne igjen, og snart var Odd og Vika-hingsten borte. Jeg børstet av meg snøen og ante kanskje at jeg hadde vært nær noe det var nyttig å bli kjent med: en voksen ver- den – og min egen redsel.

En gang i blant hendte det at vi så hjort eller rådyr på skoleveien, som oftest i den lille dalen før vi kom opp til Litjvatnet. Det var alltid like fascinerende. Plutselig sto de der, årvåkne og ubevegelige. De blanke øynene så tvers gjennom oss. Det hele varte et sekund eller to, men jeg husker det som lenge. Så, i et par grasiøse byks var de borte; fortryllelsen var brutt, som om alt bare hadde vært en drøm.

Å finne en død fugl i veien var alltid en skakende opple- velse. Hva hadde skjedd? Hvis den var halvspist, visse vi at det var ei av kattene i bygda som var synderen.

Hvis den var tilsynelatende uskadet, utviklet vi intrika- te teorier om hva dødsårsaken kunne være. Alt fra hjer- testans fordi den var blitt skremt av en hønsehauk – til at den døde gammel og mett av dage. Fuglen fikk alltid en verdig begravelse. Vi fant ei naturlig grop i bakken, drysset bar over og over det ei jordtorv. Fra jord er også du kommet, og til jord skal du bli. Så fant vi en grein formet som et kors. Det kjentes alltid godt å ha gjort dette, og synet av den døde fuglen ble straks lettere å forsone seg med.

I dag tenker jeg: Lykkelige er de barn som kan gå på skolen, som har en trygg skolevei og som slipper å sitte i en buss, stirrende ned i en iPhone!

Storskolen

I storskolen fikk vi fru Torgersens ektemann som lærer. Han hadde blå lærerfrakk, hvit skjorte og slips. I bryst- lomma et batteri med blyanter, alltid nykvasset som ei ørnekle, klar til å gripe byttet med røde risp. Han hadde briller med mørk innfatning, og dypt bak dem, forsenket i den hvite, benete skallen: to aldri hvilende øyne. Et par ganger så jeg dem krympe til en smal sprekk i en overrumplende latter, så fulgte et skred av skjelvende hikst som sildret innover og ble borte i en eller annen hemmelig sjakt. Etterpå var øynene blanke og forlegne, som om han hadde vist oss noe vi ikke burde se.

Det var alltid et magisk øyeblikk når Torgersen kvasset blyantene våre over vedkassen. Jeg skammet meg alltid over den nedgnagde stubben min, når jeg med et lite bukk la den i hans melkehvite hender. Torgersen gran- sket alltid om blyanten var verdig trengende, før han tok fram den blinkende tollekniven fra sliren under den blå lærerfrakken. Så skjedde underet. Knivens stålblan- ke egg skar seg inn i den skitne overflaten. Et rent snitt og veden krøllet seg sammen i små sponballer som spratt ned i vedkassen. De tynne fingrene dreide blyanten sakte rundt, mens det svarte blyet vokste ut av det hvite vedkjøttet. Læreren pustet alltid tungt når han kvasset blyanter, som om det var en stor anstrengelse. Idet han leverte den nykvassete blyanten tilbake, rettet han seg opp og så på meg. - Slutt med å bite, sa han, det er bare hester som har trebitt. Rød og svett gikk jeg tilbake til pulten. En dag sto en mekanisk blyantkvesser på kate- teret. Den hadde sveiv og en glasskolbe som samlet opp blyantsponen. Et vidunder av en maskin. Nå kunne vi gå opp til kateteret og kvesse blyantene selv, men ikke før det var helt nødvendig og vi hadde spurt om lov.

Hver gang jeg begynte å skrive med nykvasset blyant, kjente jeg en forpliktelse til å skrive penere enn før. Jeg hadde fått en ny sjanse. Streken var tynn og skarp, og

jeg bestrebet meg på å vise meg streken verdig. Så lenge det varte.

Jeg tror det var på folkeskolen jeg oppdaget at blyanten også var en tryllestav. Når jeg begynte å skrive, var det som om tanker og bilder kom til meg som jeg ikke hadde hatt før.

Noe ble til som jeg verken hadde planlagt eller tenkt ut. Skriften begynte å leve sitt eget liv og fødte ny skrift. Jeg kunne sette meg til det hvite arket for å skrive stil, og hodet kjentes helt tomt. Hva skulle jeg skrive om? Hvis jeg lot blyanten komme i berøring med arket, var det akkurat som om den begynte å forme ord av seg selv. Og den hadde alltid noe på hjertet.

Nå sitter jeg her og tenker på en gammel legende jeg en gang har hørt. En dag sa blyantens skaper: "Det er fem ting du trenger å vite før jeg sender deg ut i verden. Hvis du husker disse, vil du kunne bli den blyanten jeg har tenkt deg å være: 1. Du vil kunne gjøre mange store ting, men bare hvis noen holder deg i handa. 2. Du kommer til å oppleve smertefull spissing fra tid til annen, men det er nødvendig for at du skal bli en bedre blyant. 3. Du er gitt evnen til å rette alle de feilene du kommer til å gjøre. 4. Den viktigste delen av deg vil alltid være det som er inni deg. 5. Du må fortsette å skrive, uansett hvor vanskelig situasjon du befinner deg i."

Lærer Torgersen fikk en helt spesiell plass i min barndom. Han hadde bil. En svart Ford, som jeg en eneste gang fikk den salighet å sitte i. Det var å bli henrykket til en annen verden. Etter den dagen var det ikke sant at Paradiset var gullgater og lubne engler. Paradiset var myke seter og lysende instrumenter, det var fart og kraft og duvende allmektighet. Og det luktet ikke røkelse, hva nå det var - men bensin, skinn, gummi og sigaretttrøyk.

Gerd

Selvfølgelig husker jeg Gerd, hun som overtok i ett år, da ekteparet Torgersen reiste nordover igjen. «Kall meg Gerd,» sa hun den første dagen. Hun kom feiende som en frisk vind, oppskjørtet og nedringet, med det lyse håret bølgende rundt et ansikt som var en blanding av Mona Lisa og Marilyn Monroe. Ennå husker jeg hvor vakkert hun rødmet når hun måtte være streng eller selv sa noe som ble pinlig. Jeg tror aldri jeg har vært så forelsket noen gang i mitt liv som i denne læreren. Jeg pugget salmevers og byer i Belgia, skrev tåredryppende stiler om kjærlighet der alder ikke spilte noen rolle, sang høyere enn alle andre, tilbød meg å være ordensmann selv om det ikke var min tur, vøttet svampen i hvert friminutt.

Gerd bodde i den nybygde lærerboligen som lå 50 meter fra skolen. På uværsdager, når vi troppet opp gjenomvåte, røde og svette og benket oss ved de nedgnagde tomannspultene, kom hun tørrskodd og nyvasket og med restene av søvn og drøm som et rimlag under huden. Tenk å være lærer og kunne begynne dagen slik! Toppen av salighet var når hun bøyde seg over pulten for å forklare meg noe. Da hendte det at hun så vidt berørte skulderen min med overarmen eller brystet, og jeg kjente lukten av parfyme og kvinne tett inntil. Og jeg skjønte ingen verdens ting og ba henne forklare om og om igjen, inntil hun måtte videre til neste elev som også hadde tungt for regning, men allerede skjønte mye annet.

Lærer Johansen

De siste årene på folkeskolen fikk vi en såkalt "nyutdannet lærer", lærer Johansen. Vi var ikke akkurat forvent med det, og lenge trodde jeg den tittelen satte ham over alle andre lærere. Det sto en ekstra respekt av ham nettopp fordi han var "nyutdannet". Det var som om

vinduer og dører ble slått på vidt gap i den gamle skolestua. Ei ny tid kom joggende inn. Borte var den blå lærerfrakken, de gammelmodige salmene, de langdryge overhøringene, den sirlige skjønnskriften.

Lærer Johansen var kledd i en løs og ledig "fritidsdress" (et nytt ord for oss), skriften var steil og enkel, han hadde Brylkrem i håret og sparket fotball. Han var skinnende nygift og forelskelsen tørt ut av øyne og munn. Han spilte også orgel, men takten og trykket var annerledes enn før. Vi lærte nye sanger - popsanger til og med, som var gjengangere på Ønskekonserten. En dag spurte vi om vi ikke kunne lære en engelsk sang. Det hadde vi hørt i Ønskekonserten. Vi hadde ikke engelsk på skolen, så ingen av oss kunne slå om oss med annet enn "I love you". Johansen tok oss på alvor og lærte oss den første sangen på et nytt språk:

He is mine, He is mine.

Seeking me, finding me, saving me, loving me.

He is mine.

Han sa at «He» her betydde Gud. Vi visste bedre og sang «she» inni oss, slik at det himmelske og jordiske blandet seg vidunderlig. Fra nå av visste vi at vi kunne si ting på engelsk som vi aldri fikk oss til å si på norsk.

Lærer Johansen tok i bruk nye undervisningsmetoder. I stedet for de endeløse overhøringene ved pulten eller oppe ved tavla, ga han oss prøver. På hver prøve fikk vi poeng, og poengene ble innført i ei mesterskapsbok. Når måneden var omme, ble månedsmesteren kåret.

Jeg tilhørte de såkalt "skoleflinke" og syntes dette var spennende. Vi nileste og konkurransen hardnet til. Toppskiktet besto av to-tre elever som vekslet om å vinne.

Vi pugget og terpet og prøvene ble de reneste kunnskapsturneringer. Ingen av oss enset dem som hver gang kom nederst på lista. Et par av dem forsøkte å protestere.

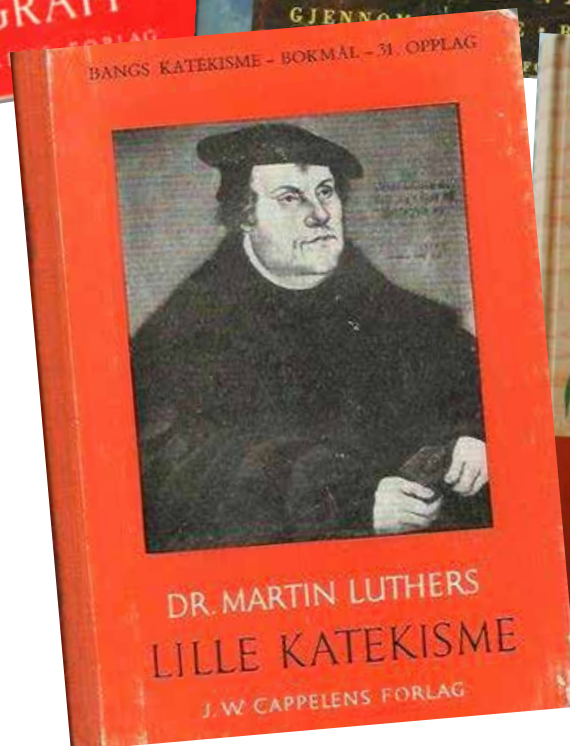
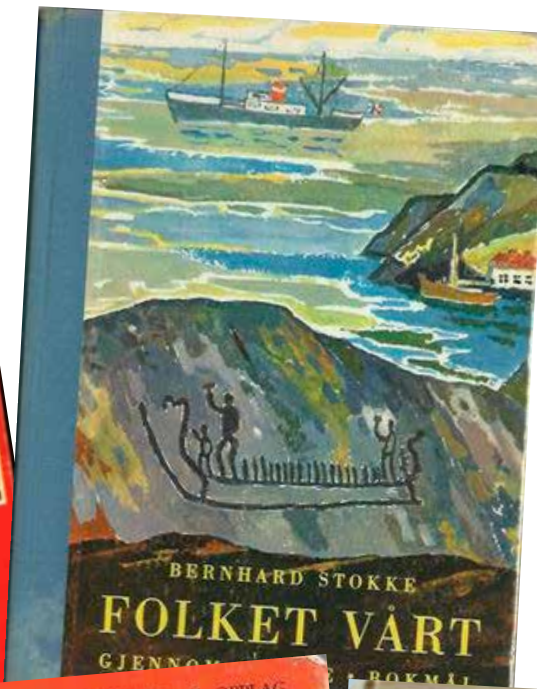
Disse evinnelige prøvene var ikke noe stas, det var bedre å bli hørt i leksene som før, sa de. Det burde de ikke ha sagt. Vi, mesterskapskandidatene, kastet oss over dem og beskyldte dem for misunnelse. Hadde ikke de samme muligheter som oss kanskje? Brukte vi ikke de samme lærebøkene? Det var bare værsågod å lese. Det hadde vi gjort.

Vi hørte aldri et knyst av protest mer. De bet skammen i seg, og de røde Ng-ene fortsatte å lyse fra prøvearkene.

I ettertid ser jeg at det var vi som burde ha blitt snakket til rette. Vi tilegnet oss nok noen faktakunnskaper under puggingen, men vi lærte ikke det som er mye viktigere: samarbeid, hensynsfullhet og solidaritet. Konkurransen om mesterskapstittelen gjorde oss ufølsomme og hovmodige. Det ga meg en livslang overbevisning om at en skole som vektlegger konkurranse mellom elevene, er en dårlig skole – for alle.

Avslutning

I min barndoms verden tronet læreren øverst på den sosiale rangstigen, jevngod med presten og doktoren, men flere hakk over både telegrafbestyreren, bestyreren på Samvirkelaget og Ka'l på bua. Tenk å gå rundt med gangetabeller, fortellinger og utenatlærte sanger inne i hodet; tenk å kunne hugge til med rødblyant mot manglende komma foran men og én l i alltid; tenk å lese tykke bøker uten at det gikk over all begripelse; tenk å kunne snakke engelsk; tenk å spille Musevisa på orgelet slik at selv musa tittet fram; tenk å være inne hele dagen og gå omkring i finsko og hvit skjorte og attpåtil kalle det arbeid; tenk å kunne skrive med kritt på tavla når en selv lystet; tenk å sitte ved kateteret og et kremt var nok til at det ble stille. Tenk at det gikk an å ha det slik og attpå til kalle det arbeid! Tenk om jeg selv en dag kunne bli lærer!

Skolebøker:
Folkeskolens geografi - 1950
Folket vårt (historie) - 1956
Katekisme - 1958
Skolens sangbok - 1970

Her er de 27 skolene, slik de eksisterte i begynnelsen av 1950-åra:

Det var fire kommuner på Hitra fram til kommunesammenslåinga i 1964. Til sammen var det 27 skolekretser rundt år 1950, men til tross for det var det mange som hadde lang vei til skolen. Noen måtte gå, andre måtte ro til og fra.

Utover på 1950-tallet og fram mot kommunesammenslåinga, skjedde det en voldsom endring i skolestrukturen. Veinettet på Hitra ble bygd ut, og kommunikasjonene ble bedre år for år. Politikerne sentraliserte og la ned de gamle skolene. Bil og buss kunne kjøre skolebarna til skolen, noen måtte bruke båt fortsatt, men for mange ble det en lang og strabasiøs skolevei. Noen måtte sitte i buss 3-4 mil på svært dårlige grusveier til og fra skolen. Lengst var det for elevene fra Kvammen som måtte kjøres til Strand skole.

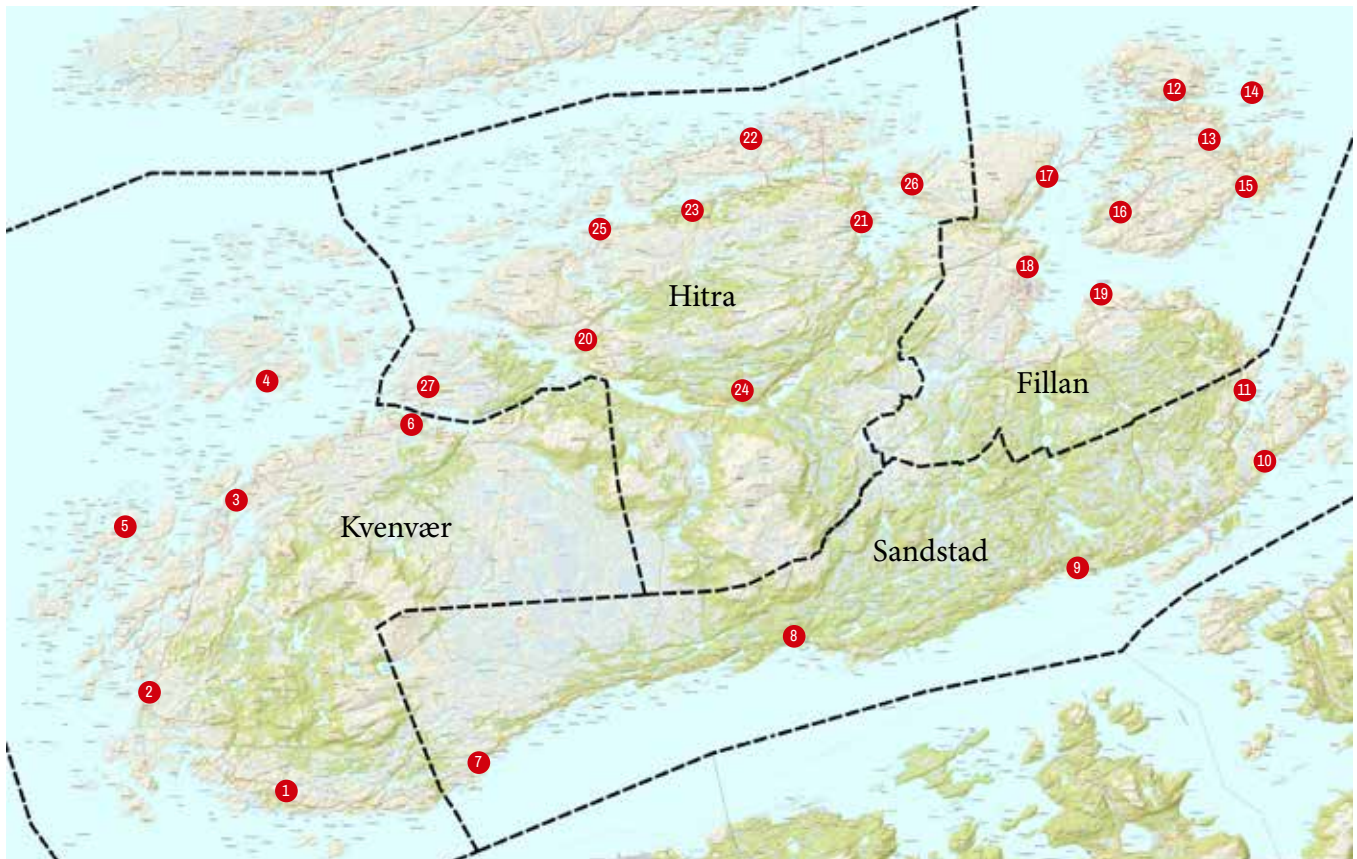
I Skarvsetta 2017 har vi sett nærmere på situasjonen i de fire gammelkommunene. Hvordan var skolesituasjonen, historien rundt de gamle skolene, kretsene, lærere som blir husket mv?

Kildetilfanget har vært svært ulikt fra krets til krets, noen kretser er små, andre store og ble sentrale i hver

gammelkommune. Vi har gjort forsøk på å beskrive skolehistorien i hver gammelkommune fram til kommunesammenslåinga, og deretter laget et resyme av de siste åra. Denne epoken er for øvrig også beskrevet i kommunens jubileumsbok «Endring – Hitra kommune 1964 - 2014».

Her er de 27 kretsene i gammelkommunene, slik de eksisterte i begynnelsen av 1950-tallet:

Kvenvær:

- 1 Forsnes
- 2 Andersskog
- 3 Helsøysund
- 4 Bispøyene
- 5 Kvenvær
- 6 Tømmervik

Sandstad:

- 7 Kvammen
- 8 Balsnes
- 9 Akset
- 10 Strand
- 11 Utset

Fillan:

- 12 Knarrlagsund
- 13 Botnvåg
- 14 Herøy
- 15 Fjellvær
- 16 Akset
- 17 Ansnes
- 18 Fillan
- 19 Tranvik

Hitra:

- 20 Asmundvåg
- 21 Barman
- 22 Dolmøy
- 23 Hopsjø
- 24 Straum
- 25 Smågesjø
- 26 Glørstad
- 27 Helgebostad

FILLAN KOMMUNE

Også i Fillan var det omgangsskole helt fram til mot slutten av 1800-tallet. I 1860 ble lærer Mikkel Jensen fra Lensvika tilsatt som lærer for kretsene, Fillfjorden, Fjellvær og Herøy-Nordbotn. Han fikk lån av skolekasen i Hitra prestegjeld til å ta utdanning, og han ble dermed den første utdanna læreren i Fillan sokn.

Han var også lærer i Barmfjorden en periode, men han bodde på Fjellværsøya. Den første skoleprotokollen i Jensens kretser er fra 1861. Den er interessant på mange måter og gir et godt innblikk i hvordan skoleforholdene var på den tida. Lærer Jensen hadde alle årskull i en klasse, og for Herøy og Nordbotns vedkommende var det 39 barn i klassen. I Fjellvær krets var det 32 barn og skolen ble holdt heime hos Jens Iversen Fjellvær. I Fillfjorden var det 31 barn. Hver krets hadde ni skoleuker for året. Fra 1865 ble antall skoleuker ved Fjellvær skole økt til 18 uker og i Herøy og Nordbotn til 12 uker.

Fjellvær krets fikk eget skolehus i 1881, og et par år senere ble Botnvåg skole bygd. Fram til 1894 ble også barna fra Herøy samlet ved Botnvåg skole. Fra 1895 ble de to kretsene skilt, men hadde samme lærer.

På Herøya var det udelt skole i leide lokaler til kretsen fikk eget skolehus i 1909. Utover i 1880-årene ble det

bygd skolehus på Ulvøya, Ansnæs, Fillan og Tranvikan kretser. Mastad og Akset fikk eget skolehus i 1910. Det brant ned til grunnen i februar 1946.

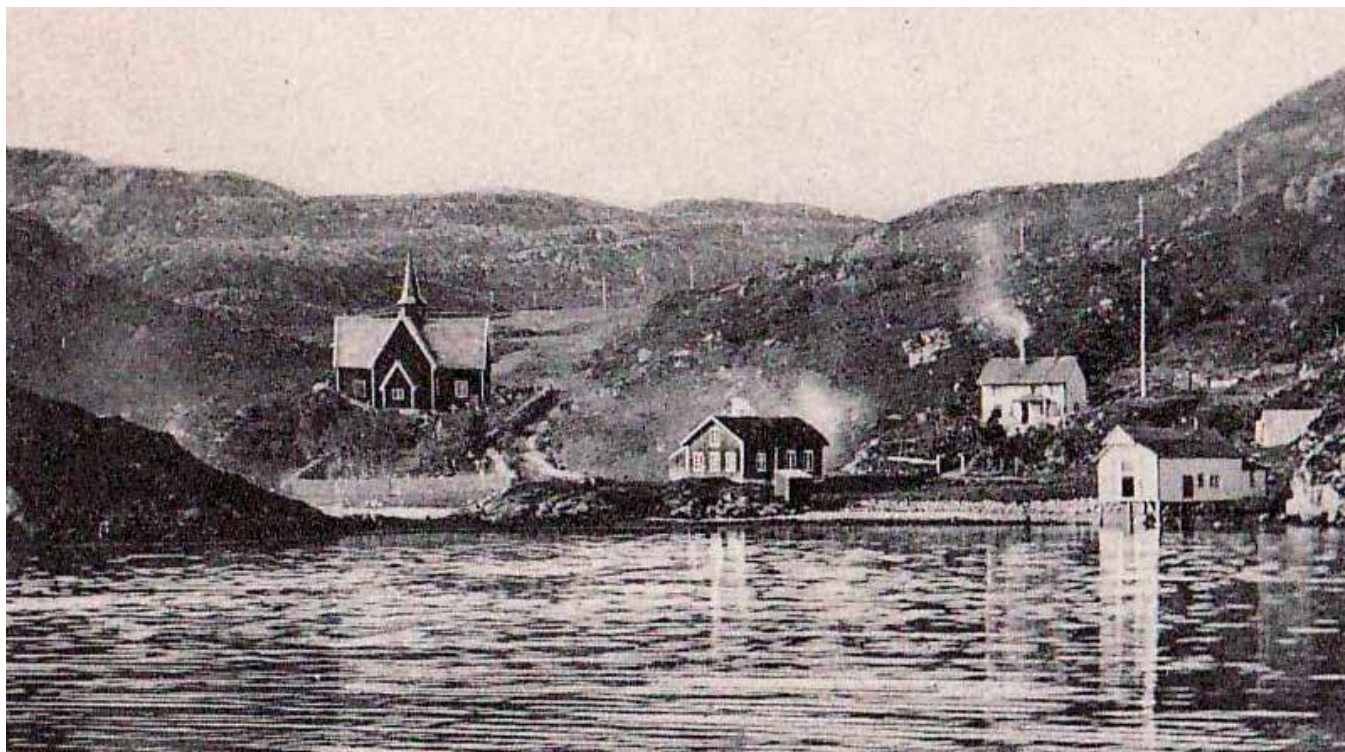
Denne brannen var opptakten til at det kom fart i planene om sentralskole for Fjellværsøya. Den nye skolen på Gammelsætra ble innviet 30. september 1956 og fikk navnet Fjellværøy skole. Midt på 1950-tallet var det en femdelt skole. Her var det tre klasserom, sløydsal, skolekjøkken, lærerrom og egen vaktmesterbolig.

Senere ble det også bygd gymnastikksal. Samtidig ble navnet på Ulvøy skolekrets endret til Knarrlagsund, her var det firedelt skole med nytt skolehus fra 1951. I Fillan og Ansnæs skolekretser var det tredelt skole, og i Tranvikan krets todelt.

Skoletiden var lovens minimum. Utover dette kom to uker med sløyd for gutter og håndgjerning for jenter i storskolen. En del av elevene som hadde lang vei til skolen fikk skysstilsjudd. Der det var bygd brukbare veier ble det opprettet offentlig skoleskys.

Ifølge folkeregisteret var befolkningen i Fillan herred 1791 pr 1. oktober 1953. Det var 709 menn, 615 kvinner og 467 barn under 16 år.

Fillan, Ansnes og Tranvik skolekretser

Fillan skole rundt 1905. Skolestua ved sjøen midt på bildet. Foto fra Kystmuseets samlinger.

Veitbygginga gjorde sitt til at de gamle skolekretsene langs Fillfjorden «forsvant» i løpet av 1960-åra. Bilveien mellom Ansnes og Fillan kom tidlig på 1950-tallet, og fra Tranvikan til Fillan ble det også snart bilvei.

Dette muliggjorde skolesentralisering. Et annet moment var at de gamle skolestuene var for små. Skolene var lenge todelt, med skolegang annenhver uke, eller annenhver dag, slik at de to klassene, små- og storskole, i tur og orden kunne bruke skolens eneste klasserom.

Men med vekst i barnetall i årene etter krigen ble det aktuelt å gjøre flere skolekretser tredelt.

Fillan skole

Den gamle skolen i Fillan lå nede ved kaia i Gammel-Fillan. Den ble bygd tidlig i 1880-åra og fungerte som skole for grenda i over 80 år. Hit kom elever fra Valen innerst i Fillfjorden, og andre veien fra Eid, Eidsvågen og Steinklovan. Skolestua hadde et klasserom, et kammers, et

kjøkken og et loft som læreren disponerte. Det var et rom for læreren i den ene enden av skolen som ble frigjort til undervisning, men da dette arealet skulle gjøres om til permanent klasserom, måtte det skaffes ny bolig til læreren. Ny lærerbolig like ved skolen sto ferdig i 1955. Det ble tredelt skole i Fillan fra dette året.

Om noen av lærerne i Fillan skolekrets

I året 1900 var Petter Gunerius Husby lærer både i Fillan og Ansnes. Han var født i 1873 i Klæbu, og døde nesten 90 år gammel i Trondheim. Han ble gift i september 1901 med lærerinne Berntine Eline Mastad, som skal ha undervist i Akset krets (Fjellværsøya) og kanskje flere kretser i Fillan. Hun var født i 1876 og døde i Trondheim 1946. I 1910 var dette lærerparet å finne i Orkdalen.

Lærerne Tollef Ulltang og Marie Oldervik bodde i Kvernhusvika ved folketellingen i 1910. De var i alle fall her til høsten 1914, for da døde de et barn i Fillan kirke. Tollef var født i Førde i 1877, og Marie i Stadsbygd i 1872.

Samme år bodde lærer Hanna Svebak og mannen Laurits Martinsen i skolestua, så det var to-tre lærere i Fillan i 1910, og antagelig betjente de også nabokretsene i Fillan kommune.

Lars Knutsen Heggen etterfulgte Ulltang-familien. Han var lærer og kirkesanger i Fillan 1915 til 1917. Han bodde i Kvernhusvika ifølge hans datterdatter Laila Fagerli, som etterlyste bilder av skolen og Kvernhusvika i et brev til Kystmuseet i 2014. Emil Herje skal også ha vært innom Fillan som lærer.

Så kjenner vi til lærer og kirkesanger Johannes Næss. I 1919 bodde hans datter Johanna i Kvernhusvika som hushjelp (kanskje hos sine foreldre) da hun vies til

Kristian Antonsen Stenklovmyr fra naboplassen Myra i Steinklovane. De flyttet inn i Kvernhusvika. Johannes Næss døde i Kvernhusvika i mai 1930, og er begravet i Fillan.

Til den vesle lærerboligen i skolestua ved Fillvågen kom en annen som har satt spor etter seg: Jakob Storvik fra Valen i Fillan. Et år eller to før krigen flytter han inn i boligen, med kone og 3-4 barn, så de bodde trangt. I 1943 eller 1944 var Jakob Storvik tilbake i Fillan som lærer, da med flere barn. Plutselig en dag før jul var han borte. Han måtte rømme til Sverige og kom seg over grensa, til tross for svak helse. Jakob Storvik kom for øvrig tilbake til Hitra som sogneprest en del år senere.

Rolf Fjeldvær var lærer i Fillan da freden kom i mai 1945. Han var født i 1926, og altså ikke gamle karen. I 1946 dro han til Tromsø for å begynne på lærerskolen. 17. mai 1945 opprant ni dager etter tyskernes kapitulasjon, og det ble vel ikke tid til å arrangere noe storstilt 17. mai i Fillan. Dagen ble likevel preget av norske flagg og hurrarop, og stor lettelse over at krigen endelig var over. Men året etter, 17. mai 1946, sto Rolf Fjeldvær i spissen for en felles 17. mai-fest i ungdomshuset i Fillan for kretsene Tranvikan, Fillan og Ansnes. Skoleungene deltok i underholdning fra scenen og mye annet, og det var stort oppmøte.

En annen lærer som huskes var Olav Veum fra Sogn. Han kom etter Rolf Fjeldvær, var godt likt, og skal ha vært her i to år: 1946 til 1948. Olav Veum var også kirkesanger og organist i Fillan.

Etter han kom det i 1948 en lærer til Fillan som het Reinton, han hadde vært lektor i Oslo, men han var her bare 2-3 måneder. Han var kanskje ikke klar over at det manglet både elektrisk strøm og innlagt vann i skolestua og lærerboligen. Han klarte å skaffe avløsning for resten

av skoleåret 1948-49. Da kom det en professor, Hans Andreas Tandberg, som da var pensjonist. Han kom også fra hovedstaden. Blant elevene ble han bare kalt «Venus», for han åpnet hver skoledag med å informere om posisjonen til planeten Venus. Det huskes også at han viste hvordan han kunne «vaske» slipset sitt i kald aske, og at han hengte opp bukka si som en slags portier mellom de to rommene inne i lærerboligen. Forøvrig skal han ha vært en flink og kunnskapsrik lærer. Han hadde vært lærer forskjellige steder, men på Hitra ble han vel en slags «fremmed fugl».

Det sies at Lina Glørstad i Fillan holdt liv i disse to fra Oslo. Hun kom med mat og stelte for dem, eller de var i heimen hennes og fikk mat. Det virket ikke som om de hadde mye begrep om hvordan de for eksempel skulle fyre opp i en ovn eller utføre andre praktiske gjøremål som var en nødvendighet.

Til skoleåret som startet høsten 1949 kom lærerparet Ingbert og Agnethe Torgersen til Fillan, og de ble her fram til 1958. Han var fra Dyrøya i Troms, hun fra Andøya i Vesterålen. Paret Torgersen dro sin vei i 1958. Han var hjelpsom og kunnskapsrik, men ble nok en noe omstridt person, selv om han var likt av mange. Han hadde nok sine favoritter, så kunne han slå ned på dem som ikke klarte seg så godt. Fru Torgersen var meget godt likt. Hun underviste gjerne i småskolen, og hun var også vikar ved Ansnes skole et par uker tidlig på 1950-tallet. Fru Torgersen var en behagelig og blid personlighet. Ingbert Torgersen kjøpte seg bil etter at han kom til Hitra. Personbiler var den gang en sjeldenhet. I Fillan var det kanskje ellers bare brødrene Strøm som hadde personbil. Fru Torgersen skal ha vært mye sykemeldt det siste året paret var på Hitra.

Etter ekteparet Torgersen kom Gerd Jenssen, datter av meieribestyrer Sigurd Jenssen, til Fillan og var lærer for de eldste elevene i 1958-59.

Arne Johansen fra Råkvågen i Stjørna – med foreldre som bodde på Ansnes en periode – kom til Fillan gamle skole som lærer høsten 1959. Han ble gift med Edel Johanne Nordbotn i 1959, og paret bodde i lærerboligen i Fillan. Arne fortsatte som lærer da den nye sentralskolen i Fillan sto ferdig i 1964, men flyttet til Barman skole på slutten av 1960-tallet.

Fysisk avstraffelse av elever gått ut av bruk før 1900, men andre former for avstraffelse ble nok brukt. Det var skammelig å sitte i «skamkråa», og antagelig var den heller lite brukt. Kanskje tjente skamkråa mer som ris bak speilet, og kanskje var det en trussel som ble oftere brukt av foreldre enn lærere. Enkelte lærere fikk likevel ord på seg for å ha utsatt elevene for psykisk press og forskjellsbehandling.

Framhaldsskolen

Utover 1950-tallet ble det satt i gang framhaldsskole i Fillan kommune, og den nye sentralskolen på Gammelsætra hadde nok stor betydning i den forbindelse.

I 1958 hadde kommunen to framhaldsskoler: En klasse hvert år på Gammelsætra, Fjellværsøya, og en klasse enten i Knarrlagsund, eller i Fillan, alt etter hvor det var flest elever. Det varierte. Elever fra Tranvikan og Ansnes valgte som oftest Fillan, likevel var det ofte flere elever ved Knarrlagsund skole enn i Fillan.

Vi som gikk 7. klasse på Ansnes ble orientert om dette, og det virket som om læreren gjerne så at vi ville gå i Fillan. Jeg tillot meg å si at jeg helst ville til Ulvøya, – tenkte det ville bli hyggelig å bo hos mine beste-foreldre der, men da sa læreren at det kanskje ikke ble framhaldsskole i Fillan. Så jevnt lå det an. Stilt overfor dette argumentet syntes jeg at jeg måtte være solidarisk og velge Fillan. Og slik ble det.

I Fillan ble framhaldsskolen holdt i ungdomshuset, med sløyd og håndarbeid et par måneder, før Bjørn Nilsen fra Tranvikan kom for å undervise oss i de teoretiske fagene, blant annet engelsk, som vi ikke hadde hatt på folkeskolen. Bjørn var uteksaminert fra Orkdal off. landsgymnas samme år, han var en flink og sympatisk lærer. Han fulgte oss på turer i «gymnastikktimene», blant annet var vi på Fillheia og Litjslokheia. Da min bror Lars begynte på framhaldsskolen i 1962, ble det også holdt framhaldsskole på Ulvøya i tillegg til Gammelsætra. Tore Øverland skal ha vært framhaldsskolelærer i Fillan, trolig 1963-64, da klassen holdt til i ungdomshuset.

Ansnes skole

Skolestua på Ansnes ble bygd i 1893. Den ble ikke reist av kommunen som de fleste skolebygningene. Det var bygdas folk som satte opp skolen på Ansnes, og bygget ble først overdradd til kommunen uten vederlag sommeren 1940. Før skolestua ble bygd var det omgangsskole på Ansnes. Ei tid ble et lokale på gården til Anton Jakobsen Ansnes tatt i bruk som skolestue før skolen til slutt sto ferdig. Skolen ble på folkemunne også kalt «Universitetet på Ansnes».

Tilsynsutvalget for skolen må ha vært ganske moderne for si tid, for allerede i 1891 ble det vedtatt å forby fysisk avstraffelse av skolebarn. Lov mot fysisk avstraffelse av skolebarn, ble først lovbestemt i Norge på 1930-tallet. Men andre metoder ble brukt lenge etter, det var jo blant annet noe som ble kalt «skamkråa» - skammekroken. Det fortelles om en elev på Ansnes som urettmessig ble satt i skamkråa en gang rundt 1930. Etter en stund sa læreren: «Du kan gå nå». Han fikk svar: «Du kan dra meg tilbake, du som dro meg hit». Vi, som begynte på skolen i 1951, visste godt hvilken krok som var skamkråa, og vi hadde respekt for den. Foreldrene brukte nok også skamkråa som en motivasjon til å få flinke og

Ansnes skole 1962, på folkemunne også kalt «universitetet».

lydige barn. Skolestua var lita. Den hadde bare ett klasserom med kammers og kjøkken. Det var store barnekull på Ansnes og det preget nok skolehverdagen for unge. For å avhjelpe plassmangelen noen år, ble det ordnet tilholdssted for småskolen i et hus på Nausthauan. For andre elever ble ungdomshuset brukt som klasserom en periode. Det var lite med lekeplass for elevene, og etter anvisning fra distriktslegen ble det vedtatt å bygge lekeplass. Dette ble imidlertid gjort gjennom «tvungen dugnad», hvor alle oppsitterne på Ansnes måtte hjelpe til. De som ikke stilte opp måtte betale 5 kroner. Kammeret og kjøkkenet som var tiltenkt læreren, var i minste laget. Ofte losjerte læreren privat rundt om i bygda. I 1953 ble det bygd lærerbolig. Lærer Idar Jensen kom fra Troms til Ansnes med familien sin og kunne flytte inn i det nye huset. Han var lærer på Ansnes fra 1953, og senere flere steder på Hitra. Lærere nevnt under Fillan, som Peter G. Husby og Hanna Svebak, var også lærere på Ansnes. I 1916 ble Emil Herje lærer i Ansnes, Akset og Ulvøy kretser.

Overgang til tredelt skole skjedde antagelig også her i 1955. Kretsen ønsket seg nytt og større skolehus, men kommunen pekte på de forbedrede kommunikasjonsene og dermed på sentraliseringsalternativet. På Fjellværsøya var sentraliseringa alt i full gang, med utbygginga på Gammelsætra. Og nå oppsto det en strid om plassering av sentralskolen: Ansnes eller Fillan? Med

På leikeplassen ved Ansnes skole. Dette er storskolen, 4.-7. klasse året 1957/58 (elevene er født i årene 1943-1946). Foran f.v. Steinar Kristoffersen, Nils Jensø, Kolbjørn Olsen, Arnfinn Slåttavik og Johan Ansnes. Bak f.v. Kari Fjeldvær Stub, Birgit Jektvik Borg, Johan Arthur Jektvik, Anne Lise Husby, Egil Martinsen, Jorun Strand Jensen, Gunnar Kristoffersen, Liv Gjevik Nygård, Knut Ansnes og Astrid Hansen Asbølmo. Midtveis på 1950-tallet var det så mange elever på Ansnes at det nybygde ungdomshuset også ble tatt i bruk som skolestue.

Tranvikan i ryggen så var det Fillan som veide tyngst. Også på Ansnes var det til tider hurtig skifte av lærere. Lærer Løberg er omtalt i boka «Ansneslandet» av Krister Olsen, og han var meget godt likt. Etter hva som fremgår av intervju med dem som da gikk på skolen, var hans siste år som lærer i grenda 1943-44. Skolehuset på Ansnes ble senere overdratt til sanitetsforeningene i grenda. Skolen står enda og er i dag i privat eie.

Lærere på Ansnes fram til 1964:

Under krigen og til juni 1944: Ragnvald Løberg, Lundamo, 1944-45: Oluf Johnsen, Inntian, Frøya, også lærer i Tranvikan 1945, omtrent til jul. Røldal, fra Vestlandet, ble syk. 1946, resten av skoleåret til juni: Jakob Arnøy, fra Stjørdal, 1946-47: Krogstadmo, Selbu, student, 1947-48: Edmund Olsvik, Bjugn, 1948-49:

Alf Kvello, Selbu, 1949-50: Inger Voldsæter, fra Toten, kusine av Alf Kvello. 1950-51: Leif Skauge, 1951-52: Einar Mikalsen, 1952 til jul: Mondahl, 1953 til juni: Hukkelås, 1953-61: Idar Jensen, fra Dyrøy, Troms, 1960-64: Karl Kolbjørn Ulvan, Astrid Bromseth, Ragnhild Næss, Britt Elmgren, Arne Heggvold, 1963-64: Idar Jensen

Skolebarna feiret 17.mai

Det var felles 17.mai-feiring for skolekretsene Tranvikan, Fillan og Ansnes i 1946. Også senere ble en del av 17.mai-feiringen på Ansnes flyttet til Fillan. Der lå kirka, og i mangel av både brukbar bilvei og ikke minst biler, så gikk naturligvis kirkeferden med båt. En av Grøntvedts båter, eller brødrene Kristoffersens «Skoldskjær» ble benyttet.

Fra kaia i Fillan gikk skolebarn og voksne fra Ansnes i tog opp til kirka. Den kunne ofte allerede være ganske full, men vi guttene fant oss gjerne en plass oppe i «Ansnes-stolen» Ellers var det alltid tog på Ansnes også. Ofte i årene like etter krigen gikk toget ut til Jektvika. Der bodde gamle Karen Eide, født 17 mai 1867 i Vuttudalen, Snillfjord. Toget stoppet ved huset hennes, og sang for henne. Ellers gikk naturligvis toget til skolen, hvor det var ryddet plass nok til folket. Men rommelig var det ikke, og var det fint vær, så gikk toget helt til den fine gressletta «Melkstan», som lå ovafor Vadet mellom Storvatnet og Litjvatnet. Her var det leiker, konkurranser og medbrakte godsaker. Minst et par år husker jeg at elever og voksne fra skolen på Akset (Fjellværsøya) også kom til Nesset på Ansnes med båt, og gikk i tog til Mekstan, hvor de deltok i konkurranser og leiker med Ansnes-elevene. Dette må ha vært i årene rundt 1950 eller tidlig på 1950-tallet, for så ble jo storsalen i ungdomshuset på Ansnes ferdig, og ble benyttet hver 17. mai.

Tranvik skole

Tranvik skole hørte til Fillan skolekrets. Steinar Nilsen (f. 1948) fra Tranvikan har laget en meget imponerende dokumentasjon om skolen, lærerne og elevene i bygda si. Han har laget en fyldig perm på nærmere 180 sider, med etterskrift, i begrenset opplag. Et eksemplar finnes på Kystmuseet. En solid historie fra omgangsskole, om skolestua og skolens plass i bygda, et viktig dokument for ettertiden. Steinar Nilsen har systematisk gått gjennom gamle protokoller og hentet fram klasselister helt fra første skoleår ved Tranvik skole, 1882, til det var slutt i 1964. Elever er oppført med navn og fødeselsår, om de går i småskole eller storskole og hvem som var lærere år for år.

Han har med mange bilder av lærere, elever, bilder fra turer og av elevarbeider, skolebøker og utstyr som mange vil nikke gjenkjennende til. Han har intervjuet både elever og lærere som hadde sitt virke ved Tranvik skole, og de blir behørig presentert, riktignok uten at navn bekjentses.

Innledningsvis skriver han: Tranvik skole, bygd i 1881. 82 år som undervisningssted, lærerbolig, vaktmesterbolig, helsestasjon, tannlegekontor, bedehus, valglokale, festlokale, samfunnshus, velbrukt lekeplass utenom skoletida, og nå feriested. Med andre ord et flerbrukshus.

Flott formulert om bygdas mest sentrale byggverk. Og Skarvsetta har fått tillatelse til å bruke stoff og informasjon fra nedtegnelsene til Steinar Nilsen. Men dette er så vidt omfattende at det er vanskelig å rettfærdiggjøre hans omfattende arbeid i vår omtale. Vi anbefaler interesserte om å ta kontakt med Kystmuseet.

Fra det første skoleåret ved Tranvik skole heter det at den ca 60 kvm store bordkledde tømmerbygningen med ett klasserom, kammers/kjøkken for læreren og vindfang

Tranvik skole, ca 1950.

med torv- og vedskal, sto ferdig til nyttår og skolestart 30. januar 1882. 21 barn fikk undervisning i bibelhistorie, kristendomskunnskap, salmer, lesing, skriving, sang, historie og naturkunnskap. I geografi ble det undervist i solsystemet, jordens stilling, bevegelser og derav følgende avvekslinger. Om Norge og Sverige. I naturkunnskap ble det undervist i fordøyelsesorganene, blodets kretsløp, pattedyrene, varmen og dens virkning, termometeret og dampmaskinen.

Det ble undervist i 57 dager av de oppsatte 60 (11 uker) i en samlet skole. 1.avdeling var slått sammen med 2.avdeling.

Lærer var Hans Petter Asphaug (f.1852) fra Stadsbygd. Han hadde gått på Klæbu lærerskoleseminar 1871 – 1873, avlagt eksamen i teoretisk prøve og praktisk brukbarhet med karakterer: meget godt, hadde meget god sangstemme, hadde blitt undervist 1 år i orgelspill og 1 år i hagedyrking. Han var lærer i to år ved Tranvik skole.

Skoleåret 1963-1964 ble det siste ved Tranvik skole. Edvin Ansnes (f. 1911) fra Ansnes var lærer ved både små- og storskolen hele året, unntatt en kortere vikar-

Elever ved Tranvik skole, ca 1951 på skoletur til Trondheim. Foran f.v. Birger Gulbrandsen, Harald Ulvåg, Kåre Reksen, Kolbjørn Mellemsæther, Birger Arntsen og Åse Røstvik. 2.rekke f.v. Dagfinn Sæther, Torbjørn Øyen, Inge Mellemsæther, Odd Mellemsæther, Tore Nilsen, Turid Thorsø og Reidun Øyen. 3. rekke f.v. Birger Ulvåg, Knut Øyen, Harald Elven, Inger Thorsø, Bjørn Nilsen, Helga Elven og lærer Sunniva Thiis.

Elever i skolestua ved Tranvik skole

periode med Johan Mellemsæther, Kaldkløv, som lærer. Det var 2-delt skole med undervisning annenhver dag for de to trinnene. Til sammen 110 dager på laveste trinn og 120 dager for storskolen. I storskolen var det ni elever og i småskolen sju elever.

De som nærmest ble historiske og fikk æren å bli de siste elevene ved Tranvik skole var:

Storskolen: Mary Helene Ulvåg, Oddny Kristine Nilsen, Roar Nilsen, Kjetil Hanssen, Jan Oddvar Wassæther, Magnar Eidsvåg, Karen Røstvik, Anne Helene Adolfsen og Laila Hermanstad.

Småskolen: Dagfrid Nilsen, Arne Inge Hermanstad, Frida Hermanstad, Bjørn Hermanstad, John Røstvik, Morten Wassæther, Tore Eidsvåg, Mary-Ann Øyen og Sverre Eidsvåg.

I møte 23. november 1963 er det kretsmøte i Tranvikan og sak 1 er overdragelse av Tranvik skolehus fra

Fillan kommune til Tranvik sanitetsforening. Følgende enstemmige vedtak ble fattet: Kretsen frasier seg forkjøpsretten av Tranvik skole og er enig i at Tranvik sanitetsforening får overta Tranvik skole med tomt, og at foreningen forplikter seg til å gi samtlige foreninger i kretsen adgang til huset. 12 medlemmer var frammøtt.

Ulværet

Det framgår at Ulværet ble regnet til Utset skolekrets i 1891, men hørte til Fillan sogn. Fra 1900 hørte Ulværet til Tranvikan skolekrets. At Ulværet hadde kortere vei til Utsetskolen enn til Tranvik skole, og at en del elever fra Ulværet derfor gikk på Utset, bekreftes også av Steinars Nilsens nedtegnelser om Tranvik skole.

Men etter at Sandstad ble egen kommune i 1915, og kommunegrensa mellom Fillan og Sandstad gikk mellom Ulværet og Utset, gikk ungene fra Ulværet på skole i Tranvikan.

Fra grendaskolene til ny sentralskole

Sommeren 1964 ble gammelskolene i Tranvikan, Fillan og Ansnes nedlagt. De som begynte i første klasse på den nye sentralskolen i Fillan fikk bl.a Edvin Ansnes, Idar Jensen og Arne Johansen som lærere.

Omtrent halvparten av barna under 15 år, alderen fra 7 til 14 år, kan regnes som skolebarn. En del barn i alderen 9-14 år er i tellingene oppført som «gjetere». De måtte få sine daglige plikter til å gå i hop med skolegangen.

Litt om folketall:

År	1891	1900		1910	
	alle	alle	barn u 15 år	alle	barn u 15 år
<i>Tranvikan</i>	161	164	55	159	54
<i>Fillan</i>	134	137	45	167	53
<i>Ansnes</i>	196	192	62	202	65

Takk til:

- Alfhild Olsen, Synnøve Mortensvik, Ingvard Jektvik, Inge Jektvik, Roald Bernhardsen, Toril Haltland, Aslaug Sveen, Andreas Bjørnnes og Eli Fjeldberg.

Kilder:

- Norges Bebyggelse, Fillan herred
- «Ansneslandet – Folket og livet» av Krister Olsen (2010)
- Hans Jakob Farstad, Kystmuseet
- En skolehistorie, Steinar Nilsen
- Knut Ansnes
- Inge Jektvik

Skolekretsene på øyene

Knarrlagsund skole

Den først skolen på Ulvøya ble bygd i 1880-åra. Den var i bruk i generasjon etter generasjon. I 1951 ble det bygd ny skole i Knarrlagsundet. Den kom i bruk så snart det lot seg gjøre, men ble ikke innviet før i 1956. Det skjedde med stor festivitas. Agnes Berge, som bodde i nabohuset til skolen, var pedell på skolen noen år.

Fra først av var det ingen organisert skoleskyss. Foreldre på Fjellværsøysida av Knarrlagsundet måtte selv ro ungene sine over sundet. De samarbeidet og tok med nabo-onger. Det var elever både i Hammaren, Trolla og Dalen som skulle over. Fra 1954 ble det organisert skoleskyss. Alf Lervik i Dalen hadde en liten, åpen båt med påbygd skjerm. Den fraktet han skoleungene med. Han ble senere avløst av Birger Berge som skysset ungene med «Sala», en gammel sundbåt fra Kristiansund. Han kjørte skoleruta til brua kom i 1967, da ble det busstransport. Det var firedelt skole, to klasserom, sløydsal, lærerværelse, bad og nødvendige ytre rom. Byggesummen var kr 125.000. Både Knarrlagsund og Gammelsætra skoler er bygd i paviljongstil etter tegning av fylkesarkitekt Semmelmann. 1.-3.klasstrinn holdt til i underetasjen på skolen helt fram til 1993. I 1982 flyttet barnehagen inn i underetasjen i skolen. Ny skole og barnehage ble bygd i 2007.

Blant lærerne ved skolen nevnes Karl Lillestøl, Emil Herje og Lorents Berge.

Botnvåg skole

Her ble det første skolehuset bygd i 1883. Skolen ble senere revet og innlemmet i det som ble sanitetshus og

overført til Fjellværøy og Nordbotn sanitetsforening i 1963. Elevene ble overført til Fjellværøy skole på Gammelsætra i 1956.

Akset skole

Kretsen omfattet Akset og Mastad. Skolehuset ble bygd i 1910, men brant ned til grunnen i februar 1946. Da ble det i en periode holdt skole hos Karen og Andreas Akseth. Det var skoleklasser ved denne skolen helt fram til skoleåret 1958/59.

Skolebarna fra Akset måtte ta seg fram over berg og stein seks-sju kilometer uten vei. Fra Mastad kom flere elever til og alle gikk gammelveien over øya fram til skolen på Gammelsætra. Det var en meget dårlig veiforbindelse som ikke var kjørbar. Og ble det uvær måtte barna fra disse to kretsene av og til overnatte på skolen.

En av de mest kjente lærerne ved skolen var Johanna Fjellvær. Hun var lærer ved flere skoler, blant andre

Akset. Hun kom tilbake til øyene i 1926 etter endt lærerutdanning i Tromsø og med lærererfaring fra Nord-Norge. På Akset bodde hun i kammeret i skolehuset på 3x3 meter, sammen med mannen, sønnen og en hushjelp. En periode var de fem personer som bodde der. Det var liten plass og kalde hus. Vinteren 1938 var det så kaldt at kaka fraus i kista, fortalte Johanna.

Pedellen ved skolen hadde 20 kroner i året for oppvarming og rengjøring. Men hun var forut for sin tid. En brukte ikke annet enn å feie golvet den gangen, men pedellen benyttet einerkvist, som hun dyppet i vatn.. Men lørdagsvasken var hun fri. Den og torvforsyninga gikk på omgang blant bygdefolket i helgene. Da Johanna og mannen bygde hus på Fjellvær noe senere, gikk hun de ni kilometerne til Akset. Hun trengte vanligvis halvannen time hver vei på turen, men det hendte det tok adskillig lengre tid også.

Noen av lærerne på Akset: Hans Holtan (1949-51), Rannveig Straum (1952-53), Tove Auren Hansen (1953-54), Kolbjørn Martinsen (1954-55), Per Einar Andresen, Else Marie Strugstad (1957-58), Liv Straum (1958-59).

Fjellvær skole

Det første skolehuset her ble bygd i 1881. Forsyning av brensel til skolen var torv, og den ble i mange år levert av Birger Jobotn, som for ei symbolsk betaling leverte en stakk torv hvert eneste år. Forut for dette hadde foreldrene gått sammen og levert torv. Trerøttene i torva var fin opptenningsved.

«Da bror til Lina Lillestøl, senere Fjeldvær, kom til Fjellværsøya i 1923, var øya inndelt i fire skolekretser. Men det eksisterte vage planer om en eller annen form for fellesskole allerede den gangen. Nå var ikke dette

Fjellvær skole (den hvite bygningen)

særlig realistiske tanker ettersom det ikke fantes veier på øya. En og annen veistumpen førte mot torvmyrene, men ellers var en henvist til stier som gikk på kryss og tvers over Fjellværsøya. En måtte bruke beina, og hoppe fra stein til stein. Det fantes ikke så mye som en sykkel på Fjellværsøya den gangen, og ikke hadde det vært mye bruk for den heller.» (Hentet fra Hitra-Nytts intervju med Lina og Johanna Fjeldvær i 1975). Skolebygget ble i 1985 overdratt til Fjellvær sanitetsforening og er nå i privat eie.

Fjellværøy skole på Gammelsætra

Skolebrannen på Akset i 1946 ga støtet til en lenge påtenkt plan om sentralskole på Fjellværsøya. Kretsene Fjellvær, Botnvåg, Mastad/Akset og Herøy ble slått sammen. Skolen på Gammelsætra ble bygd og sto ferdig i 1956.

Her ble det tre klasserom, sløydsal, skolekjøkken, lærerrom, vaktmesterbolig og kombinert folke- og skolebad, nødvendig ytre rom, samt arkiv og bibliotek. Første byggetrinn kostet kr 469.000. I andre byggetrinn kom gymnastikksal og rom for framhaldsskolen, og tett ved ble det bygd idrettsplass. Skoletiden var lovens mini-

Foto tatt etter at skolen på Gammelsætra ble utbygd i 1973.

mum pluss to uker med sløyd for gutter og to uker med håndgjerning for jentene i storskolen.

Skolen ble innviet 30. september 1956. Her benket Filan kommune mange gjester til sodd-bordet, og det ble servert så utmerket mat at skoledirektør Almaas i sin takketale dro sterkt i tvil om det var nødvendig å innføre skolekjøkken i bygda. Skolestyrets formann, Olaus Akset, kom inn på kritikken som var reist av bygget, som ligger langs den grønne sletta, Gammelsetra, liksom senket inn i bakken, i stedet for å bli bygd med fasade mot veien og mot det vakre Fjellværvatnet. Men skolestyreformannen var godt fornøyd, og han syntes de som hadde utført arbeidet, hadde laget et mesterverk. Ordfører Arne Nilsen takket for alle gode ord og var ellers den som ledet den hyggelige festen.

Selve innvielsen ble også her holdt av skoledirektøren. Siden ga byggekomiteens formann, Anton A.Fjeldvær, utredning om byggearbeidet og forarbeidet med å samle de 4 kretsene som nå hadde fått sin skole her: Kretsene Nordbotn - Fjellvær - Akset og Mastad. Fjeldvær kunne berette at 14 damer hadde arbeidet noen år for å skaffe sentralskolen orgel. Det sto på plass og hadde kostet damene 2700 kroner. Lina og Johanna Fjeldvær hadde gitt

balloptikonapparat, resten av lærerne i bygda, radio og lydbandopptaker, og for overskuddet fra barnefester var det reist flaggstang og kjøpt inn flagg.

For å illustrere forholdene med store avstander og dårlig vei fram til skolen, sa byggekomiteens formann i sin redegjørelse under åpningen, at to rom på skolen måtte stå disponible til en hver tid for elever som måtte overnatte hvis det skulle bli uvær. Da skjønner vi at det ennå er uløste problemer. Alle voksne i de fire skolekretsene var innbudt til festen og kaffen. I alt møtte 400 mennesker opp og stemningen var på topp. Neste dag ble alle barna i kretsene samlet, store og små, om lag 140 i tallet til stor skolefest.

Ada Britt Sørsæther begynte i 3.klasse på Gammelsetra i 1956. Året etter flyttet familien til Mastad. Hun måtte gå til skolen, og da gikk de gammelveien fra Mastad, over Dymyra til Gammelsetra. Nils Kristian Fjeldvær var på Aksetøya og inni Vågan og hentet elevene derfra i båt til Mastad og så gikk de sammen med de andre fra Mastad over gammelveien. Første vaktmesterparet på Gammelsetra var Harald og Ally Schanke. Deretter kom Johan og Dagrund Nordbotn. Johan Nordsæther var også vaktmester ei lita stund, men så ble det felles vakt-

mester for alle skolene i Hitra. Først når elevene fra Akset kom fast til skolen på Gammelsætra, ble det bilskysst for de som hadde mer enn fire kilometer skolevei.

Herøy skole

Skolestua på Herøya ble bygd og tatt i bruk i 1909. Elevene hadde kort skolevei, avstandene var små. Verre var det nok for lærerne. Da Lina Fjeldvær var lærer, gikk hun først gammelveien fra Fjellvær til Nordbotn. Der ble hun hentet av Martin Herø som rodde henne over Herøysvaet, og så gikk hun opp til skolen. Etter skoledagens slutt var det samme veien tilbake i sommerhalvåret. Om vinteren var hun ukependler. Ragna som var hennes yngste datter var som regel med til skolen.

På skolen var det ingen organisert rengjøring, men foreldrene vasket etter behov, og det gikk på omgang, forteller Mary Skjærbusdal.

Da elevene fra Herøya ble overflyttet til Gammelsetra i 1956, ble de fraktet i halvåpne fiskebåter. Det var ofte tøffe turer på grunn av dårlig vær, men de var aldri borte fra skolen. Skysskarer var Simon Kvernstad, John Selvåg, Arne Ludvigsen og Roy Eidsvåg. De to siste årene med skoleskysst fra Herøya var i 1977-79. Da var det bare en elev, og hun ble skyssset av onkelen Olav Nilsen.

De siste elevene som gikk ved Herøy skole. Bildet er tatt mai 1956. Lærer er Johanna Fjeldvær. Første rekke Anny Synnøve Ulriksen, Mary Johanne Nilsen, Bjørn Malvin Sivertsen og Odd Peder Olufsen. Andre rekke Olga Synnøve Kvernstad, Jarle Sigfred Pettersen og Edvin Olufsen. Tredje rekke Arne Sigvart Ulriksen og lærer Johanna Fjeldvær.

HITRA KOMMUNE

Skolestellet ble forsømt i store deler av landet i gamle dager, slik var det også på Hitra, og allmuens opplysning sto således i forhold til dette, skriver Morten Lossius i innledning til Hitra herred i Norges Bebyggelse. Omgangsskolen holdt seg temmelig lenge på Hitra, inntil man litt etter litt gikk over til fast skole i leide lokaler. I 1870-71 ble det første skolehuset i prestegjeldet oppført på Dolm, knapt en kilometer fra kirken. Det var en to-etasjes bygning som også inneholdt bolig for klokkeren.

Barn og ungdom var forpliktet til å søke skolen når skoleholderen oppholdt seg i grenda. Den årlige lønna for lærerne var 17-18 daler pluss kost og losji i skoletida. Undervisninga varte fem-seks uker i hver skolekrets.

I 1880-åra begynte det å bli fart i bygginga av skolehus i Hitra herred., og i løpet av 15-20 år hadde hver skolekrets fått sitt skolehus. På tidlig 1950-tall var det åtte skolekretser i kommunen. De fleste skolene var to-delte. Etter krigen gjorde mangelen på fagutdannede lærere seg sterkt gjeldende. I 1948 ble over halvparten av lærerpostene lyst ledig.

Allerede omkring 1890 ble det lansert planer for en viss sentralisering av skolekretser. Sogneprest N.K. Jørstad kastet fram tanken, men dette møtte sterk motstand og ble oppgitt. Skolehusene har blitt reparert og satt i stand opp gjennom årene, men samtlige manglet nødvendige spesialrom med utstyr. For å tilfredsstillte lovens krav til

et tidsmessig skolebygg måtte det investeres minst en halv million kroner til nye skoler.

I følge tall fra Folkeregisteret var det 1459 personer registrert som fastboende pr 1. juli 1952 i Hitra herred.

Det var 540 kvinner, 550 menn og 369 barn under 16 år. Antallet fastboende var relativt stabilt med en svak synkende tendens. Fra tid til annen, særlig omkring år 1900, flyttet det inn folk fra andre strøk av landet, blant annet fra Hemne, Nordmøre og Romsdalen. Årsaken kan ha vært dårlige økonomiske forhold på heimstedet. Det var ofte harde tider med uår, savn og nød.

Hitras første skolestue

Skoleloven av 1860 la opp til faste skolebygg i hver skolekrets – til erstatning for omgangsskolene. Hopsjø skolekrets fikk oppført skolestue 1870-71. Skolen lå i nærheten av Dolm, bare en snau kilometer fra kirka. Kjerringvåg, sentralt på Dolmøya, ligger et par kilometer fra kirka. Gården var oppdelt i flere bruk. Et av disse var gård for klokkeren i gamle dager, og ble omtalt som «Klokkegården». Her ble det oppført nytt skolebygg i 1875. I 1877 solgte Hitteren kommune Klokkegården Kjerringvåg til Nils Kristiansen Bremvåg for 3400 kroner. Skjøtet hadde en klausul: «Dolm skolekrets er berettiget til, uten avgift, å ha stående det på gården oppførte skolehus, samt tilbygget bolig for læreren, likeledes rett til fornøden brenntorv».

Dolmøy skole

Hopsjø skole

Barman skole (ny skole i 1957)

6 skolekretser ble slått sammen til én i 1963. Fra 1965 ble Barman skolen for alle elever i den nye kretsen.

Smågesjoen skole

Asmundvåg skole

Strøm skole

Skolene i Hitra gamle kommune som etter hvert ble sentralisert til Barman skole.

På Dolm lå hovedkirka, og i gammel tid utgjorde hovedsognet grovt sett Sør-Frøya og Ut-Hitra. Kirka for Kvenvær sogn lå på øya Hakkbuan, slik at Bispøyan og Sør-Straumfjord lå nærmere til Dolm og tilhørte hovedsognet. I 1903 ble grensa endra, slik at gårdene Håvika, Tømmervika, Grefsnes, Faksvåg og hele Bispøyan ble overførte fra Dolm til Kvenvær sokn. Da Kvenvær nye

kirke på Stein ble innviet før jul i 1909, og gammelkirka på Hakkbuan nedlagt, ble Bispøyan og Sør-Straumfjorden liggende nærmere den nye kirka på Stein enn den gamle på Dolm. Noen få år senere (1913) ble kommunen delt i to, Hitra og Kvenvær. Fra da av og til utpå 1950-tallet var det åtte skolekretser i gamle Hitra kommune, alle med hvert sitt skolehus.

Asmundvåg skole

Asmundvåg skolekrets fikk sin første skolestue i 1890-åra. Kretsen omfattet hele området som strakte seg fra Skipneset, Hofstad, Asmundvåg, Hestnes og til slutt Stamneset. Fram til skoleåret 1965-66 var det holdt skole i dette bygget. Som følge av skolesentralisering og ny skolereform, ble skolen til slutt nedlagt, og elevene ble overført til Barman skole. Hitra kommune ga skolehuset til Asmundvåg sanitetsforening i 1966. Det ble drevet privat barnehage i skolen i 1970- og -80-åra. I 1997 ble bygget solgt til private.

Skolebygget var typisk for sin tid. Bygget var kledd med hvit panel, og delt inn i fire rom: En gang, et klasserom, et kammers og et kjøkken. Her bodde lærerne som var nyansatte, men som oftest bodde ikke læreren på skolen. På midten av 1950-tallet fikk skolen innlagt elektrisitet, men innlagt vann kom først senere. Da fikk skolen en liten vask, som elevene kunne drikke fra og vaske hendene i. Sammen med vasken hang det en håndduk som sjelden ble vasket. Denne syns tidligere elev Torun Askjem var blitt så ekkel at hun kastet den til slutt i ovnen. Dette fikk hun selvfølgelig kjeft for, for håndduken var skolens eiendom.

Elever ved skolene på Asmundvåg og Straum, 1963. Lærerne er Gerd Elisabeth Olsen og Kari Kjekshus. Elever fra Asmundvåg: Inga Hoff, Arve Fjeldberg, Thor Nygård, Liv Jorunn Wassæter, Knut Karlsen, Einar Hofstad, Terje Hestnes, Mildrid Hofstad, Turid Kjervågsund, Jens Nygård, Asle Hofstad, Ruth Kjølso, Kari Jorunn Todal og Ragnar Fjeldberg. Fra Straum skole: Svanhild Strøm, Anne Marit Strøm, Roar Selvåg, Knut Inge Strøm, Terje Strøm, Martin Snæring, Fredrik Strøm, Nils Strøm og Turid Strøm. (Fredrik Strøm er bak kamera).

Det var todelt skole, og elevene gikk annen hver uke. Noen år var det over 10 elever på både storskolen og småskolen. Det var utedo ved skolen, men sjelden dopapir. Det husker en tidligere elev fra Asmundvåg. For elevene kunne skoleveien bli lang, spesielt for dem som bodde utover forbi Hestnes. Da måtte elevene gå eller sykle til skolen, men noen ganger overnattet de på gårder i nærheten av skolen. Dette var vanlig på Hitra på denne tida.

Ei av lærerinnene ved skolen het Elisabeth Berntine Larsina Osmundnes Hofstad og var fra Nordfjord. Hun arbeidet mesteparten av sitt liv på denne skolen, og mange husker henne. Hun kjøpte blant annet en fotball til barna, slik at de kunne spille fotball i friminuttene. (Se mer om henne under Straum skole). Etter hvert var det flere lærere innom skolen.

Skolen ble nedlagt etter skoleåret 1964-65. Sanitetsforeningen overtok bygget, men solgte det senere til privatbolig på 1990-tallet. Huset står fortsatt der det sto for over 100 år siden.

Barman skole

Skolestua bak gården Barman ble bygd rundt 1900. Skolen var i 1955 tredelt, med leid lokale til småskolen. Skolen hadde nok vært tredelt minst et par år før også. Noen hundre meter unna ble ny skole for kretsen bygd i 1958, med to klasserom. Det ene ble blant annet benyttet til framhaldsskole. Det gamle skolehuset ble overført til Barmanfjord sanitetsforening før 1964. Dette året ble det bygd ny skole i Barman. Nyskolen ble utvidet i løpet av noen år til sentralskole for hele gamle Hitra kommune. Flere utvidelser og påbygg er gjennomført.

De øvrige skolene i Hitra ble nedlagt i 1960-åra. Gamle Barman skole ble solgt til private i 1998.

Barman skole, der kretsskolene i gamle Hitra kommune ble samlet.

Minner:

Lilly Kjølso, gift Haranes :

Jeg begynte på skolen sju år gammel i 1935. I løpet av mine sju skoleår tror jeg vi hadde tre lærere: Mest Juli-anne Sverkli og Ivar Lykken, men også Ingeborg Lykken.

Skolen var todelt, og vi delte det eneste klasserommet slik at vi gikk på skole annenhver uke. I en av klassene var det 28 elever, og det var trangt i klasserommet. Vi hadde sånne lange «pulter», og satt 4-5 elever ved hver pult.

Skolestua var oppvarma med en svær rundovn, men vintermorgenene kunne det være så kaldt på skolen at melka frøs til is. Det var foreldrene som delte på å skaffe brensel til fyring, og de skulle også være på skolen tidlig for å fyre i ovnen. Mange hadde lang skolevei. Jeg bodde ikke langt fra skolen, men hadde en far (Gabriel Martin Kjølso) som likevel kjørte meg og ei nabo jente med hest og slede når det var dårlig vær om vinteren.

Sigmund Birger Kvernø :

Jeg gikk også på Barman i sju år, fra 1944 til 1951. Det var ikke noe snakk om ny skole ennå. Som lærere hadde vi Julianne Sverklie og Ivar Lykken, samt en som kom utenbygds fra og var der bare et års tid. Det var ganske trangt på gammelskolen i Barman. Jeg husker godt den store rundovnen i klasserommet. I mi skoletid ble det fyrst med torv som Nils Ulrik Kjølshø på Sveneset stort sett skaffet. Det forekom at vi la inn noen stivfrosne torver på ekstra kalde dager, slik at det ikke ble noe varmere og vi ble sendt hjem. Etter skole og konfirmasjon dro jeg til sjøs!

HANS JAKOB FARSTAD

Dolmøy skole

Intervju med Olaf Haugen

I 1870-åra ble det bestemt å bygge ny skole for hele Dolmøya på Kjerringvåg. Ut på 1900-tallet ble det bygd ny skole her, og den var stor for sin tid. På 1930 tallet hadde den hele to klasserom og fire klasser, noe som var dobbelt så mye som de fleste andre skolene på Hitra. Dolmøy skole ble til slutt nedlagt i 1965, men bygget eksisterer fortsatt. Skolen ble overdratt til Dolmøy krets i 1966. Det ble drevet privat barnehage i lokalene i perioden 1986-1989.

Dolmøy skole på Kjerringvåg var moderne for sin tid. De store sørvendte vinduene ga mye lys inn i klasserommet, og bygget hadde også en romslig skolegård. Barna kom fra hele Dolmøya, og skoleveien kunne være lang for mange.

Olaf Haugen gikk på skole på Kjerringvåg i 1930-1937. Han bodde på Haugen nordvest over sundet for Norddolmsvågen og ble rodd over til Kjerringvåg. Det var to

Dolmøy skole på Kjerringvåg, slik den så ut i 1962. Eiendommen til venstre for skolen er Haugen og Myrhaug.

foreldre som hadde ansvaret for å ro barna over, og de skiftet på. De fikk nok en liten sum for arbeidet sitt. Når været var dårlig måtte ungene gå rundt hele vågen, en vei som kunne være ganske lang. På den tida var det heller ikke vei rundt vågen, og barna gikk på sti eller kjerrevei. Verst var det for barna fra Knutshaugen. De hadde et langt stykke å gå til skolen, enkelte over fire kilometer. Det kunne være en lang vei å fare for ei lita skolejente eller en liten gutt.

Olaf Haugens lærer var Kristoffer Bjørnbeth, som bodde der fotballbanen på Dolmøya er i dag. Disiplinen i klassen var streng, og det var ikke mye læreren eller lærerinnen tålte. En kunne risikere å bli sendt på gangen eller i skammekroken. Olaf opplevde begge deler. Han møtte også læreren sin mange ganger når han var voksen, og solgte også fisk til han «Jeg solgte han fisk, og var fortrolig med han» sa Olaf med et smil om munnen

Dagen startet som oftest klokka sju om morgenen. Det måtte gjøres en del forberedelser før de kom seg av gårde til skolen. Til skolen kom ungene litt før ni, altså før læreren kom. Da hadde det allerede vært noen der og vasket og fyrst i ovnen med torv. Dette var noen voksne som fikk betalt av kommunen.

I begynnelsen av timen skulle en hilse på læreren, etterfulgt av salmesang. Fagene var bibelhistorie, regning, geografi og skjønnskrift. I friminuttene var det leik i skolegården, en ganske steinete del av området. Det ble ikke spilt mye fotball, de hadde verken plass eller ball. Men det spilte mye «Slo jeger», hvor det var om å gjøre å komme fort unna uten å bli truffet, Olaf husker ikke så mye fra reglene, men han husker at han sleit ut mange tretøfler på lekeplassen. Bestemoren hans var veldig flink til å lage tresko og tretøfler. Så de brukte han ofte.

Det var en stor forskjell på kåra før og nå. Selv vokste han opp på et lite småbruk med to kyr. En må huske på at det var knapphet på det meste. Da Olaf konfirmerte seg i 15-16 års alderen, jobbet han 8 dager for dagverksbidrag. For dette tjente han 16 kr, som han brukte for å kjøpe seg gummistøvler. Det var de første støvlene han hadde.

Da jeg spurte om han satt igjen med en god følelse fra skolen var svaret hans: Vi visste ikke om noe annet.

Elever på trappa foran Dolmøy skole på Kjerringvåg ca. 1960. Foran f.v. Martine Brevik, Kari Sivertsen, Marie Johansen, Marvel Brevik og Anne Lise Strømsvik. Bak f.v. Dagfinn Knutshaug, Åge Brevik, Steinar Thorvaldsen, Herlof Brevik og Egil Nilsen.

Hopsjø skole, Melandsjø

Det første skolehuset på Hitra ble reist i 1870. Det tilhørte Hopsjø skolekrets og lå på Dolmøya. Bygget ble tatt i bruk i 1871 og dekket et stort område. I 1916-17 ble det bygget et nytt skolehus på Melandsjø: En hvitmalt skolestue med en liten utedo og lekeplass. Dette

bygget kom til å huse elevene på Melandsjø helt fram til 1964. Da var det slutt med skole på Melandsjø og elevene overført til Barman nye skole. I dette bygget ble Hitra første kommunale barnehage etablert i 1979. Det var heldagsbarnehage for barn mellom tre og sju år. I 1996 ble det også starta småbarnsavdeling for barn mel-

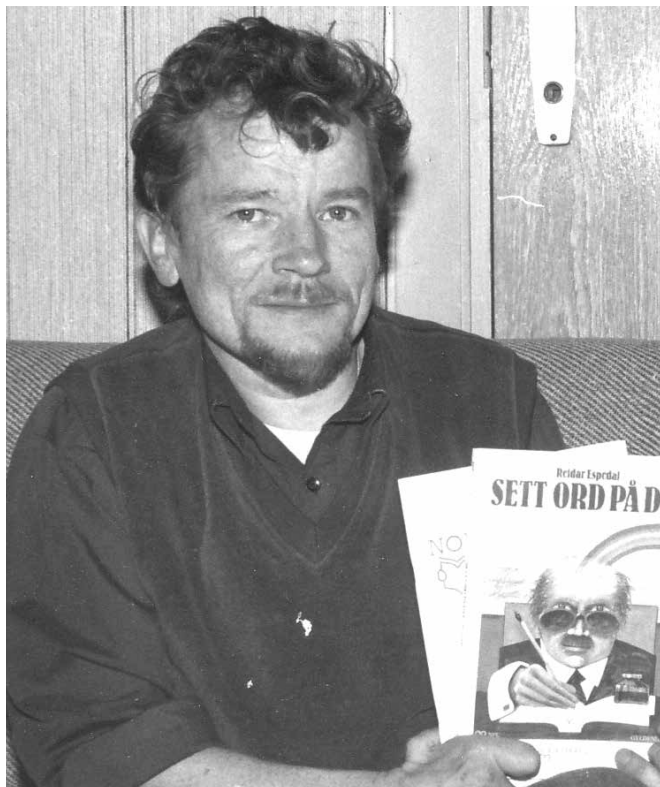
Elever ved Straum og Hopsjø skoler samlet. Foran i midten sitter lærerinne Sigrid Benberg. Hun var lærer ved begge skolene. Bildet er fra en utflukt til Margrethes Minde i 1895/1896. Foran f.v. Beate Knutsen, Karoline Knutsen (gift Strand), lærer Benberg, Anna Hopsjø og Jensine Hopsjø. 2.rekke f.v. ukjent, ukjent, Oline Aspli (gift Ranheim), Anna Aspli, Marit Jektvik (Sageide) og Anna Strøm (Oppistu). 3.rekke f.v. Iver Strøm, ukjent, Jørgen Strøm (Søraune/Vikstrøm), Nils Strøm og Martin Strøm (Oppistu). Bak f.v. Karl Johansen, Anton M. Strøm (Søraune), Anton S. Strøm (Innlegget), Martin Snæring, Fredrik Strøm og John Strøm. (Bildet tilhører Fredrik Strøm).

lom null og tre år. Barnehagen ble nedlagt i 2010, og eiendommen ble solgt til private i 2011.

Minner:

Tore Knut Meland :

Jeg fikk polio ved 8-års alderen, men fikk gjennomført min folkeskolegang på Hopsjø skole, ikke langt fra der jeg nå bor. I 1958/59 gikk jeg på framhaldsskolen, som ble holdt på Åsly ungdomshus, Barman. Så i 1959, 16 år gammel, fikk jeg post som erstatningslærer på Straum

*Tore Knut Meland, en markant skolemann og logoped på Hitra
(Foto Hitra-Frøya lokalavis)*

og Asmundvåg skoler. Deretter hadde jeg flere skoleposter utenbygds, før jeg begynte på Elverum lærerskole. I perioden 1965-84 var jeg lærer i Kvenvær. Så flyttet vi hit til Melandsjøen.

Hopsjø krets var vidstrakt. For elevene som bodde lengst borte, kunne en fort regne med en time å gå. Skolebygget var bygget etter samme mønster som de fleste skoler her til lands. Det besto av et klasserom, et kammers og et kjøkken. Ved skolen lå utedoen, og her var det en bås for elevene og en for læreren.

Helga Hammer :

Hopsjø krets strakte seg fra og med Mortensvika til og med Kvernhusvika. Dammen og videre østover hørte til Barman krets. Jeg gikk mine folkeskoleår på Hopsjø skole på Melandsjøen. Det var skole annenhver dag, og skolen var todelt, slik at vi greide oss med et klasserom. Det var også et kammers på skolen, slik at en lærer kunne bo der. Da jeg begynte i 6. klasse, ble skolen tredelt, og siden det var bare et klasserom, måtte en klasse leie lokale i Hitra sogns forsamlingshus. Det året var det skole annenhver uke, og læreren het Åse Kuløy. Hun var fra Smøla.

På 1950- 60-tallet spilte guttene fotball i friminuttene. Da ble den østvendte veggen på skolen brukt som mål, og her var det mange sko som ble slitt ut. For jentene gikk det for det meste i paradiset og hoppetau.

I 1964 var det slutt på skolen på Melandsjø, og barna ble overflyttet til Barman. Ingeborg Lykken var den siste læreren på Melandsjø skole.

Etter nedleggelsen ble skolen tatt i bruk som barnehage, før den til slutt ble kjøpt av en privatperson. Bygget står fremdeles og brukes i dag som bolig.

Smågesjø skole

Smågesjø skole

Dette var grendeskolen for Småge/Smågesjøen og bygdene østover til og med Risneset, samt øyene utenfor. Skolestua ble bygd i 1882 og nedlagt seinest 1964. Dolmsundet fiskarlag fikk overta skolestua i 1966, den ble overført til Dolmsund grendelag i 1987, men ble så solgt til private i 2002.

Minner

Ole Bjørnar Risnes :

Grensa mellom kretsene Hopsjø og Smågesjø gikk mellom gårdene Mortensvik og Risnes. Risnes hørte altså til Smågesjø. Skolen var todelt, men elevtallet i denne skolekretsen gikk tilbake, og siste skoleåret det ble holdt skole i kretsen var alle elevene samlet i en klasse.

Dette var skoleåret 1963/64. Skoleåret 1964/65 var mitt siste, da gikk vi alle på Asmundvåg skole. I mitt åttende skoleår, fra høsten 1965, gikk vi på den nye Barman skole, sammen med elever fra de andre kretsene i gamle Hitra kommune.

Asbjørn Jostein Valmyr :

Skolen var to-delt. Jeg begynte i 1954 og gikk der i alle mine 7 år. 3 jenter på Haugøya gikk på Smågesjø i min tid, de rodde over derfra, og det var sjelden de ikke møtte opp. Vi hadde Ingeborg Aas Lykken som lærer, hun hadde vært lærer i mange år før jeg begynte, og jeg hadde henne de 6 første årene. Hun var fra Tydal, gift med lærer og gårdbruker Ivar Lykken på Leikvam. Han var også lærer på Smågesjø før sin kone Ingeborg, og før Ivar var hans far Andreas Lykken lærer ved skolen. Ivar Lykken var også lærer på Glørstad før skolen der ble nedlagt i 1960, og det fortelles at han om vinteren gjorde fra seg fjøsstellet, tok på seg ski og gikk til Barmfjorden, og var fjorden islagt, tok han på seg skøyter Og samme vei tilbake. Selv om dette var unntaksvis, må han ha vært sprek

Siste skoleåret mitt var det Stein Hamnes som var lærer. Ingeborg Lykken hadde da antagelig småskolen. Andre som skal ha vært lærere er Jens Rise og Kari Kjekshus. Etter at jeg gikk ut i 1961 fortsatte Ingeborg Lykken til 1963, da flyttet hun til Hopsjø skole, og Svanhild Abrahamsen, gift Hestnes, kom til Smågesjø som «erstatningslærer» Dette skoleåret, 1963/64, var det siste på Smågesjø. Skolen var det året udelt.

Svanhild Hestnes :

I 1963 var jeg ferdig med skolegangen i Kristiansund hvor jeg bodde, og var fadder i en barnedåp i Hitra kirke hvor jeg ble spurt av Johan Hammer, kirketjener og medlem av skolestyret, om jeg kunne søke lærerpost i kommunen som erstatningslærer, han var sikker på at jeg ville få positivt svar. Slik ble jeg da lærer på Smågesjøen i 1963/64, det siste året det ble holdt skole der. Jeg etterfulgte Ingeborg Lykken, som hadde vært lærer der i mange år. Fru Lykken ble da overført til Hopsjø skole.

Jeg ble samtidig også lærer for den minste klassen på Dolmøy skole, slik at jeg var på Smågesjø de tre første ukedagene, og Dolmøya de tre siste. Etter dette året begynte jeg på lærerskolen i Levanger, og kom tilbake som lærer på ungdomsskolen i Fillan i 1967.

Fra Gloppen i Nordfjord til Hitra for å undervise

Elisabeth Berntine Larsina Osmundnes var født 23 mars 1897, og levde til 30 juni 1970. Hun giftet seg med Jakob Jonassen Hofstad, men paret var barnløst. De tok til seg en liten gutt som het Bjørn Leon Slettvold, født i 1938. Barndomshjemmet var Osmundnes i Gloppen. I dag er Osmundnestunet fredet, det ligger mange gamle hus der. Vises fram for turister.

Hun var lærer, eller lærerinne som det het den gang. I 1953 vet vi at hun var lærer på «storskolen» på Straum, og vi har fått Sonja Skaget til å skrive ned noen erindringer om henne:

Elisabeth kom til Straum som nyutdannet lærer, og begynte på Straum skole 8. september 1922. Og der ble hun i en årrekke ! Hun overtok lærergjeringen på Straum etter Magnhild Nerland.

I 1951 ble skolen, som tidligere hadde vært udelt, delt i to klasser med forskjellige lærere. De tre første trinnene utgjorde «småskolen», og de fire siste klassetrinnene ble «storskolen» Elisabeth var lærer for storskolen, skolegang annenhver uke. Annenhver uke var hun da på Asmundvåg skole. Hun holdt det gående til skolene ble nedlagt, og elevene flyttet til Barman. På Straum bodde hun i skolestua, hun hadde kammerset og kjøkkenet der. Hun syklet mellom Asmundvåg og Straum, men på vinterføre fikk hun skyss med hest og slede av mannen sin, Jakob Hofstad.

Lærer Elisabeth Osmundnes ble gift med Jakob Hofstad.
(Bildet er utlånt av Arve Fjeldberg)

Gjennom hele sin lange skolegjerning var hun en meget fargerik og original person. Mange lystige historier er fortalt av hennes elever. Ellers var hun meget religiøs, og alle skoledager begynte med salmevers og andakt. En sang før hver time, samt avslutningssang når skoledagen var omme. Hun var meget imot at det ble innført gymnastikk i skolen, det ble til at gymnastikktimene hennes besto av «Hoppedans begynt – armer utad strekk og armer oppad strekk». Yndlingsfaget hennes var historie, hun var veldig interessert i det faget. Kongerekka måtte elevene lære på rams, og helst også alle årstall. I historietimene holdt hun rene «teaterforestillinger», hun kunne for eksempel bruke pekestokken som sverd. I naturfag brukte hun gjerne skolens forskjellige plansjer og illustrasjoner i undervisningen, og i geografitimene var det kart som ble benyttet. Ellers var friminuttene fritt fram over alt inntil elevene ble ropt inn etter en varierende pause.

Hennes store interesse var som nevnt historie, samt kirkehistorie, men generelt var hun veldig flink til å lære

fra seg, og selv om det medførte endel pugging, så fikk elevene mye god innføring i regning og i alle de andre fagene. Hun var nøye med at skjønnskriktbøkene var fine og håndskrifta pen.

Fredrik Strøm :

Av lærerne husker jeg best en lærer fra Nordfjord som het Elisabet Berntine Larsina Osmundnes Hofstad. Hun var en fantastisk historielærer, som demonstrerte og dra-

matiserte med fakter og uttrykk: «Og so hogg dei hovudet av han!».

I fysikktimene demonstrerte hun en elektriseringsmaskin som skolen hadde stående. Elevene sto hånd i hånd bortover, og så ble en bryter slått på - dermed fikk de et støt i seg alle sammen.

Elever ved Glørstad skole 1927. Det er f.v. Agnes Gjevik, Lina Hammerstad, Jenny Kjølso, Jonny Kristine Glørstad, Klara Hansen, Aud Kjølso, Charlotte Moen og Haldis Glørstad. Skolen på Glørstad ble lagt ned i 1960. (Bildet tilhører Kystmuseet)

Glørstad skole

Skolestua ble bygd i 1887. Tømmeret ble seglet fra Hemne i færingar av bygdefolket selv, og skolen ble også bygget av bygdefolket. Det var sjelden at det var store klasser på Glørstad, så som oftest var det i alt 12-15

elever. Skolen var en enkel tømmerkasse med 3 rom og loft. Det var et klasserom, et kammers og et kjøkken. I skolegården sto utedoen. På 1940-tallet bodde ofte læreren på skolen, men det er usikkert om dette alltid har

vært praksisen. Glørstad skole dekket området Glørstad og Kjølsøya, så alle elevene gikk til skolen på stier og kjørveier. Skolen ble til slutt nedlagt sommeren 1960, og skolehuset ble solgt til Glørstad sanitetsforening for 1000 kroner i 1963. Beløpet ble tilbakebetalt i 1966. Nå er bygget revet, og flytta til Barmfjorden. Tomta er i dag i privat eie.

Arne Olaf Glørstad var elev på skolen under krigen, og kunne fortelle om stort gjennomtrekk av lærere. De kunne være både legestudenter og ungjenter. Arne Olaf husker spesielt godt en lærer med navn Arne Lium fra Sokndal, som var en meget aktiv person. Skoledagene varierte, noen ganger hadde elevene skole annenhver uke, noen ganger annen hver dag. Spesielt under krigen var dette avhengig av hvem de hadde som lærer. Mange lærere på Glørstad skole jobbet flere plasser, spesielt på Barman skole, som ofte var nærmest. Det hendte derfor også at elevene fra Glørstad hadde undervisning der. Etter at Glørstad skole var nedlagt ble barna fraktet til Barman skole med båt. Dette var før kommunesammen-

slåingen i 1964. Først når veien til Fillan sto ferdig og Hitra var blitt en kommune ble elevene overflyttet til Fillan skole.

Lars Hammerstad forteller at han tror Hammerstad og Gjølisdalen i gammel tid ikke tilhørte hverken til Barman eller Fillan kretser, men derimot Glørstad. Han mente å ha funnet spor av vei innover forbi Eidsøya, og at denne gikk videre rundt til Glørstad. Dessuten ble båt ofte benyttet. Situasjonen ble en annen da veien mellom Barmfjorden og Fillan ble ferdig. Hammerstad/Gjølisdalen/Eidsøya hørte til Hitra kommune, og dermed Barman krets. Men området ligger omtrent midtveis mellom Barman og Fillan. Da familien Lossius flyttet fra Melandsjø til Hammerstad, ble det søkt om tillatelse til å gå på skole i Fillan, og det ble innvilget. De husstander som sognet til Barman skole, ble omtalt som Vestre Barmanfjord krets. De husstander som sognet til Glørstad, ble kalt Østre Barmanfjord krets. Grensen må da ha gått mellom Volden på den ene siden og Gjølisdal/Hammerstad på den andre.

Da erstatninga kom til Hitra i 1953

Knut Ansnes har gjort utdrag av en artikkel Gerd Søråa skrev i lokalavisa Hitra-Frøya i 2002. Gerd Søråa ble av en kollega kalt erstatninga som kom til Barman og Straum. Hun var også håndarbeidslærer ved skolen på Glørstad en periode.

Det var i 1953. Jeg var kombinert onnataus og innejente på Byneset den høsten skoleinspektør Bjørnbeth i Hitra kommune var oppradd for lærer til førsteklasingene i Barmfjorden og småskolen på Straum. Kona på gården rådet meg til å søke. «Nå er det tredje gang de averterer, og skolen har jo begynt her for lenge siden så de er nok oppradd», husker jeg at hun sa.

Så skulle altså Gerd Søråa til Hitra, hun fikk beskjed om at skolen var på Aune.

Mitt begrep om Hitra var fra Trøndelagskartet som hang i klasserommet på Verdalsøra. På den ene av de tre øyene uti havet var det tegning av hjort og fisk på Hitra, jeg tror til og med at det var en blåsende hval ved Frøya. Målestokken hadde jeg aldri kikket på, og så nok for meg noe lignende med Ytterøya, som verdalingene har utsikt til. Der bommet jeg stygt, skulle det etter hvert vise seg.

Men i ekspedisjonen til Fosen Dampskipsselskap fikk jeg i hvert fall vite at båtene gikk om ettermiddagen – det var bare det at noe anløp som het Aune fantes ikke. Men på kontoret visste de råd, de hentet inn en hitertværing på kaia som løste gåten. Så vidt han skjønnte var det til Balsnesaunet jeg skulle, for det fantes ingen annen skole på Hitra som het noe på aune. Altså var det bare å gå om bord i «Agdenes» lørdag ettermiddag og bli med til Balsnesaunet, så ville jeg komme fram i god tid til skolestart.

Gerd Søråa kom som erstatningslærer ved Barman og Straum skoler i 1953.

Det skulle gå mange timer, rettere sagt halvannet døgn, før jeg kom dit jeg egentlig skulle. Det er bare å innrømme at lærerinna ikke visste forskjellen på i Hitra og på Hitra. I utlysningen hadde det helt sikkert stått i Hitra – for dem som har glemt det, den gangen var Hitra ennå delt i fire kommuner. Feilen jeg gjorde var at jeg dro til Sandstad kommune, ikke til Hitra kommune.

«Agdenes» og «Fru Inger» gikk samtidig ut fjorden, med anløp skiftevis på den ene og den andre siden av fjorden. Merkelig nok husker jeg at vi anløp Gjengstøa, etter min erfaring fullstendig i feil retning. Da begynte jeg å tvile på om båten noen gang kom til Hitra. Hadde jeg spurt folk om bord da, ville jeg nok blitt sendt på land før båten forlot Sandstad. Ettersom jeg skulle vært på «Fru Inger» og gått i land i Hestvika. Men jeg satt i ro og mak til ei jente begynte å prate med meg. Hun gikk på skolen på Balsnesaunet og syntes det hørtes bra ut å få ei

ung lærerinne i stedet for den gamle de hadde. Det må hun ha fortalt mor si også, for hun dukket snart opp og fortalte at de hadde lærerinne og ikke ventet noen ny, så det måtte være en annen skole jeg skulle til.

Etter at det om bord forgjeves ble prøvd å finne ut hvor på Hitra de manglet lærerinne, ble styrmann Trones redningsmannen. Han satte lærerinna i land i Laksåvika, der fikk hun låne telefon hos Adolf Strøm. Det ble ringt til lærere, eller skoleinspektør i Sandstad, så til Fillan.

Napp ble det ikke før jeg kom til Hitra kommune. I den andre enden – på samme dårlige linja - hørte jeg Bjørnbeth si: «Nei, har du rota deg til Innhitra», med et ja-ja, som sa det meste. Han hadde et greit forslag om hvordan jeg skulle komme meg til Barmfjorden – et stedsnavn jeg aldri hadde hørt før da. Men det hadde sikkert stått Barman skole i annonsen jeg svarte på. Han mente det enkleste var å bli med «Agdenes» tilbake til byen og starte reisa på nytt med rett båt.

Styrmann Trones ble på nytt redningsmann, han tok et par telefoner, og fant ut at jeg kunne få sitte på med en buss når båten på returen kom til Sandstad. Det var nemlig valgkamp i forbindelse med stortingsvalget i 1953, og en valgkampbuss skulle kjøre fra Sandstad til Fillan, der det også skulle være sanitetsfest.

Stort (annet) fra festen husker jeg ikke, bortsett fra at det kom ei dame bort til meg som var kjempeglad for at det endelig skulle bli skole for førsteklasingene. Det var kona til kapellanen, Dahl, som bodde i Hammerstaddalen. Yngstejenta deres, Ingun, var en av sjuåringene som hadde gått glipp av en måneds skolegang. Da festen var slutt kjørte Hans Brøttingsvåg flere deltagere heim med drosje, iblant dem kapellanfruen og kanskje flere som skulle mot Barmfjorden. Jeg var i hvert fall den siste som

Skolestua på Straum

skulle av, men Hans visste i hvert fall hvor Aune var og hvor Sverre og Julitta bodde. Tar jeg ikke mye feil var hun formann i Barmanfjord sanitetsforening på den tida, i hvert fall hadde sanitetskvinnene god greie på at det var der lærerinna bodde vinteren før. Det var litt skummelt å gå bort til et fremmed hus senkvelds, drasende på to koffertar, og etter hvert temmelig pengeløs. Nok til en måneds husleie hadde jeg vel, men skulle jeg betale på forskudd ville det bli lite igjen til mat. Jeg bestemte meg for å ta mot til meg og be om henstand til jeg fikk første lønna.

Huset var mørkt, så de hadde nok lagt seg. Jeg banket på ytterdøra, etter hvert nokså hardt, men ingenting hendte. Det duskregnet, så jeg kjente på døra, og den var ikke låst. Jeg hadde allerede registrert hvor kjøkken-gardinene var, og banket på døra dit da jeg var vel inne i gangen med pappkoffertene mine. Ingen reaksjon, og ikke et menneske hverken der eller i de to stuene innfor. Til slutt våget jeg meg på loftstrappa, og gikk fra rom til rom. I det ene sov en guttunge i 10-årsalderen, så var det to tomme rom, og et rom med dobbeltseng der det sov ei lita jente med masse fine krøller. Jeg hadde møtt Sverre Joar og Unni, men ellers var huset folketomt, og jeg satte meg til å vente igjen nedi loftstrappa.

Ved midnattstid knaset det i skjellsanden utafør, og jeg ga meg til å hoste for å gjøre oppmerksom på at her var det folk. Først inn døra kom en godrund og blid kar, og etter ham en pen dame med oppsatt hår. Mitt første møte med skipper Sverre Aune og fru Julitta kom mer bardus på dem enn på meg, skulle det vise seg da jeg hadde presentert meg og fortalt at jeg var den nye lærerinna som skulle bo hos dem og holde skole der. Skipperen overlot gjesten og praten til Julitta, men jeg husker han humret litt og sa «det blir vel en råd», da Julitta fortalte meg at de ikke visste noe om min ankomst, og ikke hadde de leid bort den ene stua til skolerom. Ikke hadde de tenkt å leie bort til noen lærerinne heller. Jeg var heller spak i røsten da jeg spurte om jeg kunne få være der til neste morgen, forklare dette når skoleungene kom og få låne telefon og ringe til denne skoleinspektøren. Denne oppklarende runden foregikk uti gangen, og jeg vet ikke hvem som var mest betenkt. Men Julitta var snar til å få meg inn på kjøkkenet mens hun sa at jeg naturligvis skulle få bo hos dem så lenge. – Men skolen begynner i morgen, og her er det ingen pulter, sa jeg, og røpet dermed at jeg hadde gått huset rundt på egen hånd. – Ta det bare med ro, sa Julitta, hit kommer det ingen førsteklassinger i morgen, for det er ingen som vet at skolen skal begynne nå.

Der tok hun feil, for kapellanen kom kjørende med Ingunn mens vi holdt på å sette på plass bord og stoler som var lagret på Aune. Tavla ble hengt opp, og koppen med noen krittstumper funnet fram. Fra loftet hentet Julitta de seks lesebøkene som var igjen fra vinteren før, og salmeboka og bibelhistorien. Utstyret og hjelpemidlene var på plass. Det eneste som manglet var elever. Telefon var ikke noe som fantes i hver heim den gangen, men Julitta organiserte innkalling av dem som kunne nås gjennom telefonsentralen på Fausland, mens jeg fikk låne sykkel og fikk med meg Sverre Joar som veiviser for å lete opp resten av potensielle elever. Samlet fangst ble

9-10, i hvert fall en mer enn det klasserommet hadde av stoler og bordplass.

Noe av mandagen brukte jeg til å sykle til Barman skole for å hente kladdebøker og regnebøker, rød- og blåblyanter som var den tids begynerblyanter, tjukke å holde i og fine å lære forskjellen på vokaler og konsonanter, eller det vi kalte blåbokstaver og rødbokstaver. Grei innlæring å få med seg samtidig med at skrivetreninga begynte. Hvor jeg hadde lært den pedagogikken? Ikke på lærerskolen der jeg ikke gikk så lenge at jeg var ute i praksis, men da jeg selv begynte på Verdalsøra folkeskole i 1940. Dessuten hadde jeg mange søsken, så skolebøker og lekser var jeg godt kjent med.

Jeg syntes det var et beskjedent krav jeg la fram for læreren i storskolen som residerte i det egentlige skolehuset, som med sitt ene klasserom var blitt for lite til å romme tredelt skole. Min beskjedenhet gjorde ikke noe inntrykk på Ivar Lykken, der han sto på trappa og så ned på meg da jeg fortalte hvem jeg var og hva jeg ville. –Jasså, det er du som er den nye erstatninga, var hans velkomsthilsen. Ydmykt bekreftet jeg det, mens han studerte meg nærmere og sa: «Du har hol i ei fortann». Jeg måtte gi ham rett i det, og prøvde å forklare at jeg hadde tenkt å gå til tannlegen når jeg fikk lønn. «Det finns ingen tannlege på Hitra» opplyste han, «og ingen bokhandla heller. Her skaffe kvar lærer det skolematerialet han treng.» Jeg så for meg ny sykkeltur til denne ukjente skoleinspektøren for å hente undervisningsmateriell. Hvordan kunne jeg vite at han bodde på Heggåsen og at hele Dolmsundet skilte meg fra ham? Samtalen endte i alle fall med at Lykken kort sa: «Æ for min del tar bøkern fra Brun i Trondhjæm, men du kan bestill der det passe dæ».

Jeg gikk tomhendt fra den første og eneste kollegaen jeg møtte i min lærertid på Hitra, når jeg ser bort fra at jeg

hørte Morten Lossius spille fiolin på et ungdomsstevne på Dolm våren etter. Så gikk jeg på Barman handel for å kjøpe fargeblyanter og kladdebøker. Der hadde Erling Sveen seks tømmermannsblyanter og seks skrivebøker på lager. Dem delte Julitta og jeg i to, og med en halv blyant og ei halv kladdebok i velkomstgave fra den nye lærerinna kunne Barmfjordens mer eller mindre skolemodne poder starte på lærdommens mangslungne vei.

Da jeg kom til skolehuset på Straum for første gang den påfølgende mandagen, var skolestua varm, og seks før-

STRØM SKOLE: Skogplanting ca.1926-27. Lærer Elizabeth Osmundnes Hofstad står nummer to fra høyre i bakerste rekke med hendene rundt to elever. Bakerst til høyre står Magnhild Strøm. Foran til venstre sitter Hans Fr. Strøm og Hans N. Strøm sitter som nummer tre fra venstre. (Bildet tilhører Fredrik Strøm)

steklassinger, tre andreklassinger og tre tredjeklassinger var møtt opp. Og på kateteret hadde storskolelæreren ved Straum skole, Elisabet Osmundnes Hofstad, lagt fram alt jeg behøvde av hjelpemidler. Hverken mer eller mindre. Kretsformannen, Torbjørn Strøm, var innom og ønsket meg velkommen, og hadde avtalt med Gudrun og Karl Hammes at jeg fikk både kost og losji på Sageidet.

Og i Barmfjorden ble jeg boende hos Julitta og Sverre Aune så lenge skolen varte – til langt ut i juni for å ta igjen noe av den forsømte høstmåned.

Strøm skole

Kretsen fikk eget skolehus på Haugen. Det sto ferdig allerede i 1892/93, den gamle skolestua står fremdeles. Skolen ble nedlagt tidlig på 1960-tallet, og skolehuset overført til Straum sanitetsforening i 1964. I dag tjener den som privat feriehus. I en hel mannsalder var denne skolen senter for oppdragelse og læring i grenda.

Minner

Jenny Elise Ranheim (gift Ulvan) fra Asplia forteller i boka «Min historie 1924-2009» - gjengitt med tillatelse fra bokredaktør Therese Ulvan, litt redigert: Jeg gledet meg til å begynne på skolen. Jeg fylte år i februar, og da fikk jeg begynne når jeg var 7 år, mens de som fylte år i andre halvår måtte vente til året etter. Allerede året før hadde jeg fått være med Kristine på skolen et par ganger og fått lese i ABC-boka. Skolen var delt i to klasser de to første årene jeg gikk der. Skolen begynte klokka ni og varte til klokka tre hver dag, 6 dager i uken. Dette var i 1931, og da var det tre elever som begynte på skolen. Vi gikk annenhver uke på skolen, og hadde annenhver uke fri. Jeg tror at småskolen var 12 uker for året, og storskolen 16 uker.

Jenny forteller også om sin skolevei til Straum skole i samme bok. - Barna i Asplia var blant dem som hadde lengst skolevei på Hitra, 4 km til og 4 km fra skolen, i all slags vær. Lenger opp lå gården Øverdalen, barna der måtte gå 5 km til skolen, i alt 10 km hver dag. Skoleveien var både lang og tung når det var mye snø. Det var ingen brøyting, men når noen hadde kjørt med hest og slede kunne vi gå i sporene, og da ble det lettere. Det var ikke bare langt, men mørkt når vi gikk om morgenen. Første skoleåret hadde jeg følge med min bror Ole, men andre året gikk jeg veien alene, da Ole ble flyttet opp i «storskolen» (4.-7. årsklasse). Da jeg begynte på tredje året ble småskolen og storskolen samlet i en klasse, og da fikk jeg følge på skoleveien igjen. Fredrik Strøm forteller at de hadde mange aktiviteter, gikk på ski og turer i marka, helt til Hokkeltind. I friminuttene var det skihopp og slalåm like bak skolen. Av lærerne husker han best en lærer fra Nordfjord som het Elisabet Berntine Osmundnes Hofstad, og som var en fantastisk historielærer, som demonstrerte og dramatiserte med fakter og uttrykk: «Og so hogg dei hovudet av han.». I fysikktime-
ne demonstrerte hun en elektriseringsmaskin som skolen hadde stående. Elevene sto hånd i hånd bortover, og så ble en bryter slått på - dermed fikk de et støt i seg alle sammen. Fredrik forteller at dersom det var føre til det, gikk mange på ski til skolen.

Elever ved Strøm skole på fisketur ved Setervatnet i 1959. Lærer Tormod Strøm står bak, videre Martin Olav Snæring, Åge Stolsmo, Anne Marit Strøm, Turid Strøm og Svanhild Strøm. (Fotograf og bildets eier Fredrik Strøm)

Takk til:

- Asbjørn Sandaas
- Lars P. Hammerstad
- Edel Øyen Myhren
- Fredrik Strøm

Kilder:

- Norges Bebyggelse, Hitra herred (1956)
- Sivertsen/Sæther: Endring. (2014)
- Hitra-Frøya lokalavis

KVENVÆR KOMMUNE

Folkeskolen i Kvenvær var ordnet som omgangsskole fram til 1895. Men allerede i 1882 ble det bygd krets-skole på Burøya for Bispøyene krets, og i 1895 bygde Forsnes krets skole på Forsnes. Folk innså etter hvert at boklig skolering av ungene var nødvendig, og dette vant mer og mer innpass hos befolkningen i de enkelte skolekretsene. Etter hvert ble det klart at en måtte ta det store løftet å bygge en god skole i kretsene.

I de gamle kretsprotokollene finner en at det var til dels sterke motsetninger internt i kretsene når det gjaldt hvor skolen skulle bygges. Særlig kom dette til uttrykk i Kvenvær krets, som i 1897 bygde en etter forholdene prektig skole med lærerbolig på Sandnes (Strømøya). Rett etter hundreårsskiftet bygde Tømmervik krets skole på gården Tømmervik, den gang sammen med innbyggerne på Helgebostad, som senere ble overført til Hitra kommune og ble en periode egen skolekrets. Også ved denne skolebygginga var det strid om hvor skolen skulle være, Tømmervika eller Helgebostad. På grunn av vanskelige innlosjeringsforhold ved Burøy skole i Bispøyene, ble denne skolen flyttet til Olderøya i 1927.

Kvenvær skole og lærerbolig ble flyttet fra Nessa på Strømøya til Skårøya i 1955.

Helsøysund skolekrets, som den største av kommunens seks kretser, hadde skole i leide lokaler helt fram til 1936. Nytt skolehus med lærerbolig ble da bygd på tomt til gården Vikan. Skolen ble i 1956 betydelig utvidet

med to nye klasserom, lærerværelse og korridor. Og det var allerede da planer for gymnastikksal.

Andersskog skole ble bygd av kretsens folk allerede i 1903. Det kom endringer i lov om folkeskole på landet av 16.juli 1936, der det ble bestemt at kommunene innen fem år skulle overta skolene og driftsutgiftene i sin helhet. Tre av skolene var på det tidspunktet helt gjeldfrie, det var Forsnes, Andersskog og Kvenvær. Kommunen overtok skolehusa uten noe vederlag. De andre tre skolene var det noe gjeld på, og den måtte kommunen overta.

I 1956 fikk Kvenvær kommune i gang en framhaldsskole med 20 elever.

Minner

I året 1917 og to-tre år framover ble det holdt skole på Hernes for barna fra Hernes, Hummelvik, Rognvika og Snekkvika. I Helsøysund ble det holdt skole i Myrasalen. En mente det var bedre at lærerne reiste mellom kretsene, enn at elevene fikk lang skolevei, som f.eks mellom Forsnes og Andersskog.

Aud Ulvan minnes at hennes far, lærer Jens Grimstad, holdt skole på Forsnes og Andersskog annenhver uke. Han gikk fra Forsnes til Andersskog og bodde der en uke av gangen. Få skoleuker førte til at samme lærer måtte undervise noen uker i en annen krets for å fylle

Helsøysund skole med lærerboligen, foto fra 1969.

lærerstillingen. Fra 1920 ble skolen på Hernes flyttet til Sandnes, kalt Nessa, på Strømqøya i Ytre Kvenvær. Skolen her var fra 1897. I mellomkrigstida gikk det opptil 40 elever ved skolen her.

Et skoleår varte i 16 til 18 uker. Fjerde til sjuende klasse gikk en uke mer enn småskolen. For at elevene som måtte bo borte i skoletida skulle slippe å være for lenge heimefra, var det lagt opp til ei uke skole og ei uke fri. For at elever med lang og krevende skolevei skulle gå eller ro i dagslys, startet skoledagen kl 09.30 og varte til til 14.30. Enkelte brukte en time til skolen. På denne tida var det helt vanlig med seks dagers skoleuke, skole på lørdager.

Kvenvær har i etterkrigstida hatt seks skolekretser. Det var store avstander mellom kretsene og dårlig framkommelighet. De som hadde lengst vei å gå eller ro, måtte bo borte, ofte sammen med flere andre barn. Mange små

gråt nok av heimlengsel. Helga (Hermanstad) Langdahl bodde i Snekkvika sammen med sin familie, cirka 6 kilometer fra Helsøysund skole. Hun var 8 år da hun begynte på skolen og skulle bo hos Emma og Gunnar Buholm i Vikan. Der var det også flere barn. Det førte til en del støy, noe hun slett ikke var vant til. Hun tok sekken sin og rømte heim. Det var ikke vei til Snekkvika, men isen lå på Laugen. Hun kom seg over isen og var heime utpå kvelden. Hun minnes at foreldrene ble skikkelig skremt over hendelsen.

Else Schei fra Rognvika, forteller at hun måtte bo hos kjente de første to skoleåra på Nessa. Fra 9-årsalderen rodde hun selv til skolen når været var fint. I dårlig vær var det å sitte på med far i motorbåten. Da som nå hendte det at elever skulket skolen. Else minnes at det var to gutter som noen ganger rodde ut og fisket i stedet for å dra til skolen. Dette førte nok til solid anmerkning i karakterboka.

RIGMOR BREVIKDAL

Skole og innhold

Skoledagen var vesentlig annerledes enn i dag. Utstyret som lærerne hadde i sin undervisning var plansjer, litt utstyr til fysikk og noen bøker. Elevene hadde pennal i tre med en blyant, et blekkhus og ei penn med spiss som de dyppet i blekket for å skrive. Pennespissen kunne byttes ut når den ble slitt.

På timeplana sto norsk, med skjønnskrift, lesing og diktat, det var historie, geografi, naturfag, regning, bibelhistorie, kirkehistorie og det nye testamentet med forklaring. Det var sang og tegning. På lørdager fikk elevene låne bøker med heim fra skolens boksamling (bokkasse) for de som hadde det. Bøkene ga næring til fantasien om et liv utenfor deres egen hverdag. Leiken i skolegården i friminuttene var datidens gymnastikk. De hoppet paradisk, vippet pinne, hoppet tau, drev med ballspill, snøballkrig og de gikk på ski som oftest var altfor store. Mange elever fikk ski av Heimevernet etter at krigen var slutt.

Engelskundervisning kom i gang noe senere, litt avhengig av hvor skolert lærerne var. Sløyd og håndarbeid kom i gang i 1952. Et større skille mellom gutter og jenter gjorde at guttene fikk undervisning i sløyd, mens jentene lærte håndarbeid. Denne undervisningen varte sammenhengende i to uker, som oftest om våren. Det hendte på finværsdager at noen elever rodde ut og fisket i stedet for å ro til skolen.

Juletreffester og 17.mai var lærernes ansvar. Nasjonal-sanger og julesanger lærte elevene utenat på skolen. Alle vers ble sunget både en og to ganger. Unge og eldre stilte villig opp i 17.mai-toget. De marsjerte taktfast uten musikk, men sang og hurrarop hørtes lang vei i vårsola mellom nyutsprunget bjørk og over gulkledde

*Nordahl Rolfsens
lesebøker ble brukt i
flere generasjoner*

enger. I skolestua ventet nykøkt kaffe, mat, leiker og tale for dagen. Leiker kunne være potetløp, sekkeløp, kaste på boks, fiskedam mv. På juletreffestene var det leiker rundt juletreet utpå kvelden.

Denne tida var det vanlig at alle foreninger i bygda arrangerte juletreffest i mellomjula. Festene startet vanligvis i seks-sju-tida på kvelden. Skolen arrangerte sin juletreffest 2.juledag. Den startet tidligere på ettermiddagen og var ferdig før fjøstid. Underholdningen kunne være diktlesing, prolog, fortellinger fra et juleblad. Det var loddsalg og gang rundt juletreet. Alle vers av julesangene ble sunget, gjerne flerstemt. Gange rundt juletreet kunne bli så taktfast at golvet sviktet og stearinlysene på juletreet blafret. Barna leide hverandre i den innerste ringen. Damene i midterste ring holdt den som gikk foran ved midjen, og i ytterste ring gikk mannfolka og holdt en hånd på skuldra til den som gikk foran. Et trørgel sto som oftest i de fleste skolehusa. Læreren eller andre som kunne traktere et orgel, spilte til sangene. I pausen ble det solgt kakao, kaffe og ferdigsmurte matpakker. I dem kunne det være tekake, wienerbrød, julebakst og brødskiver. Disse festene var en fin anledning til å treffe naboer, slekt og venner og utveksle meninger og fortelle om hendelser og opplevelser i ei tid lenge før vår digitale hverdag.

Ytre Kvenvær skole

Kvenvær gamle skole i Ytre Kvenvær ble bygd på Sandnessa, kalt «Nessa» på Strømøya i 1898. Det var et bygg på 1 ½ etasje på ca 80 kvm med tre rom, kjøkken, et klasserom og uthus. Her var det i mellomkrigstida opptil 40 elever. I 1954 ble det spørsmål om å flytte skolen. På denne tida bodde det flest barn på Skårøya. Det var sterke motsetninger i folket om hvor skolen nå burde bygges, og valget falt til slutt på Skårøya. Det tyder på at det fortsatt var håp om framtidig bosetting i ytre Kvenvær. Skolen ble i alle fall bygd i 1954/1955 på Skårøya, da med litt bedre fasiliteter. Nå ble det kjeller, bad og leilighet for læreren. På 1940- og 1950-tallet var lærerne

Randi Ingvarde fra Oslo, Breida fra Fedje og Olaf Langenes. Aud Ulvan var håndarbeidslærer i sanitetshuset på Skårøya. Kretsen Ytre Kvenvær omfattet Buholmen, Gjossøya, Hakkbuan, Haukøya, Nordkalven, Oløya, Rørøya, Skårøya, Straumøya, Sæbuøya, Sørkalven, Trettøya og Hernes på fast-Hitra. Kretsen hadde ca 40 husstander til sammen

Men utviklinga gikk imot fortsatt skolegang i ytre Kvenvær. Der, som mange andre steder i utkant-Norge, ble det sentralisering, og folk flyttet inn til tettsteder, for det skulle bli så mye lettere for folk. Skolen på Skårøya ble nedlagt i 1969.

Elever ved Sandnes skole, Nessa, i Ytre Kvenvær, ca 1952. F.v. Else (Rognvik) Schei, Jorun Wold, Anny Kristiansen, Klara (Kristiansen) Furuwik, Fritz Berg, Kåre Kirkenes og Emil Raaket. Ved veggen på vedskjulet/utedoen, Karl Magnar Eide. (Bildet er utlånt av Else Schei)

Elever ved Skårøya skole i 1965. F.v. Otto Rognvik, Svein Lossius, Hans Aksel Lossius, Kurt Erik Eide, Asbjørn Olsen og bak Karl Erik Olsen. (Bildet utlånt av Rignor Brevikdal)

Tømmervik skole

Tømmervik skole ble bygd i 1906, og modernisert i 1952. Bygget var på ca 60 kvm i 1 ½ etasje med seks rom. Skolen ble også brukt til forsamlingslokale i bygda. I perioder var det også elever fra Helgebostad som gikk på skole i Tømmervik. Skolekretsen inklusive Helgebostad hadde ca 16 husstander. Skolen ble nedlagt i 1965, og elevene ble overført til Helsøysund. Det var todelt skole. 1.-4. klasse gikk i 14 dager, og 5.-7. klasse gikk de neste 14 dagene.

Gudrun Jacobsen kom som lærer til Kvenvær. Hun var født i Oslo i 1902, og ble gift med Samuel Helgebostad i 1933. Flere år før hun giftet seg var hun lærer i Tømmervika, og bodde på hybel hos Jensine og Johannes Berge. I 1955 var hun leietager hos August Faxvaag i Helsøysundet og var da lærer der. Hun skal ha vært lærer i Tømmervika senere også. 1 juli 1975 ble hun tildelt Kongens fortjenestmedalje.

Lærere: En markant lærer var lærer Breida. Han var lærer ved skolen på Burøya og på Nessa (Strømmøya). Det ble sagt at han gikk igjen. Han pleide å hilse giv akt oppe på torvkassen.

De siste årene ved skolen på Nessa var Magnar Lien lærer. En annen lærer var Nils Berglia fra Telemark. Han var lærer ved Helsøysund skole, Andersskog skole og Bispøyan skole. Han var en god formidler og skribent. Han arrangerte fester hvor han holdt taler og leste egne dikt og prologer. Han skrev sketsjer og teater ut fra kjente eventyr, og han la vekt på at alle elevene fikk roller. Berglia betalte utstyr til kjemiundervisningen av egen lomme. Han arrangerte også skoleturer for elevene.

Tømmervik skole. Elever i leik.

Helgebostad skole

Helgebostad skolekrets, hørte til i Hitra kommune. Kretsen hadde eget skolehus på Helgebostad, bygget en gang rundt 1915. Elevene på Helgebostad ble etter hvert overført til skolen i Tømmervika i Sør-Straum-

Dette er Helgebostad skole, elevene er Ragny Jensen og Hjørdis (Jensen) Monsø.

fjorden, og den gamle skolestua på Helgebostad ble lagt ned.

Dette ble et problem, idet Helgebostad tilhørte Hitra kommune mens Tømmervika ble liggende i Kvenvær kommune. Det ble etter hvert arbeidet for å få egen skole på Helgebostad, men denne sto ikke ferdig til bruk før i 1932. Skolen på Helgebostad ble nedlagt i 1955.

Minner

Henki Monsø (f.1950), Helgebostad:

-Jeg begynte på skolen i 1957, og da var skolen på Helgebostad allerede nedlagt. Det skjedde i 1955. Elevene fra Helgebostad ble da flyttet over til Tømmervik skole i Kvenvær kommune. Vi rodde over til Tømmervika.

Det kunne hende at været var slik at det ikke ble noen tur over sundet til skolen, eller at vi måtte overnatte i Tømmervika, men det var temmelig sjelden. Etter hva jeg vet var skolen her på øya udelt. Før Kvenvær ble skilt ut som egen kommune fra Hitra kommune i 1913,

Helgebostad. Skolestua står midt på tunet.

gikk også elevene på Helgebostad på skole i Tømmervika. Ved adskillelsen ble Helgebostad liggende i Hitra kommune og Tømmervika i Kvenvær.

Det ble snart aktuelt å bygge egen skole for Helgebostad, og da et hus ble revet på mine morforeldres gård på Helgebostad, ble skolen bygget på grunnmuren. Det var et klasserom, gang og kjøkken, samt et loftkammers. I dag bor min kone og jeg i det som var skolen, nå litt utvidet og modernisert.

Erna Berge:

-Gudrun (Helgebostad) sang og spilte orgel. Hun arrangerte juletreffester i skolen og ba også hjem elevene på barneselskap. Det var veldig trivelig. Barna gikk lange veier til skolen. De gikk på ski om vinteren. I friminuttene lekte de «Tyven, tyven» og hadde lett gymnastikk.

Lærere ved Tømmervik skole:

Kari Solem, Oppdal, Magne Helgebostad, Nils Berglia, Gudrun Helgebostad, Oslo. Gunvor Sveen (f. 1928) skal ha vært lærer på Helgebostad og på Asmundvåg.

Helsøysund skole

Helsøysund skole med lærerbolig ble bygd i 1937. Bygget var 1 ½ etasje på 90 kvm, åtte rom, kjøkken, kjeller og uthus. Skolehuset ble modernisert i 1956 og fikk to nye klasserom, sløydsal i kjelleren, lærerværelse og korridor.

Flere av skolene i Kvenvær var eid av kretsene sjøl. I 1936 ble det fattet vedtak om at kommunen skulle overta skolebygningene, de skulle drives av det offentlige. Noen av skolene hadde gjeld, men tre av skolene i Kvenvær var gjeldfrie, Forsnes, Andersskog og Kvenvær. Helsøysund skolekrets hadde ca 63 husstander.

Framhaldsskolen kom i 1956. Her var det 20 elevplasser og dette krevde også lokaler. Lærere ved framhaldsskolen var Morten Larsen, og litt senere Ola Hjellbakk. Skolen ble på nytt utbygd i 1962 med gymnastikksal, dusjer og toaletter, skolekjøkken, ny sløydsal og lærerkontor. Det største elevtallet ved skolen var i 1978 da det var 110 elever fra 1.-9.klasse. Fra 1. august 2004 skiftet skolen navn til Kvenvær oppvekstsenter. Elevtallet har gått dramatisk ned, og i 2017 er det skole for ti elever i 1.-4.klassetrinn.

Elever ved Helsøysund på skoletur 1960. Samling ved høyeste punkt på Dovre. Foran f.v. Asbjørn Skjelvik, Odd Wigum, Arnfinn Skjelvik, Britt (Skjelvik) Meland, Elfrida Båtvik, Elin Strømmen og Karin Smalsvik Messerschmidt. Andre rekke f.v. Bjørg Buholm, Turid Ingebrigtsen, Ingrid Strømmen, Jorunn Langdahl Rønning, Kirsten Bremvåg, Knut Aksel Seehuus, Inger Thorsø Langdahl, Randi Strømmen Gautvik, Aud Mary Wold, Solfrid Wigum Murvold og Inge Båtvik. Tredje Rekke f.v. Erling Helsø, Olav Stene, Willy Strømmen, Bjørn Skjelvik, Oddvar Hermanstad, Edmund Båtvik, Kjell Anders Olsen og en bussjåfør fra Molde Billag. (Bildet utlånt av Rigmor Brevikdal)

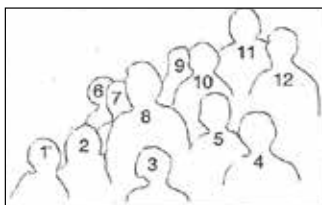
Skoleklasse fra Helsøysund skole 1960. 1.rekke f.v. Jorun H. Strømmen, Eldfrida Båtvik, Hallbjørg Rognvik, Aud Karin Antonsen, lærer Milda Berglia, Britt Skjelvik, Edla I. Båtvik, Inger Seehuus, Julianne Thorsø og Elinor Stensø. 2.rekke f.v. Jan Petter Thorsø, Gunnlaug Buholm, Solfrid Helsø, Eli Kristiansen, Turid Ingebrigtsen, Lillian Strømmen, Asbjørn Skjelvik, Johan Marvin Antonsen og Nils Jørgen Schei. 3.rekke f.v. Johannes Schei, Arnfinn Skjelvik, Nils Harry Hernes, Erling Helsø, Esten Stensø, Gunnar Stensø, Noralf Båtvik og Odd Seehuus. (Bildet utlånt av Rigmor Brevikdal)

Andersskog skole

Andersskog skole ble bygd i 1905 og modernisert i 1953. Bygget er av samme type som de øvrige skolehusa på den tida, en etasje med fire rom pluss uthus. Her var alle elevene fra 1. til 7.klasse i samme rom. Det var to uker skole og to uker fri. Skolen ble lagt ned i 1962, og elevene overført til Helsøysund skole. Lærere var Jens Grimstad og Nils Berglia. Elevtallet var opptil 20, og skoledagen varte fra kl 09.30 – 14.30. Andersskog

skolekrets omfattet Aunvågen og Anderskogan på fast-Hitra og øyene Gjelsøya, Kjeøya, Kuholmen og Risøya. Til sammen var dette rundt 20 husstander. Jeg hadde en veldig hyggelig telefonsamtale med Marit Wigum Solheim, som bor sommerhalvåret i Melkstad, Andersskogan, og gikk på Andersskog skole 1950-57. Marit har skrevet et dikt om skoleveien sin (hun er jo en slektning av Sørhitras lyriker Ragna Engvik).

Elever på trappa ved Andersskog skole i 1931. I 1961 ble Andersskog skolekrets delt ved Aunvågen. Elevene nordafor ble flytta over til Helsøysund, og elevene sørafor ble flyttet til skolen på Forsnes. På bildet ser vi: 1) Ester Seehuus, 2) Randi Paulsen, 3) Ruth Aunvåg, 4) Inger Paulsen, 5) Magnus Seehuus, 6) Olaug Melkstad, 7) Alf Aunvåg, 8) lærer Ovedie Bremvåg, 9) Tordis Engvik, 10) Åse Paulsen, 11) Alma Brevik og 12) Agnes Melkstad.

MARIT WIGUM SOLHEIM

Skoleveien – Andersskog (skrevet 23. juni 1999)

Lysast dan i året, sei dæm som veit.
I natt snur sola, æ bli både kald og heit.
På med rægnhabitten, nøtte itj å stæng sæ inn
sjøl om himmeln e åpen, mæst som frå springen det rinn.

I dag lægg æ turn te skolestua og veien æ traska som barn.
Forbi Vollan, Nerrigårn, Avholdshuset og Tøfta
rundt Andersskogfjæra og over utgarn.
Ut over snaue berga, neom Fuggelvatnet æ går,
mæst tå gammel vane æ stoppe opp litt å står.
Sjer mot Spersøyen og Smøla, det e bru te Veidholmen nu.
Fortsætt over tørvhaugan te Hylla, kålles ska æ kåm mæ ned tru?
På trappetrinna laga i berget, står rogn, gran og blomme så tett.
Æ smyg mæ forsiktig mellom greinen, å kom fram her e itj lett.
Æ går opp te vassbrynn og undres: «E auren her enda, ska tru?»
Sjer fer mæ gapet og skyggen nårn snappa marken som vart kasta ut.

Så kjæm den brattast biten, Kistberga står fer tur.
Halve stin e rast ut, igjen står mest berre berg og ur.
Æ sjer nedpå Aunvågtjønna og bekken som rinn ut i sjøn.
Rundt ligg de samme berga, det e mæst som dæm driv gjøn.
Fer bort e aill dæm som bodd her, bærre husa stsår igjen
attåt mang nye høtta, æ veit itj kæm som bor i dæm.

Rundt alltmed sjøn ved Aunvågen, opp kleiva te Ottervikvein,
der e det bilvei vårte, det e bærre å følg den.
Ned gjennom Ottersekla, samma Svaet å sjå.
Otterholmen ligg der, Kjeøya, Kuholmen og Gjelsøya likeså.
Går forbi Ottervikhuset der æ bodd som barn.
Over Varden og neåt Vika, det e som å skruv tebakere «varn».
I Nervika træffe æ kjentfolk: «Så triveli at æ kom».
Ho Astrid og han Arne tar imot og tenne opp i ovn.
Dæm tørke klean te vandrarn, e fort på med kaffekjeln.
Så minnes vi gammeldagan og da vi gjekk skolevein ...

Forsnes skole

Forsnes skole ble bygd i 1894/95: Et bygg på en etasje, tre rom og kjøkken pluss uthus og leskur. Elevtallet var en periode opptil 34. Storskolen, klassetrinn 4.-7.klasse, ble overført til Helsøysund skole i 1965, mens det var småskole på Forsnes helt fram til 1977 da skolen ble lagt ned. Forsnes krets omfattet Tunga, Dalen og Aune, Forsnes og Morvolla med Værøya. Tilsammen omtrent 37 husstander. Ordfører Jens Grimstad var lærer i mange år ved Forsnes skole og ved skolen på Andersskog.

Før skolen på Forsnes fikk innlagt vann og elektrisk strøm, fyrte de med torv i ei grue. Lys fikk de fra pe-tromaksen som hang ned fra taket. På 17.mai og ved juletefester kunne det være utfordrende med tanke på

å bære inn og varme tilstrekkelig med vann til kaffen og oppvask. Vaskehjelpa drog tidlig til skolen for å tenne opp i grua for å varme opp klasserommet til læreren og elevene kom.

Til renholdet tok hun med seg varmt vann hjemmefra. Beboerne i området skaffet ved og torv til skolen. Etter krigen fikk de kjøpt kull til oppvarming.

Elever ved Forsnes skole sammen med sin lærer Jens Grimstad, skoleåret 1952/53. Foran f.v. Anne Solfrid Forsnes, Marit Aune, lærer Jens Grimstad og Inger Breivik. Andre rekke f.v. Ottar Aksel Nilsen, Harry Magne Mittet, Johan Andreas Dahl, Jens J. Grimstad, Jan Forsnes, Ruth Ottervik og Egil Kvam. Bak f.v. Anna Dahl, Bjørg Kvam, Marie Forsnes, Jorunn Aune, Gunvor Ottervik og Jahn Andreas Ingebrigtsen. Småskolen holdt til på Forsnes helt fram til 1977.

Bispøyen skole

Den første skolestua for Bispøyen ble bygd på Burøya i 1884. I 1927 ble skolen flyttet til Olderøya. Årsaken til det var at på Burøya var det vanskelig å skaffe innløsning for elevene som måtte bo heimefra. Solbakken skole på Olderøya ble bygd i 1 ½ etasje, ca 75 kvm med sju rom, kjøkken, kjeller og uthus. Midt på 1950-tallet var det rundt 44 husstander med over 300 innbyggere som bodde i kretsen. Skolen var tredelt. Bispøyen skolekrets omfattet Burøya, Henriksøya, Edøya, Lamøya, Olderøya, Monsøya, Snåsøya og Torsøya.

Skolen ble lagt ned i 1969. Det ble da opprettet båtskysst til Helsøysund skole så lenge det bodde elever i Bispøyen. Ordningen varte fram til 1985.

Minner

Marianne Olderø (f. 1945)

forteller fra skoletida på Olderøya:

-Jeg begynte skolen da jeg var åtte år grunnet flytting fra Frøya. De fleste elevene måtte innløsjes til familier på øya, noe som gikk greit for de fleste. Jeg var heldig og fikk bo hos min tante, sammen med to andre og husets datter. Vi hadde det veldig moro sammen, men vi gikk nok tante og onkel på nervene til tider.

Skoledagen begynte med sang. Deretter måtte vi - til noens skrekk - ta ei skje tran. Så var det religion med salmevers som skulle kunnes på rams. Husker spesielt en salme "Velt alle dine veie og all din hjertesorg".

Den var ikke lett og lære! I friminuttene lekte vi siste par ut, tre mann i vind, slå på ringen og sisten. Noen ganger lekte vi bondegård. Den med de største puppene var ku, den tykkeste var gris og den største og sterkeste var hest. Ikke alle var fornøyd med uttaket forståelig nok. Jeg var sau, uten helt å forstå hvorfor.

Juleunderholdning ved Olderø skole i 1957. Torunn Johansen og Hanna Hegerberg underholder. T.h. Dagrun (Olderø) Nilsen. (Bildet lånt av Heidi Johansen / Marianne Olderø)

Læreren vi hadde de to første årene var veldig glad i å lese eventyr og historier for oss. Min søster som gikk i storskolen fortalte om en bok som het "Hun som fikk navnet Loretta". Den var veldig populær blant klassens gutter. Det var sterk kost på den tiden og den ble faktisk fjernet fra skolebiblioteket.

En gang i året kom helsesøster. Da var det veiing, måling og pirquet. De tøffeste guttene besvimte, så det var en dramatisk opplevelse. Det var stas å veie mye, så vi spiste og drakk det vi greide den dagen. Ja, tida har forandret seg.

Årene gikk og vi svermet og var småforelska. Da jeg var 12 -13 år fikk jeg mitt første kjærlighetsbrev. Det var ikke langt, men det lød: «Jeg elsker deg fordi du er så fager». Det er første og siste gang jeg har fått en slik kommentar, men du verden for en selvtillit de ordene gav!

Forplantningslære hørte vi ingen ting om i skolen. Det mellom midja og knærne var et tabu emne, men vi fant no ut av det, vi også.

Skoleturene til Trondheim, Kristiansund og Lillehammer var populære. Ordet mobbing var ikke oppfunnet, men erting var det nok noen som fikk oppleve mer enn andre, det skjønner jeg nå. Stort sett hadde jeg syv fine år på skolen, med seks forskjellige lærere.

Ann-Björg Strøm (f. 1940) minnes skoletida i Bispøyan:

-Jeg vokste opp på Olderøya i Bispøyan. Elevene kom fra forskjellige øyer, i alt ti øyer, og det vi i dag kaller skoleskyss fantes ikke. Foreldrene hadde selv ansvaret for at ungene skulle komme til skolen. Det var ikke snakk om dagpendling, og framkomstmidlet var robåten. Været kunne da som nå være noe skiftende, og ikke alle dager var det framkommelig, selv om turen gikk mellom holmer og skjær. Løsningen var da at elevene ble innlosjert på den øya der skolen var, først Burøya og senere Olderøya, så både min mormor og farmor hadde skolebarn i sin husholdning.

-Her vil jeg fokusere på hvordan det kunne være for en sjuåring å måtte reise hjemmefra for å bo hos - for dem - fremmede mennesker. Var de heldige, så hadde de kanskje en bror eller søster som gikk i samme klasse i småskolen. (elever fra 1.-4.klasse). Det kunne være tryggheten i den store skuvsenga etter at lampen var slukket i det store soverommet.

Heldigvis var det 3-4 slike skuvsenger på loftet, og i de andre sengene var det også unger fra de andre øyene som hadde det likens. De lengtet hjem til mor og far.

Etter hvert som de ble mer kjent med hverandre, utviklet det seg for mange en vennskap som varte hele

Olderø skole, Kvenvær, 1956/57. Elevene er f.v. Anne Liss Henriksø, Perly Henriksø, Bjørg Monsø, Hanna Hegerberg, Marianne Ulriksen, Harald Monsø (foran), Grete Olderø, Arne Furuwik, Kari Johansen (Burø), Torunn Johansen, Bodil Olderø, Nils Erling Olderø og Atle Arntsen. (Bilder lånt av Heidi Johansen / Marianne Olderø)

Elever i leik ved Olderø skole. (Bilder lånt av Heidi Johansen / Marianne Olderø)

livet. Men gleden var stor da de på lørdags ettermiddag kunne komme heim og hadde fri, kanskje to uker.

Men hvordan hadde de det? Jo, mat fikk de naturligvis. Tørrmaten hadde de med, og med hjelp av de voksne gikk det som regel bra. Kanskje ble brødet noe hardt etter hvert, men når matmor stekte potetkaker om høs-

ten, var det et skikkelig godt måltid: Nonsmat, potetkak med sirup på. Middagen kokte matmor, og da fikk alle det samme. Det var enten fersk fisk, salta fisk, spekesild, sildsuppe eller fiskekaker. Det kunne bli ei ganske stor gryte, især når det var seks-sju-åtte gutter i den beste voksteralderen. Og ikke alltid hadde familien nok mat å sende med dem heller, så da måtte far ro den lange veien med ny forsyning.

Dette var i tida før vi fikk elektrisk strøm, ingen fryse-muligheter, svartkomfyr på kjøkkenet og et spiskammers for å oppbevare maten. Noen hadde sin egen matkiste. Kjøkkenet var som regel ganske stort, komfyren var varmekilden, der kokte de maten og tørket klærne. Klesvasken fikk vente til ungene kom heim. Vinterstid, i regn og sludd, var det nok ikke bare enkelt å holde seg tørr på beina i tresko og ullgenser til ytterplagg.

På kjøkkenet skulle også leksene gjøres. Da var det store bordet godt å ha. Her ble både salmevers og katekisme pugget og noen regnestykker gjort.

Bestefar i huset hadde også sin plass ved bordet. Han skulle bøte garna sine, men var også en ressurs når det gjaldt å kontrollere om alle Jakobs sønner var med i opp-

tellingen. Han hadde lang erfaring fra sin egen skoletid, men også etter alle som hadde hatt sin skoletid i huset.

Etter kveldsmat og lekselesing var det kanskje litt tid til et eventyr eller noen gåter. I min barndomsheim var det bestefars oppgave.

Og så var tida inne til å finne plassen sin i skuvsenga. En av de voksne, helst ei ugift datter som bodde heime, hadde da oppgaven med at alle fant sin plass, slukke parafinlampa og si god natt. For ungene var det nok å telle dagene til far kom for å hente dem, bare to netter til, og så var de heime ...

Noen lærere ved Olderøy skole:

Nils Berglia, Olav Skollenber, Nøtterøy, Liv Lindvik, Nordfjord, Inger Kristoffersen, Horten, Bjørg Jakobsen Oslo, erstatningslærere: Annbjørg (Olderø) Strøm, Birgit (Sjøvang) Lien, Kvenvær, Perly Henriksø Helsø, Kvenvær.

Lærere ved Helgebostad skole:

Liv Melandsø 1937-38, Ingeborg Lykken 1938, Starkad Finsås 1941, 42 og 44, Svein Urn 1939-40, Kari Solem 1943, Aslaug Lykken 1944.

Takk til:

- Om Kvenvær kommune: Perly Helsø, Marianne Olderø, Aud Ulvan, Kjell Faxvaag, Marit Wigum Solheim
- Om Ytre Kvenvær: Else Schei
- Om Fornes krets: Aud Ulvan, Marit Wigum Solheim

Kilder:

- Norges Bebyggelse, Kvenvær kommune
- Atle Grimstad: I utkanten

ERLING BØHLE

Kvenvær skole – et 50-årsminne

Det stod ikke skrevet i stjernene, ei heller noen andre steder, at jeg skulle bli lærer. Ingen i min familie hadde noen form for høyere utdanning. Mor var av bonde- og gruvearbeiderslekt. Far kom fra fiskerbåten. Etter en litt omflakkende tilværelse, kjøpte de seg et lite småbruk på Kvål i 1944. Der kom jeg til verden året etter.

Da jeg våren 1964 stod på trappa på Trondheim katedralskole med bevis for examen artium, ante jeg ikke hva jeg skulle gjøre. En ting var helt klart: ikke lærer!- Det ble journalistikken. Først Gauldalsposten på Støren, deretter Arbeider-Avisa i Trondheim. Så kom Forsvaret og tok meg. Sersjant. Jeg var og er ingen kriger. Kanskje var jeg ikke journalist heller. Svart kaffe, tjukk sigaretttrøyk, bokmål og å bo i byen. Nei, det ble jeg fort lei av. Jeg kunne jo søke på en lærerpost, sånn bare for å sjå hvordan det var.

Slik havna jeg på Skårøya i 1967.

Jeg hadde kjøpt meg en gammel Moskvitc, og med den la vi av gårde til Orkanger, over Hemnkjølen til Kyrksæterøra og ut til Storodan. Den gangen måtte vi bestille fergeplass, og det hadde jeg gjort. U 80818, men mannen på fergeleiet hadde notert 8818 (uttales likt). Vi rydda opp i misforståelsen, og Hitra vinka i det fjerne. Jeg hadde avtale med Rolf Fjeldvær. Han var stortingsmann, men jobba litt på skolekontoret om somrene. Jeg kjente Rolf litt fra før. Vi (jeg var forlovet med Wenche) kom til Strandebakke og overnatta der. Marit og Rolf ville vise oss skolen dagen etter. Rolf mumla noe om at han hadde bestilt båtskyss. Jeg var overbevist om, etter å ha studert kartet, at skolen lå i Kvenværet (Helsøysund), og ble vel litt forskrekka da det gikk opp for meg at vi skulle ut i Kvenværsøyene.

*Erling Bøhle hadde sitt første år som lærer ved skolen på Skårøya.
(Foto Hitra-Frøya lokalavis)*

Etter å ha kikka på skolen, klasserommet og leiligheten, gikk båtskyssen tilbake, og vi fortsatte mot Straum.

Ved bekken like før Husvatnet stoppa vi og rasta. I ettertid har jeg skjönt at kanskje var det første turen familien Fjeldvær gjorde rundt øya. Det var ikke så lenge sia vegen mellom Straum og Gryta var ferdig.

Etter ny overnatting på Akset, reiste vi heim. Glemsens slør har lagt seg over mye, men jeg mener å erindre at vi holdt et lite familieråd. Var det mulig for en granskogens venn og jomfruen fra Trondheim å slå seg ned der i havgapet. Det var mulig, og det ble et begivenhetsrikt skoleår. Kommunen skaffa et salongbord og to stoler, og på loftet la vi en madrass på golvet.

Så var det bare å begynne: Fire unger kom roende over fra Gangstøa. Det var Jan, Anne og Inger Strømmen og Unni Strømsli. Fra Hakkbuan kom Jorunn Bertelsen i motorbåt med onkel Sigurd Sandås. Slik var det hele skoleåret når været var brukbart. Ble det for ille, måtte ungene fra Strømmen og Unni kripe på svaberget og gå rundt. (For ukjente så henger de tre øyene Strømøya, Gjössøya og Skårøya sammen, i allfall på fjære sjø.)

Jeg hadde et brevkurs i pedagogisk psykologi, men om jeg var noen god lærer, vet jeg ikke. Ingen var like gamle, så det ble mye personlig oppfølging. Førsteklassingen var i overkant skolemoden. Hun hadde det grunnleggende klart og kunne snappe opp det de eldre jobba med. Atferdsvansker slet vi ikke med, men en gang gjorde de meg et skikkelig puss:

De hadde plassert en plastsitron full av vatn i dørgotten. Etter matfrie kom jeg i bra fart, og skulle lukke døra etter meg. Vassspruten kom nærmest som en laser og traff med bak på låret. Fulltreffer!

De ordene der fulgte, passer ikke i et klasserom!!

Vi benyttet en hver anledning til å gå på ski. Det kunne bli dårlig med gymtimer, så jeg hadde ikke dårlig samvittighet for at vi kunne bruke hele økta etter matfrie til skiaktiviteter. Vi viste jo aldri om snøen lå til dagen etter.

Det kom invitasjon fra Barman skole til skoleskirenn. Vi meldte oss på og dro av gårde. Mange år etterpå fortalte Helge Nilsberg, som den gang var rektor på Barman, at han var imponert over skiteknikken og gutsen til ungene fra Kvenvær skole.

En skoletur måtte vi også ha. Vi fylte Moskovichen med de tre eldste, dro til Melhus og innlosjerte oss på hytta

til svigerforeldrene mine. Jeg husker at vi var på Vassfjelltoppen, og det syntes ungene var flott.

Den 4. november gav jeg ungene fri etter første økta, og så dro vi til Kvenvær kirke og gifta oss. Vi hadde med oss et vennepar fra Trondheim, og Ole Paulsen pynta den blå sjarken sin med et norsk flagg, og vi satte kursen mot kjerka og ekteskapet.

Litt for hastig kanskje, for sko og pynt som bruden skulle ha i kjerka, sto igjen i en bag på Paulsens kai. Det ble ikke oppdaga før vi la til i Stein. Det ble oppstandelse. Res. kap. Thorvald Dannevig trøstet og mer enn antydde at når Sandy Shaw hadde vunnet Melodi grand prix barbeint, så kunne han vel vie ei ungveitj fra Trondhjem i håssålæsten.

Flere år etterpå ble vi minnet på denne hendelsen: «Ja, det var dere ja. Det var du som ikke hadde sko da du gifta deg. Hø –hø!»

Men det er ikke sant. Sigurd Sandås kom med sjarken sin i ekspress med en bag med sko og diverse utstyr. Og Dannevig talte over Galaterne 6.2.: Bær hverandres byrder.

Aldri har vel en tekst passa så godt, - og ekteskapet har holdt.

Dette er 50 år sia, og alle skjønner at mobiltelefonen ikke eksisterte. Fasttelefonen eksisterte heller ikke. I allfall ikke på Kvenvær skole. Viss jeg hadde behov for å ta kontakt med omverden, det vil si skolekontoret, kunne jeg låse med inn på nærmeste, fraflytta gård. Eieren har flytta på gamlehjemmet, men telefonabonnementet var ikke oppsagt. Skulle vi imidlertid ringe heim til foreldrene våre, måtte vi over på Gjössøya. Der lå telefoncentralen. Det sier seg sjøl at det ble ikke så mye ringing.

Et par ganger i uka kom Karl Fjeldvær med m/k Ansnes fra Trondheim. Da ble det liv på Gjæssøya. Det kom varer og det kom post. Kallene satt på åttinger og taukveiler, og venta på at Oddlaug fikk sortert posten, og så ble det høytidelig utlevering.

Vi ble kjent med alle, men ikke med Martin Skaaren. Han var på stortinget. Mange år seinere tok jeg utdanning i samfunnsfag, og ei samling ble lagt til leirskolen. Der skulle Martin Skaaren ønske velkommen og fortelle om Kvenvær i gamle dager. Da jeg presenterte meg for ham, beklaget han at han ikke hadde tatt imot meg. Jeg var den første læreren på Kvenvær skole som han ikke personlig hadde tatt imot.

En lørdag kom ungene på skolen, og jeg så at nå var noe galt. Johan Strømmen hadde dratt ut for å dra krabbeteiner kvelden før, og han var ikke kommet tilbake. Jeg skjønnte at her var ikke rom for skole, og Wenche tilbød seg å følge dem heim igjen. Jeg strøk ned på kaia til Ole Paulsen, og kom med i en sjark. Vi kom fram til en plass der det var samla flere båter. Vi så mastetoppen stikke opp over havflata, og så sjarken under vatn. Johan var dratt opp i en av båtene. Han hadde drukna. Der båten hadde gått ned, var det slett ingen krabbeteiner, og karene la ut seg imellom hva som kunne ha skjedd. Hadde han sett etter raktømmer? Hadde han gått for full fart for så å tverrstanse? Hadde bølga skylt inn over båten bakfra? Hadde han prøvd å komme seg i land, men han kunne ikke svømme og hadde oljehyre og sjøstøvler.

Langsamt satte prosesjonen seg i bevegelse mot Strømmen. Først en båt med liket. Tilslutt greide de om få opp Johan sin båt så mye at den flaut. Den ble taua til Strømmen. Det gjorde et voldsomt inntrykk på meg. Jeg hadde sett bestemor i kista, men dette var noe annet. En sprell

levende kar, far til tre av elevene mine og far til flere; Eva var bare 4 år, Astrid og Sonja gikk på ungdomsskolen. Nå lå han død i dørken i naboens sjark.

I Strømmen satt Nelly og sydde. Fra radioen lød Flieflot Breims «Ut mot havet» Mange år seinere sang vi «Ut mot havet» i Ut-Hitra songlag, og hver gang tenkte jeg på Johan Strømmen. Ja, det hender fortsatt at jeg blir fuktig i øyekroken når jeg hører den.

Det var bestemt at dette skoleåret skulle være det siste, og at ungene skulle skysses til Helsøysund. Nå ble det en diskusjon om dette var riktig. Nelly og Asbjørg og Oskar Strømsli ville gjerne ha ungene boende heime et år til. Vi forfatta brev til skolestyret, og jeg fikk fullmakt til å møte skolesjefen.

I Fillan møtte jeg Sekkelsten. Han hadde piggsveis, og minte meg om Bjartmar Gjerde. Jeg forklarte hva som hadde skjedd, og hva foreldrene syntes om å sende fra seg barna i denne situasjonen. Han var byråkrat og hadde et skolestyrevedtak å forholde seg til.

Men resultatet ble at Kvenvær skole fikk bestå ett år til, og jeg begynte så smått å forberede meg på å møte opp igjen til høsten. Først skulle jeg bare til Støren for å vikariere i Gauldalsposten.

Imidlertid dukka det opp et brev i posten hos Oddlaug Rognvik: Student Erling Bøhle hadde kommet inn ved Stord off. lærarskule. To år etterpå begynte jeg ved Hitra ungdomsskole. Hitra ungdomsskole/ Fillan sentralskole skulle bli min arbeidsplass i 17 år.

Men det er en annen historie.

SANDSTAD KOMMUNE

I Sandstad som i de andre kommunene på Hitra, var det omgangsskole på enkelte gårder i hver skolekrets, to eller tre steder etter kretsenes størrelse.

Det fins protokoller, de eldste fra 1860-åra. En «hovedprotokoll» er fra 1861 brukt i «Indhiterens søndre Skoledistrikt» som den gangen omfattet Akset, Balsnes, Kvammen og Værøe skolekrets. Den er også autorisert til hovedprotokoll for 16. skoledistrikt i Hitteren prestegjeld av daværende sogneprest Friedrichsen. De gamle protokollene gir oss i dag et innblikk i en uvirkelig tid for oss. Livsforhold som synes fjerne og uforståelige, hvor vi kan lese mellom linjene om sosiale rangforhold, ulike økonomiske kår, om bitter nød og fattigdom med sorg og savn, tidlig sykdom og død. Fra 1872 kan vi lese at det i en krets var 13 skolebarn, tre gårdmannsbarn, tre husmannsbarn og sju «pleiebarn». Det siste forteller oss noe om forholdene.

En av de første omgangsskolelærerne som omtales er Lars Jonsen, som skal ha vært en på mange måter særdeles vel utrustet mann. En usedvanlig flink taler og med en håndskrift som nærmet seg de trykte bokstaver. Etter han kom Ole Leer (fra Melhus) i de østre kretser og Johan L Akset i de vestre, begge betydelige personer i sin tid. Leer ble også den første ordfører i Fillan og Sandstad kommune i 1876, og fikk alle de ombud som kunne legges på en mann. Han skal ha vært meget streng i sin skolemestergjerning, og etter tidens skikk ikke alltid så lett på hånden.

Av andre lærere fra eldre tid kan nevnes Bernt Slettvold, Marie Schrøen, Aas og Brunstad. Etter hundreårskiftet Ole L Aalmo som var lærer på Strand i perioden 1903 til 1929. Også han var ordfører og hadde ellers de fleste ombud en kommune kunne å legge på en mann.

I begynnelsen av 1880-årene fikk Sandstad de første skolehusene. Den aller første ble bygd på Strand og tatt i bruk i 1883. Akset fulgte i 1885 og Utset visstnok i 1886. Kvammen fikk sitt skolehus først i 1925, og Balsnes krets har i alle år leid skolelokale. Alle skolehusene var av den gamle, en-etasje typen med en skolestue, kammers, kjøkken og i enkelte tilfelle som på Strand, et lite kvistværelse under taket. Kammeret ble i svært mange tilfeller lærerens «familiebolig». Med 3-4 barn ble plassen temmelig begrenset.

Strand skole ble snart for liten for det store barnetallet i kretsen, allerede i begynnelsen av 1900-tallet var elevtallet 80, og skolen var 3-delt. I 1905 hadde 1.klasse hele 34 elever. Det var stort behov for nytt skolebygg, og dette sto ferdig i 1907-08. Det nye skolehuset fikk to klasserom med sløydsal og lærerbolig med fire værelser i tredje etasje. Skolen ble etter den tids standard et av de beste skolebygg på landsbygda i Trøndelag.

Skolehuset ble en del ombygd i 1952-54. Skolen på Strand var 5-delt, mens de øvrige kretsene i kommunen hadde 2-delt skole helt fram til sentraliseringen startet i slutten av 1950-åra.

Akset skole

Akset på Innhitra var egen skolekrets fram til 1958 da den ble slått sammen med Strand. Det skjedde samtidig med at Utset krets ble nedlagt. Kretsen fikk egen skolestue i 1885, bygd like ved Kvennavika av tømmer fra nabolaget. Det var todelt skole, med småskole fra 1.-3. klasse og storskole fra 4.-7.klasse. Elevtallet varierte over tid, men de siste åra det var skole på Akset var det fem-seks elever i småskolen og ti-tolv i storskolen.

Skolen var fra starten av tradisjonelt innredd med klasserom og en spartansk lærerbolig i første og andre etasje. Seinere ble det påbygd gang og et lite kjøkken på øversida. Klasserommet hadde vinduer mot Trondheimsleia. Fra klasserommet gikk det trapp opp til loftet. Der oppe var det garderobe og lager for gamle bøker og gammelt skoleutstyr.

Siste året det ble holdt ordinær skole på Akset var skoleåret 1955-56. De som gikk ut sjuende klasse det året, var de siste elevene som gikk hele folkeskolen på Akset. Det var en ganske stor klasse med seks elever: Kari Holm, Randi Sandstad, Oddvar Lillemo, Reidun Utseth, Karin Tørstad og Helge Strøm. I si skoletid på Akset hadde de først Tormod Aalmo, deretter Ruth Ratchje, så Magnus Jøndal i femte klasse og til slutt Rolf Fjeldvær i sjetten og sjuende klasse. Skoleåret 1956-57 gikk de fleste av sjuendeklassingene fra Akset framhaldsskole på Strand.

Rolf Fjeldvær var den siste læreren som holdt vanlig skole på Akset. Han var en særlig pådriver for 4H, som brukte Aksetskolen som sin base, også etter at skolen var nedlagt.

Etter at skolen var nedlagt, ble den i noen år fram til nyskolen på Strand stod ferdig, brukt til undervisning i håndarbeid for jenter. Det foregikk gjerne på forsommeren, etter at den ordinære skolen på Strand var over.

Akset skole på Innhitra i Sandstad gamle kommune.

Elever fra Akset skole på tur til Halten i 1933. Guide var Arne Ratchje. Turen gikk med «M/K Bruse» og skipper Herlof Seehuus, til Nordbotn, derfra med rutebåt "D/S Yrjar" til Halten. Helt foran Aage Aalmo, videre bakover Magnar Tørstad, Leif Holm, Laila Haugland, Reidun Utseth, Karin Tørstad, Ingeborg Aalmo, Gudrun Tørstad, Jenny Elvemo (i midten), Turid Kvernmo (til høyre) og Arne Ratchje (Bildet utlånt av Reidun Sundet)

Elever med foreldre ved Akset skole (Innhitra) 17. mai, trolig i 1948. Foran f.v. Reidun Lillemo, Oddvar Lillemo, Helge Strøm, Kari Holm (usikkert), Arnfinn Strøm, Greta Stien, Otto Utseth, Karin Tørstad, Synnøve Hafsmo, Åge Aalmo, Jan Kjørsvik, Godtfred Solbakken, Rolf Norheim, Finn Haugland, Helge Olsen, Leif Holm, Eva Aalmo, Laila Haugland. (to gutter med ryggen til er ukjent). Bak f.v. Alfild Haugland, Ellen Lillemo, Johan Hjertås, Gudmund Gjertås, Torfinn Strøm, Eva Haugland, Rolf Haugland, Liv Elvemo, Nils Strøm, Karl Holm, Trygve Holm, Karoline Utseth, Oddmund Strøm, Fritjof Hjertås og John Aalmo. (Bildet tilhører Kystmuseet)

Ellers ble skolestua brukt av grendas lag og foreninger til små arrangementer utover 1960-åra. Skolestua ble solgt til private i 1972, er i dag delvis ombygd og er i aktivt

bruk som fritidshus. Katetret fra Akset skole er i dag utlånt til den historiske skolesamlinga i Gammelskolen på Strand.

Balsnes skole

Balsnes skolekrets hadde ikke egen skolestue. Undervisningen foregikk for det aller meste i husa på Balsnesau-net hvor lærer Karen Strøm bodde. Det var bårstua som vanligvis ble brukt til skolestue, men både under jakta og om sommeren ble pultene flyttet ned på låven og skolestua gjort om til stue. Om sommeren ble bårstua leid ut som sommerhus. Når det var skole i bårstua, bodde også læreren på Aune. Flere fra lærerfamilien Aalmo startet sin karriere i bårstua på Aune.

I perioder ble det også holdt skole i ungdomshuset Aunåa, som ligger på eiendommen Balsnesau-net. Huset og tomte ble aldri utskilt fra hovedbruket med eget gårds- og bruksnummer.

Kretsen ble slått sammen med Strand i 1955. Karen Strøm, gift med Birger Strøm, var lærer både på Balsnes og Kvammen. Det vekslet med en uke skole og en uke fri for elevene ved flere skoler på denne tida. Ofte var det slik at en lærer var alene om lærergjeringa ved to skoler.

Balsnes, Kvammen og Akset var felles skolekrets i perioden 1866 – 1908. Egen krets fra 1909 – 1955 da den ble overført til Strand.

Den siste læreren på Balsnes

Karen Strøm (f. 1900 - d. 1991) bodde på Balsnesau-net, Sandstad gamle kommune. Hun var lærer i kretsene Balsnes og Kvammen der hun vekslet mellom skolene med en uke på hvert sted. Annenhver uke skole og annenhver uke fri for barna, og slik var det i de fleste skolekretsene midt på 1900-tallet.

Karen var født i Aure i 1900 av foreldre Kristi og Anders Bratset. Faren var lærer og kirkesanger. Karen reiste over Trondheimsleia og kom til Hamna da hun var 17

*Elever fra Balsnes. Bildet tatt av Hestmann i 1948.
(Foto utlånt av Arne Steinar Andersen)*

*Lærer Karen Strøm giftet seg med Birger Strøm på Balsnesau-net.
Karen Strøm var den siste læreren i Balsnes og Kvammen
skolekretser*

år, hvor hun skulle være guvernante i to år. Den unge, målbevisste jenta reiste etter hvert til Oslo der hun gikk toårig lærerskole og fikk en god eksamen.

Hun fikk lærerpost i Valsøyfjorden, og i 1927 giftet hun seg med Birger Strøm fra Balsnesaunet. De bosatte seg på hans heim plass, og Karen fikk først vikarjobb som lærer i skolekretsene Balsnes og Kvammen, og i 1940 ble det fast ansettelse.

Balsnes krets hadde ikke egen skolestue, og det var «bårstua» på Balsnesaunet som fungerte som skolestue, og i perioder holdt man også til i ungdomshuset Aunåa. Karen fortsatte i læreryrket fram til 1962, da var det skole kun på Kvammen. Balsnes krets var allerede overført til Strand.

Rett etter krigen var det ikke vei mellom Balsnes og Kvammen, og Karen minnes hun måtte ha båtskyss til Kvammen og det ble nødvendig å bo borte. - Men jeg var så heldig å få snille vertsfolk bestandig. Jeg bodde hos Nanna og Henning Myren, og bedre vertsfolk kunne jeg ikke ønsket meg, forteller hun til lokalavisa.

Da veien omsider kom, kjørte hun moped til Kvammen. Men hun husker også fra den veiløse tida når hun skulle heim i helgene. Det kunne være mye snø og da gikk hun på ski. Om sommeren kunne hun også gå nede ved sjøen, langs fjæra. Da tok hun av seg sko og strømper for å vade over bekker og elver, men fram kom hun.

Hun trivdes med skolejobben. -Jeg hadde et godt forhold til elevene og kaller dem den dag i dag for «ongan min». Jeg føler jeg er som ei mor for dem, og jeg er så glad for at det nesten uten unntak, har gått dem godt i livet og at de har stelt seg bra. Jeg er så lykkelig når jeg treffer dem iblant og forstår at de ikke har glemt meg, sier Karen Strøm.

ARNE STEINAR ANDERSEN:

Kvammen skole

*Kvammen skole, foto tatt ca 1940.
(Foto tilhører Arne Steinar Andersen)*

Kvammen skolekrets fikk sin egen skolestue i 1925/1926. Skolen ble bygd på Nessa, bygget står der den dag i dag, og ble i 1966 overdratt fra Hitra kommune til Kvammen velforening og tjener som grendehus. Huset er både påbygd og restaurert på dugnad i løpet av årene.

Kvammen krets ble slått sammen med Strand 1963, og elevene ble kjørt i buss den lange veien på 3-4 mil hver vei. Overføringen til Strand gikk ikke uten protester. En del foreldre streiket og holdt sine barn heime fra skolen i skoleåret 1963/1964. Barna som streiket møtte på Strand til nytt skoleår i august 1964 og måtte ta opp ett skoleår.

I gamle papirer fins en del fakta om Kvammen skole og skolestua. I Norges bebyggelse står det at Nettet skole, som den først ble kalt, ligger på det som på folkemunne kalles Nettet. Den fraskilte delen fikk navnet Kvamneset. I boka står det at skolestua ble oppført i tidsrommet 1923-1924. Dette stemmer ikke helt med papirene om

saken. Det første som dukker opp er et brev til Kvammen krets v/kretsformann Sten Lund i Bugen, datert 9. juni 1919. Der ble Kvammen krets pålagt av Sandstad skolestyre å få tak i byggetomt til skolehus med lærerbolig og adkomst. Skolestyret ville ha tegning med plan og kostnadsforslag. Fristen ble satt til utgangen av 1919. Brevet undertegnet And. Lykken.

Det dukker opp flere brev etter hvert der det er usikkerhet om hvem som skal betale dette. Og sist i brevet kom trusselen om at skoleloven av 5.mai 1918, kunne åpne for ekspropriasjon. Det ble sikkert mange diskusjoner om valg av tomt, og det virker som Sandstad skolestyre ble bedt om å ta seg av saken med tomt.

Det står klart i brevet at kretsen ikke kom til enighet om plassering av skolehus. Skolestyret hadde vært på befarings på Kvammen, og 21. april 1923 kom resultatet av denne befaringen: Tomten må velges på Julius Kvams gård på Nesset på den lyngmo som han dertil har utpekt. Tomtens utstrekning er på 1,5 mål, og den må utstikkes og skyldsettes snarest. Julius Kvam forlangte 100 kroner for tomten, datert 23.april 1923. Tinglysingsdato ble 7.september 1925.

Prosessen med anbud og bygging beskrives i et brev fra ordfører O.L. Aalmo, sendt til kretsformann i Kvammen krets, Arne Andersen. To snekkere var aktuelle, Daniel Kuløy som forlangte kr 7.700, og et fra Bernhard Ulvåg på kr 7.000. Men det virker som Kuløy ble foretrukket da han allerede hadde levert materialer for kr 2.200 som fylkesskolestyret skulle betale. Ordføreren ba om at arbeidet måtte påskyndes mest mulig da overtilsynets tilatelse til bruk av det gamle lokalet var gått ut.

Det eksisterer leiekontrakt med Sten Lund i Bugen om å leie ut lokale til skolebygning på gården Birkelund fra 10.juli 1925. Det ble neppet skole i Kvammen skolehus

Elever fra Kvammen på skoletur til Molde og Sunndalsøra i 1963, siste skoleåret ved Kvammen skole. Bildet er tatt om bord i B/F «Gisle». F.v. Oddbjørg Andersen, Irene Kvam, Jorunn Wold, Kjell Kvam, Gerd Lund og Inge Wold. I bakgrunnen Eldar Grønseth Hjorthol, som var lærer dette siste året. Ved siden av han Anne Marie Kvam. (Foto Arne Steinar Andersen)

før skoleåret 1926/27. Det finner en ut fra gamle skoleprotokoller.

Etter at skolehuset ble tatt i bruk viser papirene at det pågikk en årelang korrespondanse om manglende innbetalt husleie og derfor manglende vedlikehold. Sitat: «Skolehuset i den stand det nå er staar og forfalder».

Sandstad herredsstyre vedtok i møte 17. januar 1938 å overta samtlige skolehus i kommunen fra 1. juli 1938. Da ble også gjelden og skatterestanser overtatt av Sandstad kommune.

11. februar 1938 gikk det brev fra Sandstad kommune til Sør-Trøndelag fylkeskommune med overslag for oppføring av uthus med WC for gutter og jenter samt vedbod. Et bygg på 12,5 kvm hadde et overslag på kr 387. Når uthuset ble bygd ferdig kommer ikke fram, en såpass

beskjeden sak måtte behandles i Fylkestinget, står det skrevet 19. februar 1938. Undertegnet Sandstad skolestyre, Trygve Kvernmo.

I tegningene av uthuset er det også detaljert plan for lekeplass. Den kostet mange ganger så mye som uthuset, kr 1.590. Her var det mye arbeid med grøfting, sprengeing og gjerding. Men saken ble tydeligvis lagt på is, for først 20. januar 1947 kommer brev fra skolestyret der det er nevnt at de må pålegge kretsen å gjøre sitt beste for å få utført dette. Fylket hadde bevilget kr 1.000 to ganger, men siden det ikke hadde skjedd noe, var skolestyret nå redd for at pengene ble trukket tilbake, skrev Arne Fredriksen, på vegne av Sandstad skolestyre.

Etter dette ble det fortløpende i saken, men da hadde det gått hele ni år sidene tegninger og pris var klar. Tegningene var laget av Arne Andersen. Uthus til vedlager og utedo sto ferdig i 1948. I 1954 ble det kjøpt til et areal på 0,5 mål av Sofus Kvam for 100 kroner. Da fikk skolen rett til adkomstvei. I starten ble Nessets gårdsvei brukt, men i 1955 ble det bygd ny vei. Sofus Kvam satte som betingelse at hele skolens område ble gjerdet inn. I samme overenskomst ble det gitt tillatelse til vassanlegg. Det ble laget brønn, og Nesset og skolen halverte utgiftene.

Det ble holdt skole på Nesset fram til juni 1963, da ble skolekretsen overført til Strand med oppstart der 19. august 1963.

Skolestua på Kvammen ble stående tom en periode. Hitra kommune sto som eier fram til Kvammen krets fikk brev fra kontorsjef Knut Wolden, datert 31.05.1966, der han skriver at skoledirektøren har godkjent at skolestua overdras til Kvammen krets, og at kretsen selv må ordne forsikring av huset. Dette resulterte i at det ble holdt folkemøte i Kvammen forsamlingshus, som det da ble kalt.

På møtet ble Kvammen velforening stiftet med Gustav Kvam som første formann. 15 personer møtte opp. Tida går – og nå har laget rundet 50 år!

Kvammen skolekorps 1960

Kvammen fikk Hitras aller første skolekorps. Det er Kvammen skolekorps som ble starta i 1959 og eksisterer bare et par års tid. Pensjonert lærer Karl Brenne fra Oslo hadde hytte på Kvammen, og det var han som tok initiativ til å starte korps med de unge i grenda. Han fikk låne med seg instrumenter fra Oslo som ble benyttet av de håpefulle musikerne. Men det var ingen dirigentlenter i bygda, slik at korpset var uten dirigent i lange perioder da Brenne ikke ferierte på Kvammen.

Bildet er tatt utenfor Kvammen skole, der korpset spilte ved en julefest (1960?) Ved oppstart var det 15 unge som var med.

Kvammen skole hadde Hitras første skolekorps i 1959-1961. Dirigent og initiativtaker var Karl Brenne, pensjonist og hytteeier på Kvammen. På bildet f.v. Nora (Wågen) Strømsvik, Arne Steinar Andersen, Anny (Kvam) Skauge, Jorunn Wold, Marit Kvam, Elly (Korshavn) Brustol, Kjellrun (Kvam) Storø og Synnøve (Lund) Hanssen.

Strand skole

Det første skolehuset vi hører om i Strand krets ble bygd i 1883. Det var av den gamle en-etasjes typen med et klasserom, kammers, kjøkken og et lite kvistværelse under taket. Kammerset var i henhold til skoleloven, lærerens «avtreddelsesværelse», men ble også lærerens familiebolig. Kjøkkenet måtte også deles med den som hadde renholdet av skolestua.

Allerede i begynnelsen av 1900-tallet var det 80 elever ved skolen, og kapasiteten i det gamle skolehuset var sprengt. Kommunen valgte i 1907 å bygge ny skole etter en del interne stridigheter om hvordan dette best skulle gjøres. En komite med lensmann Moxnes, kjøpmann Lars Strand og Knut Melkvik fikk myndighet til å oppta lån og opptre som byggekomite. Ole L. Aalmo var da formann i skolestyret og komiteens sekretær. Lars Ot-

Den gamle skolestua som ble bygd på Strand ca 1883, den første på Innhitra. Her står lærer Ole L Aalmo sammen med familien som kom fra Nordmøre til Strand i 1903. Skolestua var også familiens lærerbolig de første åra. Kona Gjertrud t.v. holder dattera Bergljot i handa (hun døde året etter), videre barna John (Jo), Ingeborg og Lars. Bilde fra 1906.

Bildet over: Lars Aalmo i 1958.
Alle på Innhitra kjente «han Lars».

Bildet til venstre: Ole Leer i 1886, født i Melhus i 1844.

var 10 alen (1 alen = 63 cm) i firkant, med kjøkken og kammers som lærerbolig, samt kvistværelse ovenpå. Det var ikke rart. Utenfor døren en cirka en meter høy berghammer som var vanskelig å komme forbi når man skulle til vedbua. Ingen uthus. Bare en torvsval på vestre ende av huset og et do.

Ole L Aalmo slo til på tilbudet og startet i lærerjobben i Sandstad ved påsketider 1903, først på Utset hvor det hadde vært bare tre uker med skole dette året. Unge- ne både der og på Strand hadde gått ledig nesten hele vinteren etter jul. Han hadde mye å ta igjen og holdt skole til en uke ut i juli, men en del skole ble enda

igjen, skriver Aalmo. Han meddeler videre at det var inntil 86 skolebarn i Strand krets som hadde 3-delt skole. Lærerinne Jakobine Winther hadde over 30 barn i småskolen.

Aalmo skulle bli en meget markant lærer og skoleleder i Sandstad gjennom mange år. Læregjeringen hans strakte seg fram til 1929. Han ble også ordfører i Sandstad kommune.

Skolehuset fra 1907-08 var et funksjonelt lokale fram til Sandstad kommune bygde ny sentralskole på Strand, åpnet i 1961. Gammelskolen, på folkemunne, huset

Jentene i andre framhaldskole-klasse ved Strand skole stilte pyntet til 17.mai 1963. De hadde sydd drakter selv. Guttene bak er Anton Andreasen, Jan Wolden, Arnstein Wolden, Hallvar Hermansen, Tor Edgar Nordvik, Ola Strand, Knut Melkvik og Oddvar Hermanstad. Jentene i midtrekka er f.v. Birgit Lund, Kjellrun Kvam, Synnøve Lund, Randi Andresen, lærer Ruth Ratchje, Guri Strømsvik, Toril Hermanstad, May Utseth, Anny Kvam, Anne Lise Børø og Sofie Gundersen. Foran f.v. Kirsten Hassel, Edel Øyen, Ingjerd Strøm, Anna Marie Strand, Kristin Husby og Oddrun Wedø. (Bildet tilhører Edel Øyen Myhren).

Strand skole fikk nytt skolebygg i 1907/08.

også tannlegekontor, folkebibliotek og lærerbolig. Den ble en periode også brukt som herredsstyresal for Sandstad kommune. Skolen ble ombygd og utvidet i perioden 1952-1954.

I 1964 var de andre skolekretsene i Sandstad allerede lagt ned, og de aller fleste skolebarna var samlet i ny-skolen på Strand. Småskolen gikk fortsatt noen år i den gamle skolebygningen. Nedleggingen av skolekretser skjedde ikke uten motstand. Størst var den i Kvammen krets der flere familier mente skoleveien ble altfor lang

og strabasiøs for ungene. Det endte med skolestreik og en del skolebarn ble holdt heime fra skolen et helt skoleår.

En periode rett etter kommunesammenslåinga i 1964, ble den vestre fløyen av det nye skolebygget, brukt til kommunale administrasjonskontor for den nye Hitra kommune. Det varte til herredshuset i Fillan sto ferdig. I 2005 overdrog Hitra kommune gammelskolen fra 1907 til Stiftelsen Gammelskolens venner. Tomta ble bortfestet eller leid ut til stiftelsen.

Utset skole

Da det ble slutt på omgangsskolen i Utset-grenda, ble det en tid holdt skole på faste steder. Det var i stua i Drågen, i Utsetmyra og Rønningen. Men cirka 1890 sto skolestua i kretsen ferdig. Den ble påbegynt i 1886, på tomt så og si i merket mellom Bjønnavågen og Utset. Skolen lå midt i bygda, og ingen av skolebarna hadde mer enn tre kilometer skolevei. Bygget fikk navnet Dalheim.

Denne skolestua brant ned cirka 1935, men etter rimelig kort tid ble det bygd opp ny skolestue på den samme tomte. Denne var i to etasjer og mer solid og moderne. Bygningen står den dag i dag, den er overtatt av grendelaget og har blitt utvidet med tilbygg. Skolen på Utset var to-delt helt til den ble lagt ned. Ole L. Aalmo skriver i sine erindringer at han startet sin lærergjerning på Hitra ved Utset skole etter påske i 1903. I mangel på lærer hadde det bare vært tre uker skole etter jul dette skoleåret. Det var skole på Utset fram til 1958 da kretsen ble slått sammen med Strand. Judith Nettet Singsø gikk på Utset skole det siste året det var skole. Hun husker at barna i kretsen da ble kjørt til Strand på smal og dårlig vei. Først var det satt opp rute med drosjebil, minibuss og senere hadde Fosen Trafikklag en mindre buss som kjørte skoleruta til og fra Utset.

Storskolen var på skoletur til Røros dette siste skoleåret, og hun har bilde fra turen.

UTSET SKOLE: Bildet er fra 1958 da elever ved Utset skole var på skoletur til Røros. Elevene er foran f.v. Jan Sandvik, Otto Jonassen, Reidar Glørstad, Albert Blomsø, Bodil Krangnes, Olav Lervik, Jens Nettet, Odd Utseth, Judith Nettet Singsø og Aud Utseth. Læreren het Birger Nygård, han var fotograf her. Bildet tilhører Judith Nettet Singsø. Skoleåret 1957/1958 var siste året med skole i Utset krets som da ble slått sammen med Strand. Læreren het Birger Nygård (han var fotograf her). (Bildet tilhører Judith Nettet Singsø)

ARNFINN STORØ

Skoleskyss fra øyene i Strand skolekrets

Det er seks øyer som i tidligere tider har hatt barn i skolepliktig alder i Strand skolekrets. Det er Jøsnøya, Aunøya, Vedøya, Stora, Børøya og Børøyholmen. Flest barn gjennom tidene har det vært på Stora og Vedøya.

Det var i sin tid omgangsskole som hadde tilhold på Vedøya, i Sandstadboka er det nevnt at omgangsskolen var i Midtgården. Oliver Storø, født 1870, fortalte at han gikk på omgangsskole på Vedøya og at den var i stua på Innergården. Da min farfar Laurits Paulsen Storø, født 1884, gikk på skolen, var skolestua på fastlandet. Etter hva han fortalte, var det på Strand.

Etter at det ble etablert fast skole på Strand, ble det her øyværingene i Strand skolekrets gikk på skole.

Jeg er født på Stora i 1944, og bodde der inntil jeg var 14 år. På det meste var det cirka 70 mennesker som bodde på øyene Stora og Vedøya. Ca. 50 på Vedøya og 20 på Stora.

Da min mor og far gikk på Strand skole, bodde de borte hos slektninger. Mamma, som var født og oppvokst på Vedøya, bodde ett år hos Jonetta og Andreas Andersen i Skjevikdalsmyra og to, tre år hos Henriette og Oluf Strand i Bukta. Pappa bodde hos sin onkel og tante Knut og Tora Børø på Sørstrand. Når ungene ble over 12 år, var det vanlig at de selv rodde over til Hitra.

På førtitallet var det 10-12 unger i skolepliktig alder på Stora og Vedøya. I denne perioden var det ingen som bodde borte. De ble da skysset eller de rodde selv. Det var også enklere når det var flere familier som hadde barn i skolepliktig alder samtidig. Da kunne man skifte på skyssen etter som det passet. Med spredning i alder kunne de største ro og ta med de minste.

Arnfinn Storø (Foto Hitra-Frøya lokalavis)

Det ble tatt initiativ for å etablere egen skolekrets på Stora og Vedøya, da man så for seg at barnetallet ville øke. Dette ble imidlertid ikke noe av.

Fraflyttingen startet tidlig på femtitallet og på sekstitallet var øyene Stora og Vedøya fraflyttet. Øyene som tidligere var verdifulle boplasser med nærhet til gode fiskeplasser, ga ikke lenger utkomme til å underholde en familie etter tidens krav til levestandard. Dessuten var det tungvint å bo på ei øy, hvor man var avhengig av båt for å komme til og fra. Den nye tid var i anmarsj. I dag kan knapt noen tenke seg å bo på ei isolert øy uten strøm og andre goder i umiddelbar nærhet.

Jeg begynte på Strand skole i 1952, 8 ½ år gammel. Man kvidde seg for skoleskyssen, og det kunne være strabasøst for en unge først med en halv times rotur og så tilsvarende gangtid i all slags vær. Derfor ble skolestarten utsatt så lenge som mulig. I finvær var det en trivelig tur mellom holmer og skjær med et yrende fugleliv. I dårlig vær med vind, regn og snøfokk, kunne turen være strabasøst både for barn og voksne. Det var også dager det ikke var mulig å komme over sundet på grunn av været.

Jeg husker godt min første skoledag. Finklærne ble tatt på og mamma og jeg rodde over sundet til Sætra og gikk til Strand skole. De fleste av nybegynnerne hadde sine mødre med, og det var en slags høytidsstemning i klasserommet. Vi ble mottatt av Sofie Strand, og hver elev fikk henvist en pult, hvor vi andektig satt sammen med våre respektive mødre. Det var litt skremmende, men på samme tid nytt og spennende. Sofie Strand ble av elevene tiltalt som Fru Strand.

Guttene satt på en side av rommet og jentene på motsatt side. Pultene hadde en skrå plate, som var lokk med et rom under, og vi satt på en benk som var en del av pulten.

Det var en finværsdag i september. På grunn av ombygging og oppussing av skolen var det sen skolestart i 1952.

Pappa var som regel borte på fiske eller fraktfart. Det var derfor mamma og farfar som måtte forestå skoleskyssen. Farfar var 68 år i 1952 da jeg begynte på skolen, slik at han etter den tid var en forholdsvis gammel mann. Slik jeg husker, var han rask og frisk og en røslig og kraftig kar. Færingen dro han opp i naustet alene. Det var et fast tak i fotstoa så ruslet han opp i naustet med båten med både børnskap og fisk ombord.

På vinters tid var ikke alltid veien brøytet, så det var å vasse i snø som kunne gå langt opp på leggen. På slikt

føre ble det ofte benyttet ski. Vi brukte skiene i langfriminuttene til skihopping, slalåm og utfor. I slike tilfeller kunne friminuttene bli lange. Denne aktiviteten foregikk nord for bygdaveien og øst for Nordstrand. Når skolen hadde skidag, foregikk det for det meste i Litjvågen, nord for Aalmodalen (Åkervikdalen). Ellers, når føret tillot det, ble det ofte brukt sparkstøtting til og fra skolen på vinterføre.

Det var få biler på veiene, men om det kom en bil, var jeg instruert til å stå stille i veigrøfta til bilen hadde passert. Om det blåste friskt, og det var kvittoppet sjø, var det ikke noe i veien for at jeg kunne ro selv. Sjøen var et kjent element, som det ble forventet at en øyværing behersket. Bilen var mer fremmed for øyværingene.

Jeg husker en vintermorgen 1952 eller 1953. Det var nordvest kuling med snøbyger. Jeg satt nedbredd under et seil i bakskotten på færingen, mens mamma og farfar tampet og rodde i motvind. Da vi var kommet et stykke på vei, hørte vi ei skipsfløyte som ulte gjentatte ganger i snøtjukka i retning Leikua. Farfar skjønnte straks at det kunne være et skip som var gått på grunn. Kursen ble lagt om, og det ble fossrodd i retning Leikua. Det kunne være behov for assistanse. Jeg husker jeg stakk hodet opp bak seilduken, som beskyttet meg mot sjøskvett, vær og vind, for å følge med. Dette var spennende. Etter en stund letnet det litt så vi kunne se at det sto en stor båt på grunn på Leiku-skjæra. Vi rodde bort til havaristen, som var rutebåten M/S «Fru Inger». Der fikk vi forsikring om at det ikke var fare for verken passasjerer eller båt, da «Fru Inger» sto støtt på skjæret, og assistanse var tilkalt via Ørlandet Radio.

Færingen ble aust tom for sjø og kursen ble så lagt mot Sætra igjen, og jeg kunne ta fatt på skoleveien. Så vidt jeg husker kom jeg ikke for sent, da mine foresatte som regel var ute i god tid.

En septemberdag i 1955 rodde jeg gjennom Lyngøysundet på heimvei fra skolen. Plutselig får jeg se ei kveite som ligger på 4-5 meters dybde. Jeg hadde alltid pilk i båten. Den ble sluppet ut foran nesen på kveita, og med ett var kveita fast i pilken. Den ble etter litt basking berget inn i båten, og dagen etter ble den solgt til Nils Strøm i Børøysundet. Så vidt jeg husker var den 13 kg uten hode, og innbrakte meg en fortjeneste på 39 kroner.

Det var skøytedag på Strandavatnet, jeg mener det var senhøsten 1956. Det var barfrost og fint vær. Jeg rodde tidlig på morgenen til Sætra utstyrt med ekstra klær, mat og drikke i ranselen. Jeg fortøyde båten og syklet til Haugen, hvor jeg parkerte sykkelen. Etter en lang dag på skøyter, husker jeg at jeg rodde hjem i blikkstilte og måneskinn om kvelden.

Utstyret var pansert med reimer. Skøytene ble reimet fast til beksømskoene. Dermed kom tærne ofte i klem, som førte til at man ble kald på tærne. For å få varmen i tærne ble det tent opp bål, og beksømsko og skøytene ble tatt av for å «tine» opp tærne.

De dagene jeg skulle på skolen, tørnet jeg ut ca klokka halv syv, og roturen startet ca halv åtte. Når jeg kom til naustet, hadde farfar som regel satt ut båten og lå og andøvte og ventet på meg og mamma. På grunn av tidlig utror fra Stora, hadde jeg svært god tid på skoleveien, og kom ofte som første elev til skolen. Jeg benyttet da tiden til en prat med vaktmesteren Karl Kristiansen (Halten). Det var interessant å se ham mate den store fyrkjelen i skolens kjeller med kull og få være med på forskjellige andre gjøremål han hadde. I klasserommene som var i bruk ble det fyr med koks i en stor ovn i hvert rom.

Det var også dager da klærne kunne være fuktige av regn og sludd, da ble ytterklærne hengt opp rundt ovenen til tørk.

På hjemveien var vi mange elever som gikk sammen, og det kunne være både snøballkrig og erting og en sjelden gang slåssing.

Jeg ble skyssert til og med tredje klasse. Vinteren 55/56 bodde jeg hos min onkel og tante, Otto og Marie Wedø, og vinteren 56/57 bodde jeg hos min mormor og morfar, Olga og Oluf Vedø. Jeg bodde borte fra midten av oktober til påske, før og etter det rodde jeg oftest selv. Jeg var hjemme på Stora i helgene.

Da jeg var 11 år fikk jeg min egen robåt, en lettrodd 12 fots spissbåt, som var bygd på Hemnesberget i Nordland. Den ble flittig brukt til å ro på skolen, hente post i Hestvika, besøke kamerater og til fiske. Samme år tjente jeg til ny sykkel med å fiske torsk, lyr og sei, som ble levert hos Nils Strøm i Børøysundet. Jeg mener å huske at sykkelkelen kostet 360 kroner. Jeg manglet ca 100 kroner, som farfar sponset.

Sykkel og sparkstøtting hadde jeg innlosjert på Sætra hos Karl Nordbotten.

De dagene jeg rodde selv måtte jeg legge ut båten på forsvarelig vis ved Sæterbrygga. Båten ble da forankret med et dreggtau som ble festet til akterskotten og et landtau festet til fremstavnen. Det måtte være slik at båten lå trygt og ikke fall opp ved fjære sjø, eller ble liggende å gnage mot land. Utlegginga måtte også høve med vindretningen. Var det vestlig vær, måtte båten fortøyas på nordøstsiden av Sæterbrygga. Var det østlig og nordlig vær, måtte båten fortøyas på sørvestsiden av brygga. Dette var en selvfølge for en som var vokst opp på ei øy, hvor båt var eneste fremkomstmiddel.

Vinteren 57/58 skulle min søster Olga, født 1949, begynne på skolen. På grunn av at det da ble skoleskysst hver dag, om vi skulle bo på Stora, flyttet hele familien inn hos min tante og onkel, Lovise og Frank Olsen. I

1958 bygde mine foreldre hus på Sætra, og skoleskyssen hørte for min del fortiden til.

For å skyss skoleungene fikk foreldrene fra øyene skyssbidrag fra Sandstad kommune. Jeg mener å huske at det var kr. 1,50 pr dag i min tid. Om det var mer for de som bodde borte husker jeg ikke. Jeg mener det ble gitt en viss godtgjørelse for å bo utenfor hjemmet i forbindelse med skolegang.

Jeg kan huske at jeg ble utrustet med proviant som skulle dekke mitt behov hver uke. Det var brød, smør og pålegg - kjøtt, flekk, fisk og fiskemat til middagsmat. Jeg hadde ikke mitt eget kosthold, men den medsendte ma-

ten var av et slikt omfang at vertskapet ikke skulle ha utlegg på mat til meg.

En av de siste, som ble skyssset med båt i Strand skolekrets, var Solveig Sivertsen, født i 1945. Hun var datter av fyrvokteren på Børøholmen fyr. Hun gikk ut av Strand skole i 1961.

Den aller siste, som ble skyssset med båt i Strand skolekrets, må være Alfred Gundersen fra Jøsnøya. Han er født i 1950 og gikk ut av Strand skole i 1965. Fra Jøsnøya var det derfor skoleskyss med båt til og med 1965. Og dermed var det slutt på skoleskyss med båt fra øyene i Strand skolekrets.

*Ungene måtte tidlig lære å ro.
Tegning laget av Arnfinn Aune
til lokalavisa Hitra-Frøya.*

KARI ABELONE MOBECK

Barne- og ungdomsminner

Skrevet til 50-års konfirmanttreff, Sandstad, 10. september 2000

Rætt som det e så kjæm æ på,
Tida fra da vi va små...
Enn om tida ha stått still litt,
men – ha vi egentlig ønska oss dit?

Cirka fir år va vi da krigen kom,
vi ha itj nå nø, men tida va dum.
Det va my vi mått pass på å ikke gjør,
- slik som før – og radio fekk vi itj hør.
Vi fekk itj kjøp godteri uten kort,
og rautopphua mått vi gjøm bort.
17.mai koinn vi itj flagg,
og gammelt vart omsydd te nye plagg.
Vi ha trebotna sko med feskskinn på,
og når det regna – farga dæm tå.
Når det vart mørkt, brukt vi blendingsgardin,
mått skjul lyset fra lampa med parafin.
Men det va no bra -
for tyskeran skoill itj sjå kor vi va.
Kaffe og smør va næsten itj å få,
men folk va smart å fainn alltid ei råd.

Vi begynt på skolen i den herre tida,
og klassen va blanda av guta og pia.
Det va i førtitre -
så vidt æ huske.
Vi møttes på Strand i første klasse,
og det va'n Sitter som skoill lær oss ABC.

Det vart mang gode minna fra ei skoletid,
sjøl om vei'n te skolen oft va stri.
Men vi va fleir som følgtes åt,
og når som kom frå øyan i båt.
Klasseromman va ansles før,

det va to stua – ei nord og ei sør.
Det va store omna i skolstuan -
der teint'n Kal Halten opp om mårran.
Etter lang vei – som mang tå oss ha,
va det godt å komma inn da.
Det heint vi va både blaut og kald,
da krydd vi oss roint omn der det knitra og smail.

Vi koinn itj ha vårre heldigar,
einn da vi fekk a frøken Håland te lærar.
Ho kom frå Madagaskar.
Det va så spennanes når ho fortælt,
om alt ho ha opplevd og lært.

Etter nån år vart krigen slutt,
det vart markert med flagg og salut.
Folk kom heim frå fangenskap,
og mang ha lidd store tap.
Siste åran på skolen ha vi'n Lars,
æ huske han lært oss Grini-Marsj.
Det va istan for gymnastikk,
og han lært oss rækning og botanikk.

Vi ha handarbeid med a Sofie Strand,
Kal Halten ha vesst sløyd hain.
Huske itj helt ka gutan laga,
men dæm holdt på å snekra og saga.
Vi strekka i hvert fall våtta – min vart for små,
sekkert nån maska som ha ramla tå,
- æ strekka så hardt og!
Og forkle vart sydd med lomma på.
Grytkluta laga vi tå «krise-garn»,
det va svart og smetta tå på fengran.
Vi leika varg utpå skoleplassen,

og gjømt oss for gutan på utedassen.
Spælla Jeppe gjord vi og målt poeng,
vi leika sangleik med mang vers og refreng.
Fæmstein spælt vi og holdt på med sur,
- sistemainn ut og skolebailltur.
Nåkka vi leika va å kjøp og sæll gryn,
nå ainna het: «Å sæggel te byn».
Det va det ho Annfrid og æ va så flenk te.

Kjæresteri vart det i ny og ne,
det hørt no med!
I årskullet vårres va det lite guta,
men vi delte på dæm som va.
Da fór vi å sykla på vei'n,
eiller sto bak på sparkmeinn.

Fritida brukt vi i fjæra og skog,
ha feske på nært hold og bonden med plog.
I fjæra plokka vi glasbrott og stein -
og det fantes nesten itj bila på vei'n.
I forhold te no – va trafikk reine fæsten,
skoill vi nånn stan – tydd vi te hesten,
enten med karjol eller slea – og varme klea.
Sykkel va bra – og nånn rodd -
ja, det spørs kor vi bodd.
Og vi laga spøtt speil på strå,
og spædd kolles alt skoill gå!
Huske dokk kor fint det va,
på Strandavatnet med skøyta,
og på ski smurt med talglys – det heindt det klabba.
Ellers fór vi i snø'n med bære «labba».

Aindan i jul va det jultrefæst,
med nykjola – buksa og strekkavæst.
Roint jultreet va rengen mang,
og vi sang kvar einaste julsang – mang gang.
Te bursdagen ga vi nån krona på snor,
kain itj kom på at kravan va nå stor.

Det e så mang minna som dukke opp -
at det e vanskelig å stopp.
Trur æ vil fortæle dåkker enda fleir ting,
som står klart i mi erindring.

Huske dåkker dein siste skoleda'n?
Æ kjæm spesielt på'n Johan,
med tørvbøtta på fotan.
Slik hoppa'n roint å ropa:
hurra, hurra, det e siste da'n.

Ein episode te må æ ta med.
Det va da vi fôr te tannlægen på Kyrksæterøra,
hain Johan bråsnudd i døra.
Derre villa'n itj ha nåkka tå,
men te slutt havnan i stol'n med frakk og røggsækk på.

Å æ huske ein kjole ho Eldbjørg ha,
lyseblå med små rosa.
Dein sett fast på nætthinna,
likæns strekkajakken heinnes Anna.
Dein va rød – med vaffelsøm i midja.
Æ syntes dein va kjæmpfin,
å – kor æ ønska at dein va min!
Ho Ingjerd ha støvla med spennna på sida,
slike ønska æ mæ å – heile tida!

Tenk på navna tre tå oss ha -
Va itj fritt for at vi vart mobba!
Lavine, Abelone og Andora.
Ja, vi syntes dæm va ganske sær -
men no – ha dæm vårte populær.

Det va oft konkurransa,
mellom nordafor- og søraforværinga.
Kæm ha mæst tå ditt og datt?
Båta, hus, hund og katt?
Vi diskutert i vilden sky,
og dein som vainn va kry.
Så kom tida vi skoill stå for præsten,
det va litt av ei prøvels – forræsten.
Plassering nedover kjerkgolve va
etter størrelsa.
Marie og æ, vi va like små,
det va litt speinnanes, kor vi skoill stå!
Men det va æ som ailler sist sto -
ho Marie skoill ha høghæla sko!

Der sto vi da -
spent som vi va -
kæm bli hørt i artikla?
Dahl het præsten – han spankulert,
opp og ned – på kjerkgolvvet.
No va det om at salmværsan satt -
æ va så nervøs at!

Vi svart vel så godt vi koinn,
og nån åpna mæsta itj moinn.
Egentlig va vi altfor små
te å forstå
ka vi svara på!
Men det gjekk bra, nærva te tross -
så koinn vi gå inni bænkan å sætt oss.
Ætte bønn og salmesang
vart det ailtergang.
Må innrøm æ va litt umotivert,
men alternativ – va aldri diskutert.

Vi låg på kne på rekke å rad -
med navnkort som stakk fram frå salmboka.
Præsten gjekk te ein og kvar,
Annfrid, Atle, Edit og Ingjerd.
Tok kvart kort – og læst opp navna
Eldbjørg, Rolf, Gladys og Anna,
Liv, Kari, Nils og Marie,
og hain ga oss – velsignelse.
Så va det Johan sin tur,
hain såg ut litt lur,
kleip roint salmboka kjæmpehardt,
- at præsten fekk i kortet – va rart!
Men hain Johan fekk velsignelse for det!

Minner

*Samtaler med Nora Strøm, (gift Sivertsen)
- noen bruddstykker:*

Nora bodde på Aunøya ved Sandstadsundet. Hun gikk sammen med sin eldre søster Aase et år på Strand skole, de ble rodd til og fra båtstøa til Toralf Krangnes på Nordvollan. Da måtte hun vente til Aase var ferdig med skolen (framhaldsskolen), etter hvert måtte broren Ole Christian vente på Nora. De ble rodd, enten av sin far, eller av Kjeld som bodde på Aunøya. De rodde ikke mye selv, Ole Christian ble bare 12 år.

Siste året Nora gikk på skolen hadde de påhengsmotor. Ventingen på skolen, var ikke alltid like hyggelig. Hun forteller at de sjelden var hjemme på grunn av uvær. En gang etter at det hadde vært uvær, og mange av elevene hadde vært hjemme, spurte lærer Lars hvorfor de ikke var på skolen dagen før. Alle svarte at de var

forkjølet, men Harald Wedø og Nora sa at det var på grunn av uværet. Da sa Lars til klassen at det var to som snakket sant.

Nora var pratsom i timene og det resulterte i at hun i siste timen før storefri fikk beskjed av læreren om å gå i skamkroken.

Der satt hun til Lars kom tilbake etter å ha vært hjemme og spist - ”nå kan du gå og sette deg”. Hennes søster Aase skjemtes av dette, men Nora tok det nok lettere.

Nora forteller at guttene fant småkrabber i fjæra, og disse puttet de i penalene til jentene. Oppfinnsomheten var stor. På framhaldsskolen hadde hun en lærer som var fra Leinstranda - Lauglo. Han hadde vært med i Korea-krigen, og kom rett derfra og fortalte mye om krigen. Elevene var svært interessert, spesielt guttene, og særlig Erik Haugen, Terje Wolden og Per Aalmo, husker hun.

Edel Øyen Myhren

Takk til:

- Sandstad kommune: Reidun Sundet, Helge Kristoffer Strøm og Finn Haugland.
- Balsnes: Anne Birgitte Holth
- Strand: Kari Strøm, Edel Øyen Myhren, Judith Nettet Singsø, Olga Storø

Kilder:

- Sandstadboka av Sverre Utseth
- Norges Bebyggelse, Sandstad.
- Gamle skoleprotokoller
- Utdrag av intervju med Karen Strøm i Hitra-Nytt, 1984.
- Gamle kommunale dokumenter, Sandstad kommune og Hitra kommune

Skolesentralisering etter 1964

Allerede på 1950-tallet starten sentraliseringen av skolekretsene på Hitra. De fire kommunene, Kvenvær, Hitra, Fillan og Sandstad forberedte seg til kommunesammenslåinga som var definitiv fra 1. januar 1964. De mindre skolekretsene rundt om ble nedlagt og slått sammen til større enheter. 27 skolekretser skulle bli til 5-6.

Nye veistrekninger ble bygd og fullført disse åra, noe som gjorde det lettere å kjøre skolebarna fra grendene inn til en større skole. Skoleveien kunne bli fra noen få kilometer til flere mil tur – retur hver skoledag for enkelte elever. Fire sentralskoler ble opprettet, Helsøysund, Barman, Fillan og Strand. Bare tre og et halvt år etter kommunesammenslåinga fikk vi ungdomsskole på Hitra, den nye kommunen var tidlig ute med innføringa av 9-årig skole.

På Fjellværøy/Ulvøy ble de små kretsene samlet på Gammelsætra allerede i 1956, bare Knarrlagsund skole ble beholdt som kretsskole en tid framover.

Lina Fjeldvær var skolestyrer på Fjellværøy skole i 1964, men året etter overtok Gunnar Norvik-Jansen. Han skulle bli en markant leder ved skolen i 20 år. Senere ble han skolesjef i Hitra kommune.

Høsten 1967 ble alle som var ferdig med den gamle folkeskolen og framhaldsskolen på Hitra, samlet til ungdomsskole i Fillan. Hele fem parallellklasser startet i ungdomsskolen dette året, cirka 130 elever. Det var et obligatorisk 8. og 9.skoleår, der elevene kunne velge faglig vanskelighetsgrad – såkalt kursplan.

De aller første ungdomsskoleelevene på Hitra, de som startet høsten 1967, hadde sommeren 2017 «skoletreff» og markerte 50-årsjubileum, 50 år etter at de var prøvekandidater med ungdomsskole på Hitra. Det ble en fin festlighet markert med historisk foredrag av ordfører Ole L. Haugen i Meierisalen og omvisning på gamle tomter av lærerveteranen Gunnar Trønnes, der skolelokalene har blitt betydelig modernisert i løpet av disse åra.

Brua over Knarrlagsundet åpnet i 1967 og bandt de to øyene Fjellværøya og Ulvøya sammen på en ny måte, nå trengte man ikke båt for å komme over sundet lengre. Brua åpnet også for nye muligheter på skolefronten hvor de to kretsene Knarrlagsund og Fjellværøy ble slått sammen høsten 1968. Men skolen i Knarrlagsund ble opprettholdt, småskolen 1.-3.klasse fikk holde til på Knarrlagsund skole, mens storskolen 4.-7.klasse gikk på Fjellværøy skole på Gammelsætra. Ungdomsskoleelevene 8.-9.klasse var samlet i Fillan for hele Hitra.

I 1973 ble det gjennomført en betydelig renovering og utbygging av skolen på Gammelsætra, ny gymnastikk-sal, sløydsal, grupperom, og flere nye klasserom ble bygd.

Strand oppvekstsenter 2017, modernisert og oppgradert. Foto: Hitra-Frøya lokalavis

Sandstad ble samlet først

Av de fire gamle kommunene var det bare Sandstad som fullt ut hadde lagt ned de gamle kretsskolene og gjennomført skolesentraliseringa før kommunesammenslåinga i 1964.

På Strand var det blitt bygd ny, tidsmessig skole, som ble tatt i bruk høsten 1961. Her var det nytt skolekjøkken, egen håndarbeidssal og sløydsal, gymnastikksal og eget naturfagrom.

Men sentraliseringa i Sandstad skjedde ikke uten motstand, sterkest var den i Kvammen krets der noen foreldre gikk ut i streik og holdt sine barn heime et helt skoleår. I Fillan kom sentralskolen i gang i 1964, da kret-

sene Fillan, Ansnes og Tranvikan ble slått sammen og det ble opprettet skoleruter med buss.

I gamle Hitra kommune ble seks av de sju gamle skolekretsene samla på Barman skole, da den sto ferdig til skoleåret 1965-66. Den sjuende skolekretsen i gamle Hitra, Glørstad krets, ble overført til Fillan sentralskole. Kvenvær kommune bygde første trinn av Helsøysund skole sist i 1950-åra, men skolesentraliseringa i Kvenvær ble ikke endelig gjennomført før i 1969 da Forsnes skole og Kvenvær skole på Skårøya, ble lagt ned og elevene overført til Helsøysund.

Flere av kretsskolene hadde framhaldsskoler, som var for elever som ønsket et tilbud ut over sjuende skoleår.

Ungdomsskoleelevene samles i Fillan

Framhaldsskolen ble avløst av ungdomsskolen. Et av de første vedtakene det nye Hitra kommunestyre gjorde i 1964, var å innføre niårig grunnskole. Ungdomsskoleelever i 8. og 9.klasse fra hele Hitra ble samlet. I 1967 var det delvis to årstrinn, elever født 1952 og 1953, som startet på ungdomsskolen denne høsten for at så mange elever som mulig skulle få tilbud om fullverdig niårig grunnskole.

De første åra var skoleområdet i Fillan mer eller mindre en byggeplass, og det var ikke rom for alle elevene i den delen av skolen som da var ferdig. Tre av skolens fløyer ble tatt i bruk samt administrasjonsfløya. Gymnastikksalen med garderober og dusjanlegg var ikke ferdig før i 1969-70, og inntil da ble rådhusets foajé brukt til kroppsøving, og kjelleren på rådhuset, der det var jordgolv, fungerte som garderobe. I 1975 sto svømmehallen ferdig.

Skoleuka har blitt lovmessig endret fra seks dagers skoleuke til fem dager pr uke. Innholdsmessig har det også vært mange endringer. Flere fag har fått justert innhold, det kom ny Mønsterplan for grunnskolen i 1971/72. Det ble lagt mye mer vekt på samarbeid elevene mellom, prosjektarbeid, arbeidslivskjennskap, blant annet med en uke ute på en arbeidsplass i nærområdet i løpet av 8.klasse. Enkelte elever har fått anledning til utplassering på en arbeidsplass en dag i uka gjennom skoleåret. Trafikkopplæring og mopedskole som fører fram til mopedførekort, har blitt et sentralt tilbud. Andre valgfag er musikkskolen og fiske og sjøfart med mulighet til å ta båtførerprøven.

I årenes løp har det vært flere bygningsmessige endringer ved skolen i Fillan. Nye lærerarbeidsplasser, grupperom, avdeling for elever med spesielle behov, handikapinngang, lokaler til skolefritidsordning og formingsavdeling

Sentraliseringa går mot sluttet i Fillan ble ny sentralskole bygd. Bilde fra 1969

mv. I 1993 ble ny administrasjonsfløy tatt i bruk, og i 2007 var det oppstart med en større totalrenovering av Fillan skole. Nytt mediatek og egen kantine var av de første tiltakene.

Ny vind ga desentralisering

I kjølvatnet av EF-debatten tidlig på 1970-tallet, ble desentralisering og utvikling av arbeidsplasser og bosetting

*Gunnar Norvik-Jansen, mangeårig rektor ved Fjellværøy/
Knarrlagsund skole. Han ble senere skolesjef i Hitra kommune.
(Foto Hitra-Frøya lokalavis)*

rundt om i grendene et hyppig debatttema utover i 70-åra. Barn og unges tilknytning til heimplassen ble sett på som svært viktig, og dermed var det naturlig at spørsmål rundt skole og skolestruktur ble tema. Både i Kvenvær og på Ulvøya og Fjellværøya ble det reist spørsmål om desentralisering av ungdomsskolen, ikke bare som et

Fjellværøy skole i 1964.

distriktpolitisk tiltak, men det ble også pedagogisk og helsemessig begrunnet.

Etter en betydelig politisk dragkamp, ble det høsten 1976 opprettet egne ungdomsskoler i Helsøysund og på Gammelsætra. Begge skolene ble bygd ut og tilpassa kravene som fulgte med en fullverdig ungdomsskole. Samarbeid skole – lokalsamfunn var sentralt, og nå så man etter spisskompetanse som de forskjellige lærerne hadde, og ellers hva lokalsamfunnet rundt skolen kunne bidra med. Valgfag som foto, lokalhistorie, musikk, korps, hagebruk, motor, var valgfag som etter hvert ble tilbudt.

Ved skolen på Gammelsætra overtok Frank Røberg som rektor etter Gunnar Norvik-Jansen i 1985, Jansen ble skolesjef i kommunen.

I 26 år hadde Hitra delt ungdomsskole på tre steder, men i 2002 ble alle ungdomsskoleelevene igjen samlet i Fil-

lan. Elevtall og kommunikasjon er hadde da endret seg mye, det var færre og færre elever ved ungdomstrinnet på Gammelsætra og ved skolen i Helsøysund, det sosiale miljøet til elevene var blitt veldig lite. Både fagfolk og politikere fant en samling av ungdomsskoleelevene helt naturlig og riktig.

I mellomtida er den obligatoriske grunnskoleutdanningen utvidet til ti år, og 6-åringene har blitt skolestartere. Dette ble innført i Norge fra 1997, forut hadde det vært forsøk med førskoletilbud for 6-åringer flere steder.

I mai 2000 brøt det ut brann i gymnastikksalen på Gammelsætra. Både gymnastikksal, garderober, toaletter og administrasjonsfløya ble totalskadet. Det viste seg etter hvert at gjenoppbygging og renovering av eksisterende bygningsmasse, ville bli veldig kostbar. Tida gikk, og det endte med at kommunestyret besluttet å bygge ny skole og barnehage i Knarrlagsund. Et helt nytt Knarrlagsund oppvekstsenter ble åpnet i høsten 2005.

I 2009 ble mellomtrinnet ved Barman skole overført til Fillan, for senere å bli gradvis tilbakeført til Barman igjen fra høsten 2013. Antall ansatte ved skolen i Fillan har økt fra fire i 1964 til godt over 50 lærere i dag. Hel-

Helsøysund skole 1992

sesøster som kom en gang i året for pirque-prøve, er blitt til helsesøstertjeneste med en fast dag hver uke.

Har satset på skolen

Hitra kommune har gjennom mange år satset store beløp på at skolebygg og undervisningsforhold skal være gode for den oppvoksende slekt. utfordringene har vært mange, med betydelige endringer i lovverk som blant annet har gjort 6-åringene til skolestartere. Og da måtte skolelokalene tilpasses de aller yngste. Barnehager og skoler har arbeidet hånd i hånd, og tidlig på 2000-tallet ble det etablert oppvekstsenter rundt om med todelt

Skole	Trinn	Elever	Rektor
Fillan skole	1.-10. trinn	277	Hege Alice Østmark
Strand oppvekstsenter	1.-7. trinn	69	Bjørge Vaagen Jakobsen
Barman oppvekstsenter	1.-7. trinn	62	Elin Myklebust Sivertsen
Knarrlagsund oppvekstsenter	1.-7. trinn	57	Jan Helge Asperheim
Kvenvær oppvekstsenter	1.-4. trinn	12	Mari Annette Lindroos
SUM		477	

ledelse av skole og barnehage. I dag er det bare Kvenvær oppvekstsenter som har felles leder for barnehage og skole.

Ved skolen i Kvenvær ble det tidlig på 2000-tallet påvist muggsopp i lokalene, og det ble satt i gang å prosjektere riving av flere hundre kvadratmeter skolebygg. Deretter ble bygget totalrenovert i 2005.

Barman har tradisjonelt vært en stor skolekrets på Hitra. En periode valgte kommunen å flytte mellomtrinnet fra Barman til Fillan, og ved Barman ble det året etter satt i gang renovering og utbygging. Både skole og barnehage for Uthitra var samlet ved det nye Barman oppvekstsenter. Etter hvert ble det plassmangel ved skolen i Fillan, og kommunen gjorde retrett og flyttet mellomtrinnet gradvis tilbake til Barman fra høsten 2013. I dag gjennomgår Barman en ny utbygging som vil stå ferdig tidlig 2018. Det vil gi nye klasserom, nytt personalrom og nye spesialrom.

Strand skole har også gjennomgått utbygging og tilpassing til de nye kravene. I 2012 ble en totalrenovering gjennomført i den eldre delen av skolen. Nye teknisk rom og nytt ventilasjonsanlegg ble bygd, og heis ble installert. Det ble bygd nytt garderobeanlegg for elevene og administrasjonsfløya ble oppgradert med møterom og arbeidsplasser for lærerne. Oppvekstsenteret framstår nå i moderne drakt. Det gamle varmeanlegget med oljefyr fra tidlig 1960-tall, ble skiftet ut i 2017.

Barnehagen på Stand fikk nytt bygg i 2002 etter lang tids drift i gammelskolen. Det ble bygd 2 avdelinger, som noen år etter ble utvidet til 3. Barnehagen er i dag full, og driver i tillegg avdeling for skolestartere i skolen. Gammelskolen er nå overtatt av frivillige krefter og er i dag Innsida kulturhus. Ved sentralskolen i Fillan har det også skjedd flere store utbygginger i flere trinn.

Helge Nilsberg var en markant rektor i mer enn 30 år.

I 1997 da 6-åringene ble tatt imot for første gang, måtte skolen utvides med klasserom og lokaler for den nye SFO-ordninga.

Også kontorer for administrasjon og lærerarbeidsplasser ble bygd om. I 2009, under rektor Roger Antonsen, ble det gjort en stor renovering ved skolen. Fillan skole har i dag ca. 280 elever (oktober 2017). I årene med mellomtrinns-elever fra Barman krets var elevtallet ved skolen ca. 370 elever (2012). I tillegg til skoleutbygginga, har kommunen renoverert og bygd ut barnehagen i Fillan. Det første bygget kom opp i 1992/1993, det var nå både velbrukt og nedslitt, og, i år ble det tatt i bruk en helt ny barnehage på samme tomte, som nå rommer hele 6 avdelinger med plass til totalt 90 barn. Kommunen har investert ca. 40 mill. kroner i barnehageutbygginga på Fillan de siste 1 ½ årene.

Dagens skolestruktur

Hitra kommune har i dag fem grunnskoler der fire er organisert som oppvekstsenter (skole og barnehage sammen). Det er 477 elever i grunnskolen på Hitra pr. høsten 2017.

Ledere og lærere

Mange elever har gått ut fra ungdomsskolen i Fillan. De første var ferdig i 1969. Gjennomsnittlig har det vært tre avgangsklasser pr år ved skolen. Totalt har over 25.000 elever gått ut derfra. Antall lærere som har hatt sitt virke ved skolen i Fillan er mange, og mange av dem har funnet arbeidsplassen så god og utfordrende at de har blitt der til pensjonsalderen. Det er umulig å presentere navna på alle sammen. Rektorene er det enklere å ha oversikt over:

- 1964 – 1967   Idar Jensen
- 1967 – 1968   Johannes Claudius
- 1969 – 2001   Helge Nilsberg
- 2001 – febr 2004   Kjell Olav Jøssund
- febr 2004 – juli 2004   Gunnar Trønnes
- aug 2004 – febr 2010   Roger Antonsen
- febr 2010 – juli 2010   Gunnar Trønnes
- aug 2010 – febr 2011   Johanna Grøntvedt
- febr 2011 -   Hege Østmark

Internasjonalt skolemiljø

En meget stor utfordring for skolene og lærerne på Hitra har de senere årene vært den store tilflyttingen av utenlandske statsborgere. Mange barnefamilier har flyttet hit. Det har kommet barn fra Polen, Litauen, Lat-

Fillan skole 2012.

via, Russland, Skovakia, Chile, Nederland for å nevne noen land. De voksne har fått jobb i oppdrettsnæringa, eller på andre arbeidsplasser på Hitra. I startfasen kom familiefedre og voksne ungdommer for å søke lykken i en ekspansiv næring som hadde høye lønninger. Og oppdrettsnæringa har ikke greid seg uten dem.

Utfordringene for skolen kom etter hvert som de mange utenlandske arbeidstakerne kom med hele sin familie, de fikk jobb, kjøpte hus og ble fastboende. De fleste hadde med barn, og de fikk plass i barnehage og i barne- og ungdomsskolen. Ofte har det kommet familier fra land som ikke snakker engelsk, kanskje behersker de bare sitt eget morsmål.

Ungdomsskolen i Fillan har i perioder hatt cirka 30 ulike nasjonaliteter blant sine elever. Det sier seg selv at utfordringene har blitt store. Barn som skal lære sitt morsmål, norsk og engelsk ved siden av de andre skolefagene. Lærerne har mange og vanskelige oppgaver.

Leirskole på Skårøya

Samme år som Kvenvær skole på Skårøya ble nedlagt (1969) foreslo daværende rektor ved Helsøysund skole, Kjell Steinar Grytbakk, at skolebygget på Skårøya

Hitra leirskole på Skårøya eies og drives i dag av Venke og Johannes Fjeldvær

kunne benyttes til leirskole. Ni år senere, i 1978, kom Hitra leirskole på Skårøya i gang. Skolebygninga ble ombygd til internat, og Ytre Kvenvær sanitetsforenings forsamlingshus ble kjøkken og kombinert matsal og undervisningsrom.

I 1979 fikk Hitra leirskole formell godkjenning som leirskole med pedagogisk personale av skoledirektøren i Sør-Trøndelag. Den hadde plass til 30 elever. Hitra kommune eide og drev leirskolen til 2001. Da overtok Kystmuseet eiendommen og drifta, men i 2009 valgte museet å avslutte sin leirskolevirksomhet. Hitra kommune drev da selv leirskolen en periode, inntil den ble solgt til private eiere i 2010. Etter den tid har Hitra leirskole gjennomgått betydelig renovering og forbedring under ledelse av de nye eierne Venke og Johannes Fjeldvær.

Kilder:

- Kjell Roar Sæther, personal- og kommunikasjonsleder, Hitra kommune
- Skolenotat av tidligere rektor Frank Røberg
- Jubileumsboka
«Endring - Hitra kommune 50 år»
- Lokalavisa Hitra-Nytt / Hitra-Frøya

KLASSEBILDER, Fillan kommune

GAMMELSÆTRA: 4.klasse 1962-1963: Foran fra venstre: Ingeborg Søbstad, Anne Syrstad, Vigdis Ingebrigtsen, Olaug Bekvik, Lillian Sandstad, Sissel Lervik, Margaret Sørsæther, Anette Hassel, Brit Jobotn og Birgit Hassel. Bak fra venstre: Terje Kaasbøll, Steinar Selvåg, Steinar Ingebrigtsen, Helge Holberg, Torbjørn Sandstad, Otto Ingebrigtsen, Harry Klingenberg, Harald Lervik, Erling Engvik og Rolf Johnsen. Helt bakerst står lærer Arnold Eiken.

FILLAN SKOLE. 1. klasse 1970/71: Foran f.v: Monika Glørstad, Laila Lossius, Gunnbjørg Hammerstad og Gunn Tove Mellemsæther. Klasselærer var Edvin Ansnes.

Bak f.v: Anna Kristoffersen, Kari Mellemsæther, Arne Olsen, Hallstein Eriksen, Nils Ole Hermanstad, Marit Eide, Liv Sæther.

BOTNVÅG SKOLE 1947:

Elever ved Botnvåg skole, bak fra venstre: Alf Jobotn, Jostein Lervik, Karsten Norbotten, Jarle Dahl, Otto Lervik, Oddvar Roald, Georg Dahl og Olaf Olsen. Midten fra venstre: John Reksen (i Melkvika), Sivert Hvitsand og Atle Lervik. Første rekke f.v. Borghild Roald, Ragna Lervik, Birgit Lervik, Lovise Dahl og Marselie Lervik. (foto utlånt av Anne Brit Berg)

ANSNES SMÅSKOLE 1953/54:

1. rekke: Johan Ansnes, Nils Jensø, Birgit Jektvik, Kolbjørn Olsen, Steinar Kristoffersen og Arnfinn Slåttavik. 2. rekke: Liv Gjevik, Kari Fjeldvær, Jorunn Strand, Gunnar Kristoffersen, Johan Artur Jektvik, Egil Martinsen, Anne Lise Husby, Knut Ansnes og Astrid Hansen.

KLASSEBILDER, Hitra kommune

STRØM: Dette er småskolen på Straum 1952. Elevene går i 1., 2. og 3. klasse. Bildet er utlånt av Sonja Skaget. Første rekke: f.v. Tor Strøm, Sonja Strøm, Lita Ramsli og Jakop Hernes. Andre rekke f.v. Gunhild Snæring, Torhild Snæring, Kari Hamnes, Anne Guri Størdal og Atle Strøm.

GLØRSTAD SKOLE ca 1930:

Foran f.v. Kristian Kr. Glørstad, Øyvind Kjølsø, Arne Kjølsø, Margit Glørstad, Haldis Glørstad og Erling Hansen.

Bak f.v. Aud Kjølsø, Agnes Gjevik, Jonny Glørstad, Jenny Kjølsø, Asbjørn Glørstad, Lina Hammerstad, Klara Hansen.

SMÅGESJØ SKOLE 1956-57: Første rekke f.v. Ragnar Inderøy, Odd Nettet, Åge Tor Rabben, Per Arnfinn Fillingsnes, lærer fru Ingeborg Lykken, Ellinor Fillingsnes, Åse Øyen, Randi Vestvik. Andre rekke f.v. Terje Langø, Odd Valmyr, Kari Øyen, Tormod Risnes, Åse Langø, Gerd Øyen. Tredje rekke f.v. Olav Hammer, Jostein Valmyr, Ove Rabben, x, Ole Bjørnar Risnes.

HOPSJØ SKOLE 1957: Foran fra venstre: Gudrun Leikvam, Andora Leikvam, Helga Hansen, lærer Morten Lossius, Solfryd Nettet, Inger Nettet og Else Mortensvik. I midten f.v. Iver Reitan, Brit Melandsø, Svein Stålhand, Turid Meland, Nella Reitan og Sigurd Øyen. Bak f.v. Terje Aune, Helge Strøm, Hans Melandsø og Tor Bugten.

BARMAN: Framhaldskolen på Barman skole 1958. Første rekke f.v. Agnes Stamnes, Synnøve Engan, lærer Ingrid Fiksdal, Torhild Snæring og Lillian Hjertø. Andre rekke f.v. Morten Kjærvågsund, Bodil Asmundvaag, Brit Strand, Ingrid Inderøy, Astrid Rabben, Edith Eide og Ragnar Aamodt. Tredje rekke f.v. Egil Sveen, Ann Mari Owesen, Hallbjørg Risnes, Gerd Jenssen, Gunnhild Snæring, Sigbjørg Monsø og Martin Sollie. Bak f.v. Bjørnar Aune, Arnfinn Bekknes, Jan Walmyr, Odd Kjerringvåg og Ole Sollie.

KLASSEBILDER, Kvenvær kommune

HELSEØYSUND: Elever ved Helseøysund skole 1961-62. Første rekke f.v. Gunn Buholm, Inger Seehuus, Aud Karin Antonsen, Elfrida Båtvik, Karin Smalsvik, Edla Irene Båtvik, Lillian Strømmen og Julianne Thorsø. Andre rekke f.v. Eli Kristiansen, Asbjørn Skjelvik, Turid Ingebrigtsen, lærer Nils Berglia, Brit Skjelvik, Nils Jørgen Schei, Jan Petter Thorsø og Solfrid Helseø. Bak f.v. Karl Smalsvik, Noralf Båtvik, Nils Harry Hernes, Erling Helseø, Arnfinn Askjelvik og Odd Seehuus.

TØMMERVIK. Her er elevene ved Tømmervik skole i 1957. Foran fra venstre Karsten Langdal, Eva Håvik, Gunn Mari Furuwik, Bodil Langdal og Liv Langdal. Bak f.v. Jan Furuwik, Einar Helgebostad, Sigbjørg Monsø, lærer Gudrun Helgebostad, Ole Gunnar Grønvik og Johs. Håvik.

HELSEØYSUND OG KVENVÆR FRAMHALSSKOLE 1953: Fra en skoletur til Romsdal og Kristiansund i 1953.

Bildet er tatt i redaksjonen til Tidens Krav, og tilhører Kjell Faxvaag.

Foran f.v. Ole Antonsen, Ester Strømmen, Tammara Zarins, Edvind Bremvåg, Åge Båtvik og Peter Wilhelm Zarins.

Andre rekke f.v. Kjell Faxvaag, Ruth Forsnes, Reidun Hermanstad, Bjørg Skjelvik, Hans Strømmen, Kari Sandås og Gerd Skjelvik.

Bak f.v. Øyvind Schei, Ivar Skumfoss, Kåre Grønvik og lærer Nils Berglia.

HELSEØYSUND: Klassebilde fra 1964. Sittende fra venstre: Klara Helsø, Birgit Faxvaag, Sylvia Båtvik, lærer Gudrun Helgebostad. Stående i midten fra venstre: Rigmor Hermanstad, Kåre Smalsvik, Johan Langdahl, Marianne Fredriksen, Gunbjørg Jensen. Stående bak fra venstre: Kurt Strand, Torbjørn Strømmen, Harry Håvik, Arne Schei, Roger Gjertsen

FORSNES: Dette er elever ved Forsnes skole på Sør-Hitra i skoleåret 1964/65. Dette er 4.-7. klasse, den gang det het «storskolen». Sittende fra venstre: Jane Ulvan, Eva Dahl, Rigmor Dahl. Stående fra venstre: Lillian Fossum, May Bekkvik, Elin Aune, Martha Brevik og Anne Dalen.

KLASSEBILDER, Sandstad kommune

STRAND: 5.klasse 1962/63. Foran f.v. Kirsten Lie, Åse Jenny Karlsen, Solveig Storø, lærer Sverre Fjeldvær, Eva Storø og Olga Storø. 2.rekke f.v. Inger Krangnes, Anton Vollan, Sigurd Skatvold, Liv Krangnes, Mary Sæther og Solveig Aune. 3.rekke f.v. Edvard Børø, Hans Anton Lund, Sverre Utseth, Alfred Gundersen og Eli Børø.

STRAND: framhaldsskolen, 1958/59, etter at kretsene Balsnes, Utset og Akset var lagt ned som egne skolekretser og overført til Strand. I første rekke f.v. Ragnhild Vollan (Sivertsen), Britt Kaald, Arnhild Pedersen, Stine Holm, Kari Strand, Turid Sandstad og Ingeborg Aalmo. Andre rekke f.v. May Utseth, Judith Nasset, Eva Aalmo, lærer Rolf Fjeldvær, Solfrid Pedersen, Arnfinn Strøm og Astrid Grønli. Tredje rekke f.v. Otto Utseth, Gunnar Karlsen, Arnfinn Storø, Odd Østmark og Bjørn Hassel. Det er fotograf Schrøder som har vært på skolefotografering på Strand.

STRAND: Bildet er tatt utenfor Strand skole i 1930. Første rekke f.v. stående: Edel Stensen, Marie Strand, Olga Skagen, Dorthea Strand, Gerda Iversen, Alma Andreasen (?), Agnes Strand og Adolf Skagen. Sittende: Einar Sandstad, Emil Børø, Torbjørn Iversen, Arne Nøstvik, Kristian Nøstvik, Olaf Sivertsen, Rolf Holm Grønli, ukjent, ukjent, Dagfinn Johansen, Ove Kaald og Egil Eriksen. Andre rekke: lærer Lyder Sitter, lærer Sofie Hokstad, Hjørdis Fillingsnes, Svanhild Utsetø, Laura Nøstvik, Maja Strøm, Gudrum Børøsund. Foran: gutt ukjent, Oddmund Fredriksen, Arthur Skjevickdal, Ole K. Vollan, Idar Aune, Alma Stensen, Kristianne Skagen, Agnes Børøsund (?), Judith Strøm, Karoline Børøsund, Thyra Nordbotten, pike ukjent (halvt skjult), pike ukjent, Alma Mikalsen, Lillian Kaald, Marie Nordvik, Borghild Strand og Ågot Børø. Tredje rekke f.v.: Arne Skjevickdal, Nils Strand, Ottar Lund, Knut Sivertsen, Rolf Strand, Anton Eriksen, Arnfinn Børø (?), Arnhild Moholt, Hjørdis Lorentsen, Åsta Mikalsen og Agnes Strand. Bakerst: Hans Stensen, Ole O Vollan, Asbjørn Nordvik, Erling Eriksen, Arne Sandstad, Einar Børøsund, Asbjørn Strand og Torbjørn Strøm.

STRAND 1959/1960: Første rekke f.v. Sofie Gundersen, Kristin Husby Lindeberg, Ingjerd Strøm, Astrid Blomsø, Anne-Lise Børø Sletner, Toril Hermanstad Deas og Ingebjørg Utseth Aune. 2.rekke f.v. Torstein Karlsen, Edel Øyen Myhren, Knut Melkvik, Lillian Bang Lilleløkken, lærer Lars Aalmo, Harald Tørstad, Lillian Sivertsen Mellemsæther og Jan Wolden. 3.rekke f.v. Anton Andresen, Tor Edgar Nordvik, Torfinn Stub, Morten Østmark, Knut Strøm, Odd Wedø og Karl Hjalmar Strøm.

STRAND 1966/67: Dette er 7. klasse ved Strand 66/67. Første rekke f.v. Oddbjørg Andersen, Aslaug Skarpnæs, Aud Kvam, lærer Lars Aalmo, Anne Lise Østmark og Bodil Ansnes. Andre rekke f.v. Marit Strand, Liv Lund, Asbjørg Lie, Sissil Tørstad, Siri Dannevig og Grete Leksen. Tredje rekke f.v. Geir Arne Wedø, Ole Kristian Røsbø, Janne Stensen, Arnfinn Sandstad, Knut Wolden og Willy Kvam.

Hitra Historielag

Historielaget ble stiftet i 2007, og har i samarbeid med Kystmuseet gitt ut årboka «Skarvsetta». Dette er tiende årgang.

Årboka er gratis for lagets medlemmer. Vi har i 2017 ca 270 medlemmer og er dermed en stor forening, men det er alltid plass til flere, og jo flere vi er, jo bedre. Vi oppfordrer alle som er glad i lokalhistorie, til å melde seg inn i laget og gjerne verve nye medlemmer. Målet vårt er å ta vare på felles lokalhistorie på en god måte til kunnskap for våre etterkommere.

Vil du bli medlem av historielaget, eller verve et medlem, kan du sende epost til: post@kystmuseet.no, eller du kan kontakte et av styremedlemmene.

Har du ideer og tips til tema og innhold i senere utgaver av «Skarvsetta», så er vi svært interessert. Ta kontakt.

Styret 2017 har bestått av:

Leder	Anne Brit Berg	928 01 264	mail@fjellvar.no
Nestleder	Asbjørn Roald	901 48 973	aroad@online.no
Kasserer	Knut Ansnes	934 97 577	ansne@online.no
Styremedlem	Jenny Akseth Nergård	906 37 630	jenny.nergard@gmail.com
Styremedlem	Rigmor Brevikdal	909 99 513	rigj@online.no
Styremedlem	Sølvi Næss	454 54 574	solvinabre@yahoo.no
Styremedlem	Svend Sivertsen	950 44 002	svend.sivertsen@hitra-froya.no
Varamedlem	Edel Øyen Myhren	950 54 732	edeloyenmyhren@gmail.com
Varamedlem	Sonja Skaget,	993 52 270,	sonja.skaget@icloud.com
Varamedlem	Jørgen Sørлие,	950 77 322,	solar701@hotmail.com

Boka er utgitt med støtte fra:

REKLAME • DESIGN • PROFILERING • TRYKK • FOTO

Mediehuset, 7240 Hitra - post@vindfang.com

Hitra historielag og Museene i Sør-Trøndelag avd Kystmuseet © Årsskrift for 2017 – 1. opplag

SKARVSETTA

Redaktør for «Skarvsetta» 2017 er Svend Ingar Sivertsen, Hitra Historielag og Svein Bertil Sæther, Kystmuseet.

MIST Kystmuseet: www.kystmuseet.no – telefon: 72 44 40 10

Design og trykk: Vindfang AS, Mediehuset, 7240 Hitra - www.vindfang.com

Brødtekst satt i Goudy Sans 11/13. ISBN nr. 978-82-93071-29-7

ISBN 978-82-93071-29-7

9 788293 071297